МЕЖДУНАРОДНЫЙ ДВУЯЗЫЧНЫЙ РУССКО-АРМЯНСКИЙ ЕЖЕМЕСЯЧНЫЙ ЖУРНАЛ

Գործարար
ГОРЦАРАР

ОКТЯБРЬ-ДЕКАБРЬ № 10-12 (174-176) 2013 г.

...твовать диаспоре
...анении армянства

Э2

Содействовать диаспоре в сохранении армянства

В рамках программы «Работа с общинами» 16 ноября в Калужском областном центре состоялась встреча с министром диаспоры Республики Армении госпожой Грануш Акопян.

В своем турне по России госпожа Акопян впервые посетила Калугу. Встреча с армянской диаспорой Калуги, в которой принимали участие более 300 человек – видные деятели культуры и науки, интеллигенции, представители студенческой молодёжи, средств массовой информации и другие, проходила в молодежном центре. Во время встреч в Калуге Грануш Грантовна, приветствуя участников, особо отметила ту роль, которую играют и церковь, и общественные организации, в частности, Союз армян России, в деле становления, укрепления и развития армянских общин в России. Она рассказала о результатах работы возглавляемого ею министерства диаспоры за первые пять лет своего существования и обозначила те планы и проекты, которые намечены на ближайшее время.

Грануш Акопян: «Министерство диаспоры не только состоялось, но и стало развивающейся и перспективной структурой, которая занимается решением вопросов повестки дня армянства. Оно является звеном, которое связывает диаспору с Родиной, укрепляет и направляет эту связь.

Министерство своей 5-летней работой доказало целесообразность координации отношений с диаспорой и централизации связей с государством. В результате работы создана атмосфера взаимопонимания, доверия и сотрудничества, благоприятная для объединения потенциала всего армянства, укрепления Армении и сохранения армянства в диаспоре. Так президент Саргсян отметил пройденный нами путь. Думаю, объективнее всего нас оценивают те, с кем мы имели возможность работать, кто был непосредственным участником наших программ, нашим партнером. А оценка главы государства еще и ставит перед министерством новые задачи.

Должна добавить, что министерство выносит многие важные проблемы диаспоры на обсуждение в правительстве РА, по многим вопросам принимаются правительственные решения. Это означает, что в деятельности образовательных, культурных, общественно-политических, благотворительных, религиозных, молодежных, информационных и иных организаций участвует – всем арсеналом инструментов государства – Республика Армения.

Создавая в 2008 году Министерство диаспоры и претворяя в жизнь одно из важных положений своей предвыборной программы, президент поставил перед ведомством три важнейших стратегических задачи: сохранение армянства в диаспоре, концентрацию национального потенциала и его использование для развития Армении и Арцаха, стимулирование репатриации. Вся пятилетняя деятельность министерства, его программы были направлены на решение именно этих задач.

В перспективе мы будем продолжать развивать новые программы.

Наша сверхзадача – содействовать диаспоре в сохранении армянства. Мы стараемся предлагать разбросанным по всему миру армянам различные программы, по возможности вовлекать их в армянские реалии, поддерживать связь с Арменией, ее

ՍՊԻՏԱԿ. ՏԱՍԸ ՀԻՐՈՍԻՄԱ

1988 թվականի դեկտեմբերի 7, ժամը 11:41, Հայաստանի հյուսիսում տեղի ունեցավ ըստ Ռիխտերի սանդղակի 10-բալլանոց երկրաշարժ: Դուրս ժայթքած էներգիայի ուժը համարժեք էր Հիրոսիմայի վրա նետած 10 ատոմային ռումբի պայթյունին: Սպիտակ քաղաքն ու էպիկենտրոնին առավել մոտ 58 գյուղ հիմնովին հողին հավասարվեցին: Լենինականը (Գյումրի), Ստեփանավանը, Կիրովականը (Վանաձոր) սաստիկ ավերվեցին: Զոհվեց 25 հազար մարդ, վիրավորվածների թիվն անցավ 17 հազարից, անօթևան մնաց 514 հազար մարդ:

ԻՆՉՊԵՍ ՀԱՅՏՆՎԵՑԻ ԱՅՆՏԵՂ

Սպիտակի երկրաշարժի լուրն առնելու պահին ես ՈւԽՍՀ ԳԱ գեոֆիզիկայի ինստիտուտի երիտասարդ մասնագետներից մեկն էի: Մենք սերտորեն համագործակցում էինք Հայաստանից ու Վրաստանից մեր կոլեգաների հետ: Գործնական հարաբերությունները վերաճել էին բարեկամականի: Այլ կերպ հնարավոր էլ չէր գործուղման գնացողներիս հարավցիների ցույց տված ջերմագին ընդունելության ու յուրաքանչյուր դիսերտացիայի պաշտպանությունից հետո ճոխ կերուխումի պարագայում: Այդ պատճառով միանգամայն բնական էր ղեկավարության որոշումը՝ օգնություն ուղարկել կոլեգա ընկերներին և միաժամանակ երկրաշարժի գոտում գեոֆիզիկական հետազոտություններ անցկացնել:

Աղետից մի քանի օր անց զույգ ԳԱԶ-66-ից ու երկու ՈւԱԶ-ից բաղկացած փոքրիկ շարասյունը ճանապարհ ընկավ դեպի Լենինական: Բեռնատարների ֆուրգոնները լցված էին տաք հագուստով, քնապարկերով, սթերքով. այն ամենով, ինչ կարող էր առաջին հերթին պետք գալ վայրկյանների ընթացքում ամեն ինչից զրկված մարդկանց:

ԱՎԵՐՈՒՄՆԵՐԻ ԳՈՏՈՒՄ

Հիմնավորվեցինք մենք տեղի գեոֆիզիկայի ինստիտուտի տարածքում: Ինստիտուտի աշխատակիցներին մենք սովոր էինք տեսնել կոստյում-փողկապով, գրատախտակի մոտ խրթին հաշվարկներ ներկայացնելիս կամ սեղանի շուրջ՝ կոնյակի գավաթը ձեռքերին: Այժմ մեր առջև կանգնել էին սմքած մարդիկ՝ բանվորական տաք բաճկոններով ու սապոգներով: «Այ թե ժամանակ գտար մեզ այցելելու, Անդրեյ: Մարդավայել դիմավորել էլ չենք կարող քեզ», - տխուր կատակում էին նրանք:

Մինչ նրանք զբաղված էին բերած օգնությունը բաժանելով՝ մենք փորձում էինք գոնե ինչ-ինչ գիտական տվյալներ ստանալ այդ շրջանում երկրակեղևի վիճակի մասին: Այդ նպատակով շրջեցինք ամբողջ տարածքով: Ուղևորությունները թույլ տվեցին ընդհանուր հայացք գցել տեղի ունեցածին: Չգիտես ինչու, հիշողությանս մեջ դաջվել է ճամփաբաժաններից մեկի վրա լքված տանկը: Աղետից հետո առաջին ամսվա ընթացքում Հայաստան ժամանածները պիտի որ հիշեն այդ տանկը: Ոչ անձնակազմ կար, ոչ հսկողություն, անտեր-անտիրական կանգնած էր: Այդպես էլ անհայտ մնաց՝ ինչո՞ւ էր այդտեղ կանգնել-մնացել: Վերադառնալուցս հետո մեկ-երկու ամիս անց «Կոմսոմոլկայում» կարդացի, որ դրանով հետաքրքրվել էին ավերված քաղաքներում վերականգնողական աշխատանքներ կատարող ուսանողները: Բուհերում ռազմական ամբիոնի տված գիտելիքները բավարար էին եղել, որ տղաները շարժիչը գործի գցեին ու տանկը քշեին-հասցնեին... քաղգործկոմի շենքի մոտ: Շվարած զինվորականներն ու չինովնիկները երկար ժամանակ գլուխ էին ջարդում, թե որտեղից է ընդհանրապես այդ տանկը հայտնվել ու ինչ անեն դրա հետ...

Մենք Լենինական ժամանեցինք այն պահին, երբ փլատակների տակ ողջ մնացածներ գրեթե չէին մնացել: Ավերված բազմահարկերի փլատակների տակից դուրս էին բերվում մարմինները: Առաջին օրերին սարսափելի էր գիտակցելը, որ մեր կողքին, մի քանի մետր այն կողմ անհամար անշունչ մարմիններ են:

Չգիտես ինչու, հիշողությանս մեջ մնացել է ստվարաթղթե տնակի պես ծալված սենյակը, որ ժամանակին որպես ննջարան էր ծառայել: Հատակի ու առաստաղի միջև տարածությունը կես մետրից ավելի չէր: Պատը փլվել էր, և երևում էր, որ ներսում ճխլված մահճակալ է, ջարդված հեռուստացույց: Մի անգամ երեկոյան, երբ արդեն մութն ընկել էր, վարորդը խնդրեց գնալ ծանոթի մոտ, որը մասնակցում էր քաղաքի ծայրամասում փլատակների մաքրման աշխատանքներին: Նստած ենք զինվորական վրանի ներսում, թեյ ենք խմում: Մեզ միացավ սլավոնական արտաքինով մի տղա: Ռուսաստանից է, զոդող է աշխատում: Թեյով բաժակը ձեռքերի մեջ նկատելի դողում է: Պատմում է, որ մոտերքում՝ մթան մեջ երևացող բետոնի կույտը մանկապարտեզ է: Ոչ մեկը ողջ չի մնացել: Այժմ արդեն չեն շտապում. էլ ոչ մեկին չես փրկի, մարմիններն են հանում: Ավելի ճիշտ՝ փոքրիկ մարմինները: Այս հանդիպումը ամենաշատն է տպավորվել:

ՄԻ ՔԻՉ ԷՄՈՑԻԱ

Այսպիսի մասշտաբի փլատակները մաքրելու համար տեխնիկան ակնհայտորեն չէր բավականացնում, թեկուզ և բերվել էր ամբողջ Սովետմիությունից: Փլվածքների մեջ աշխատել կարողացող մասնագետների սուր պակաս կար: Մեզ այն ժամանակ ապշեցրել էին, օրինակ, անհրաժեշտ գործիքներով զինված ճապոնացիները: Չէ՞ որ երբեմն բավական էր ամբարձիչով սալաքարը ընդամենը մի քանի սանտիմետր բարձրացնել՝ հանելու համար տուժածին: Իսկ արմատուրան մետաղալարի պես կտրող հիդրավլիկ մկրա՞տը, կլոր սղո՞ցը, որով կարելի էր կտրել բետոնի մասերը: Ավելացրեք սրան մարդկանց փնտրելուն վարժեցրած շներին ու փլատակի տակ թաղված, բայց կենդանի մարդուն «զգալու» ունակ էլեկտրոնիկան: Էլ չեմ խոսում հաշված ժամերի ընթացքում հիվանդներ ընդունելու պատրաստ փչովի հոսպիտալների մասին: Այդ ժամանակ մենք նման ոչ մի բան չունեինք:

Արտասահմանցիք շատ բան սովորեցրին, և պետք է նրանց

Չ4

երախտապարտ լինենք, բայց մեկ է՝ ավերակների մաքրման ու վերականգնման գլխավոր ծանրությունը իրենց վրա վերցրին մյուսները: Ամենասովորական մարդիկ. փլատակները մաքրող շինարարները, զինվորականներն ու փրկարարները, բժիշկները, որ հոգնածությունից ուղղակի տապալվում էին խեղանդամ դարձած, ճզմված հազարավոր մարդկանց կողքին: Արժե նաև հիշել այն բազմաթիվ պաշտոնատար անձանց, որոնք համակարգում էին օգնության ամբողջ աշխատանքը:

ՈՂԲԵՐԳՈՒԹՅԱՆ ՊԱՏՃԱՌՆԵՐԸ

Ինչո՞ւ այսքան զոհ եղավ: Չէ՞ որ մեկ տարի անց բնակչության խտությամբ չզիջող Կալիֆոռնիայում նույն ուժգնության երկրաշարժը խլեց ընդամե՛նը 65 մարդու կյանք, վիրավորների թիվը կազմեց շուրջ 3 հազար մարդ, իսկ տնից զրկվեց «ընդամենը» 14 հազարը: Նման օրինակներ շատ կարելի է բերել, եթե խոսքը վերաբերում է զարգացած երկրների տարածքում պատուհասած աղետին:

Միանգամայն կոնկրետ պատասխան է տրված ԽՄԿԿ ԿԿ Քաղբյուրոյի առաջադրանքով աշխատող մասնագետների խմբի հաշվետվության մեջ: Այս հաշվետվությունը ոչ այն ժամանակ, ոչ էլ ավելի ուշ անհրաժեշտ հրապարակայնություն չստացավ: Լրագրային կարճ շարադրանքը հետևյալ տեսքն ուներ. «Երկրաշարժի աղետալի հետևանքների հիմնական պատճառը ոչ միայն ցնցումների առանձնահատկություննն է, որքան նախագծման նորմերից անթույլատրելի շեղումներն են, հենց նախագծերի աղաղակող թերությունները և շինարարության բացառիկ ցածր որակը»: Այսինքն՝ տասնամյակներ շարունակ շինարարության մեջ տիրող զանգվածային ամենաթողությունը:

Նողկալի պահեց իրեն նաև ԽՍՀՄ քաղպաշտպանության համակարգը: Չապա հիշեք. չէ՞ որ մենք պատրաստվում էինք զանգվածային ավերումներով միջուկային պատերազմի: Սպիտակը ցույց տվեց, որ արդյունավետ ՔՊ գոյություն ուներ լոկ այս ոլորտը ղեկավարած պաշտոնաթող գեներալների՝ իրականությունից հեռու հաշվետվություններում: Բայց չէ՞ որ այդ գեներալները ամենայն մանրամասնությամբ պետք է մշակեին փլատակների տակից մարդկանց փրկելու տեխնոլոգիան:

Ինչի՞ մասին է խոսքը: Երբ շենքը փլվում է, բեկորների մի մասը ցրիվ է գալիս նրա պարագծով դեպի ներս, մի մասն էլ թափվում է պատերի կողքով՝ առաջացնելով պատերի մոտ կուտակներ: Այստեղ ողջ մնացածներ չեն կարող լինել, նրանք արդեն ջախջախվել են բեկորների տակ: Փրկել կարելի է նրանց, ովքեր գտնվում են շենքի կենտրոնում, առաջին հարկերում: Բայց պետք է հասցնել հասնել նրանց մոտ: Եթե երկրաշարժից հետո մեկ օրվա ընթացքում ոչինչ չի ձեռնարկվում, տուժածների 90 տոկոսը մահանում է տևական ժամանակ ճզմված մնալու պատճառով. եթե մեկ ամբողջ օր ծանրությունը ընկնում է վերջույթների վրա, օրգանիզմում մահացու ելքի հանգեցնող անշրջելի փոփոխություններ են տեղի ունենում:

Ամենաարդյունավետ միջոցը հետևյալն է. հզոր բուլդոզերներով արագ պատերի մոտից հեռացնել պոկվածքները՝ ազատելով դռների ու պատուհանների որմնախորշերը, և ներս թողնել լեռնային փրկարարներին ու հանքափորներին: Ճիշտ է, սա դաժան

է մահացածների հանդեպ, բայց այս եղանակը թույլ է տալիս հանել ողջերին:

Ուրեմն այսպես, Չայաստանում բարձր պաշտոնյաների պարտադիր խորհրդակցություններից ինչ-որ մեկի ժամանակ ոմն ինժեներ փորձում էր Ռիժկովին հասկացնել, որ անհրաժեշտ է հենց բուլդոզերներ գործի դնել: Անօգուտ: Չինովնիկները տարված էին միմյանց «անհապաղ օգնություն կազմակերպելու» ու «բոլոր ուժերը լարելու» կոչեր անելով: «Ակնոցավոր գիտունիկի» խոսքերին ուշք չդարձրին: Ահա և մարդիկ կռվում էին ամեն մի ամբարձիչ կռունկի համար, որոնք չափազանց քիչ էին առաջին օրերին: Իսկ եղածներն էլ փլատակների միջով պարզապես չէին կարողանում տեղ հասնել:

Ցավոք, ներկայիս իշխանավորների պահվածքը ավելի ու ավելի հաճախ տեղի ունեցող տեխնածին աղետների ժամանակ ցույց է տալիս, որ այդպես էլ ոչինչ չենք սովորում...

Անդրեյ ՄԱԶՈՒՐ

Ամբողջ ճշմարտությունը երկրաշարժի մասին

Կիրակնօրյա նոթեր

1988-ի դեկտեմբերի 7-ին ամենուրեք խառնաշփոթ էր, տագնապ, շոկ՝ թե՛ փլատակների շուրջը, թե՛ մնացյալ Հայաստանում, որտեղից շտապում էին աղետյալներին փրկելու: Մի փոքր ուշքի գալուց հետո՝ հաջորդ օրվանից, ոչ ոք չէր հավատում, որ աղետը տարերային է եղել: Բանը մոտիվն էր. չէր կարելի պատկերացնել Կրեմլի համար ավելի ձեռնտու բան, քան ապստամբ Հայաստանի մեկ երրորդի ավերումն ու տասնյակ հազարավոր մարդկանց մահը: Երկրաշարժը երևի թե միակ բանն էր, որ կարող էր սանձել «կենտրոնի» վերահսկողությունից ամբողջովին դուրս էր եկած Հայաստանը:

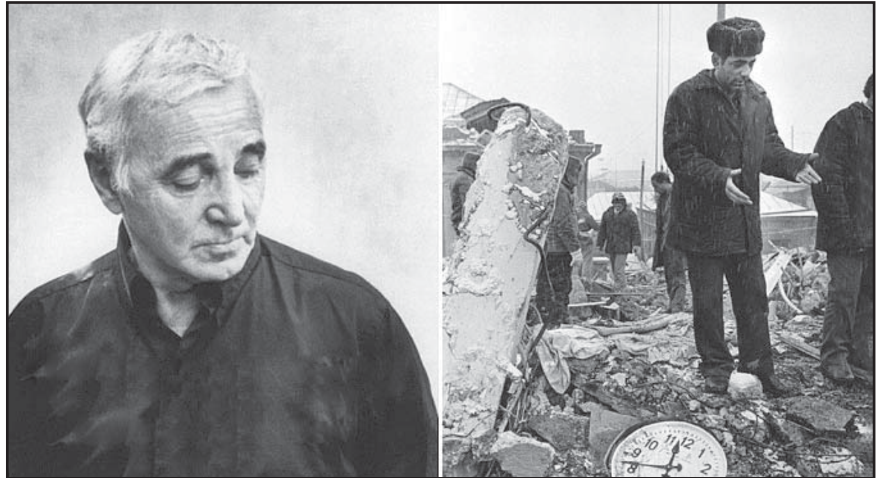
«Ղարաբաղ» կոմիտեի ղեկավարությամբ անցկացվող գործադուլները, «մի-ա-ցում» վանկարկումով հարյուր հազարանոց հանրահավաքները կաթվածահար էին արել կոմունիստական իշխանությունը: 1988-ի նոյեմբերին Կրեմլը պարետային ժամ էր հայտարարել Հայաստանում, որի միջոցով ժամանակավորապես կասեցրել էր բողոքի՝ գործողությունները, բայց սպասվում էր հերթական ընդվզումը՝ հակառակ փողոցներում կանգնած սովետական զորքին: Երկրաշարժից մի քանի օր անց Մոսկվան առանց վարանելու կալանավորեց «Ղարաբաղ» կոմիտեի բոլոր տասն անդամներին:

Ժամանակի մեդիան խստագույն գրաքննության տակ էր, ու Երկրաշարժի արհեստական բնույթի մասին կասկածները հրապարակային արտահայտելու հնարավորություն չկար: Աղետից 20 տարի անց... Հայաստանի կոմկուսի Սպիտակի շրջկոմի առաջին քարտուղար Նորիկ Մուրադյանը պնդում է, որ Հայաստանում ատոմային ռումբի ստորգետնյա պայթեցում կամ «տեկտոնային»

ՔԵԶ ՀԱՄԱՐ, ՀԱՅԱՍՏԱՆ. Շառլ Ազնավուր

Սպիտակի ավերիչ երկրաշարժից անմիջապես հետո Շառլ Ազնավուրը գրեց «Քեզ համար, Հայաստան երգը» (երաժշտությունը Ժորժ Գարվարենցի): Երգն առաջին անգամ կատարվել է 1988 թվականի դեկտեմբերի 20-ին Ֆրանսիայի 88 նշանավոր երգիչների մասնակցությամբ: 1989 թ-ին երգի երաժշտության համար Ժ. Գարվարենցն արժանացել է «Ոսկե սուր» մրցանակի: Երևանի «Մոսկվա» կինոթատրոնի առջևի հրապարակը կոչվել է Շառլ Ազնավուրի անունով: Գյումրիում կանգնեցվել է ֆրանսահայ մեծանուն երգչի արձանը: Երևանաբնակ քանդակագործ Կառլեն Միրզոյանը պատրաստել է 88 ինքնատիպ և հայաշունչ սափորներ «Քեզ համար, Հայաստան» երգն առաջին անգամ կատարած երգիչներին նվիրելու համար:

Երգի տեսահոլովակը նկարել է Անրի Վերնոյը:

ՔԵԶ ՀԱՄԱՐ, ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Քո գարունները կբացվեն նորից,
Քո լավ օրերը ետ կգան նորից,
Ձմռանից հետո, դժոխքից հետո,
Կվերընձյուղվի կենաց ծառը քո -
Քեզ համար, Հայաստան:

Գալիք օրերդ նորից կերգեն,
Զավակներդ ամուր տուն կկառուցեն,
Սարսափից հետո ու վախից հետո,
Աստված կբուժի լլկված հողը քո -
Քեզ համար, Հայաստան:

Ամբողջ աշխարհը ոտքի է ելել,
Ամբողջ աշխարհը քեզ հետ է հիմա,
Եվ քեզ համար է, մոռացված իմ ազգ,
Արար աշխարհը իր սիրտը բացել,
Ու քեզ է մեկնել ձեռքերը ահա:

Եթե քո բախտն ես անգամ անիծում,
Քո աչքերի մեջ, Հայաստան երկիր,
Հույսի մի շող եմ ես ուզում տեսնել,
Ուզում եմ տեսնել ցանկություն, ձգտում,
Ճակատագիրդ ձեռքդ առնելու,
Ճակատագիրդ ամուր պահելու:

Шарль АЗНАВУР

Для тебя, Армения!

Твои весны к тебе возвратиться ещё,
Твои светлые дни возродятся ещё.
После ада зимы и невзгод
Древо жизни ещё зацветёт
Для тебя, Армения.
Будут петь над тобою года и года,
И восстанут из праха твои города.
После ужаса, страха, тревог
Эти раны жестокие Бог
Исцелит, Армения.
Мой скорбящий народ – ты весь мир всколыхнул,
Мир с тобою, он душу тебя распахнул
И простёр к тебе руки.
Ты судьбу проклянёшь, но в глазах у тебя
Пусть останется место, как прежде,
И желание жить, муки перетерпя,
И надежде, надежде...

перевод Георгия Кубатьяна.

Ը4

զենք է կիրառվել: Նրա կարծիքով, «բոլորովին պատահական չէ, որ ողբերգության նախօրեին Հայաստանում հայտնվեց Բ. Ե. Շչերբինան, որը Սովետական Միությունում ատոմային զենքի փորձարկման վայրերում ռազմական շինարարության և գիտատեխնիկական սարքավորումների հարցերով պատասխանատուն էր: Նրա հետևից թռավ-եկավ Դ. Տ. Յազովը՝ ԽՍՀՄ պաշտպանության նախարարը զլխավոր ռազմակայանի մի խումբ սպաների հետ, իսկ Հյուսիսային Հայաստանից շտապ կարգով վերատեղաբաշխվեցին հրասայլային միավորումներն ու բոլոր շարժական հրթիռային կայանքները» («Սպիտակի հուշահամալիր: 1988 –2008», Մոսկվա, «Դոսսոմ» հրատարակչություն, 2008, էջ 68):

Ն. Մուրադյանն արտառոց է համարում նաև ԽՍՀՄ արտգործնախարար Էդուարդ Շևարդնաձեի խոսքերը՝ արտասանված ՄԱԿ-ի նստաշրջանում, Նյու-Յորքում. «Մենք չէինք սպասում, որ հետևանքները կլինեին այդքան աղետալի»:

Հայ երկրաշարժաբանները մասնագիտական գրականության մեջ հերքել են «պայթյունի» տեսությունը: Ըստ նրանց, սարքերը գրանցած կլինեին երկրաշարժին նախորդած ցնցումը:

1988-ից 23 տարի անց «Արգումենտի ի ֆակտի» թերթում լույս տեսավ մի հարցազրույց, որտեղ ուկրաինական ակադեմիկոս Օլեգ Ֆեյգինը պնդում է, որ Սպիտակում կիրառվել է լիտոսֆերային զենք: Նրա տեսակետը հաստատել է ռազմական փորձագետը: Սա մի զենք է, որը կարելի է կիրառել հազարավոր կիլոմետրերի հեռավորությունից սարքերը ոչ մի ցնցում չեն գրանցի:

Միգուցե այսօր էլ մասնագետների համար երկրաշարժի արհեստածին բնույթի վարկածը «դավադրության տեսության» ծիծաղելի դրսևորում թվա: Բայց միայն զենքի օգնությամբ չէ, որ սովետական իշխանությունը սպանել էր Երկրաշարժի 25 հազար զոհերին ու տասնյակ հազարավորների հաշմանդամ դարձրել:

Նախ, երկրաշարժից մի քանի տարի առաջ իջեցվել է Հայաստանի սեյսմակայունության աստիճանը, երկրորդը՝ կան հարյուրավոր վկայություններ շինարարության խայտառակ որակի մասին:

Երկրաշարժի առաջին իսկ օրերից աղետի գոտում ծառայած գնդապետ Ռ. Ի. Մեղինսկին վկայում է, որ իր աչքերով տեսել է «երկաթբետոնե սալի վրա գործարանային որակի վերահսկողության բաժնի «խոտան» կնիքը» («Սպիտակի հուշահամալիր...», էջ 58):

Ակադեմիկոս Գրիգոր Ավագյանը բերում է ավելի ահավոր փաստ. «... Դեռևս 1986 թ. ԽՍՀՄ ԳԱ սեյսմոլոգիայի և սեյսմադիմացկուն շինարարության միջգերատեսչական խորհուրդը տեղյակ է պահել Լենինական-Սպիտակ-Կիրովական հատվածում ութ բալանոց երկրաշարժի հավանականության մասին: Ավելին, առաջարկվել են մի շարք պաշտպանական միջոցառումներ, այն է՝ սահմանափակել շինարարությունը նշված տարածքներում, ամրապնդել թույլ շինությունները, դեմոնտաժել վթարային շենքերը»... («Յավը սրտներումս, հայացքներս՝ վաղվա օրվան», «Գրական թերթ», 1989, փետրվարի 3):

Այս տարվա հոկտեմբերին ես «Երկրաշարժ, որ ցնցեց մեզ» ցուցահանդեսով շրջեցի Հայաստանի չորս մարզերում: Ինձ մոտենում էին մարդիկ ու պատմում Երկրաշարժից առաջ տեսած լուսազդանշանային կրակոցների, ուրիշ տարօրինակ երևույթների մասին, իսկ այցելուների ճնշող մեծամասնությունը համոզված էր, որ երկրաշարժն արհեստածին է...

Վահրամ ՄԱՐՏԻՐՈՍՅԱՆ

www.lragir.am/index/arm/0/comments/view/92114

Մեծ երգահան Կոմիտասը

1869 թ.,Կուտինա (Քյոթահիա), Թուրքիա – 1935 թ., Փարիզ (թաղված է Երևանի Կոմիտասի անվան զբոսայգու պանթեոնում) Կոմպոզիտոր, երաժշտագետ, երաժիշտ-բանահավաք, երգիչ, խմբավար, մանկավարժ Կոմիտասը հայ ազգային կոմպոզիտորական դպրոցի հիմնադիրն է:

Նրա ստեղծագործությունը նկատելի ազդեցություն է ունեցել նաև արևելյան այլ ժողովուրդների երաժշտության զարգացման վրա:

Կոմիտասը (իսկական անուն-ազգանունը՝ Սողոմոն Սողոմոնյան) 12 տարեկանում ընդունվել է Էջմիածնի Գևորգյան ճեմարան, որտեղ հատուկ ուշադրություն են դարձրել նրան՝ գեղեցիկ ձայնի և երաժշտական բացառիկ ընդունակությունների համար: Ուսման տարիներին յուրացրել է հայ նոտագրությունն ու հոգևոր երաժշտությունը, հավաքել ժողովրդական երգեր և ստեղծագործական փորձեր արել: 1893 թ-ին ավարտել է ճեմարանը, նշանակվել երաժշտության ուսուցիչ, Մայր տաճարում՝ խմբավար: 1894 թ-ին ձեռնադրվել է կուսակրոն աբեղա՝ VII դարի բանաստեղծ ու երաժիշտ, կաթողիկոս Կոմիտասի անվամբ, 1895 թ-ին՝ վարդապետ: 1895 թ-ին Թիֆլիսում հարմոնիայի դասեր է առել Մակար Եկմալյանից: 1896–99 թթ-ին ուսումը շարունակել է Բեռլինում՝ Ռ. Շմիդտի մասնավոր կոնսերվատորիայում և Արքունական համալսարանում. ուսումնասիրել է կոմպոզիցիայի տեսություն, հոգեբանություն, փիլիսոփայություն, խմբավարություն, մշակել է ձայնը, սովորել դաշնամուր ու երգեհոն նվագել: Այդ տարիներին գրել է երգեր, ռոմանսներ, խմբերգեր, մշակել ժողովրդական երգեր:

Անգնահատելի է Կոմիտասի հավաքչական ու գիտական աշխատանքը: Նա ժողովրդական երգերը գրառել է ազգագրագետի վարպետությամբ, գեղագետի պահանջկոտությամբ և գիտնականի վերլուծական դիտողականությամբ: Երաժշտական բանահյուսության մի շարք հնագույն և բարձրարվեստ նմուշների հայտնաբերումը (հեթանոս հավատալիքներին առնչվող հորովելների եղանակները, «Սասունցի Դավիթ», «Մոկաց Միրզա» վիպական ասերգերը, անտունիներն ու հոգևոր տաղերը) համարվում է պատմամշակութային խոշոր հայտնագործություն, իսկ հավաքած ավելի քան 4000 գեղջկական երգերը՝ հայ ժողովրդական երգարվեստի անթոլոգիա:

Կոմիտասը տեսական աշխատություններում բացահայտել է ժողովրդական երաժշտության կենսական հիմքերը, բնութագրել հայ երգի գեղագիտական արժանիքները, վերլուծել տեսակներն ու կառուցվածքային հատկանիշները: Նա հիմնականում գրել է մեներգային և խմբերգային երգեր, որոնք սերում են ժողովրդական կամ հոգևոր սկզբնաղբյուրից. «Առ գետս Բաբելացվոց» սաղմոսը, «Ո՞ւր ես գալի, ա յ զարուն» կանտատը (Հովհաննես Հովհաննիսյանի խոսքերով), «Մութն էր երկինքը» ռոմանսը (Հովհաննես Թումանյանի խոսքերով), «Կաքավի երգը», «Գարուն ա», «Քելեր, ցոլեր», «Լոռու գութաներգ», «Անտունի», «Ծիրանի ծառ» երգերը, նաև հարսանեկան, վիճակի, պարերգային և այլ շարքեր:

Կոմիտասին է նվիրված Պարույր Սևակի «Անլռելի զանգակատուն» պոեմը, որը պատկերազարդել է գեղանկարիչ Գրիգոր Խանջյանը:

Կոմիտասի անունով են կոչվել Հայաստանի պետական լարային քառյակը, Երևանի կոնսերվատորիան, Կամերային երաժշտության տունը, պողոտա, զբոսայգի, Ստեփանակերտի երաժշտական դպրոցը, երգչախմբեր արտերկրում, արձաններ են կանգնեցվել Երևանում, Վաղարշապատում, Փարիզում և այլուր:

ԿՈՄԻՏԱՍ

ԱՍՏՎԱ՛Ծ ԻՄ

Սիրո սերմը զատեցիր,
Հրո ջերմը պատեցիր.
Հողին շունչդ փչելով՝
Հոգի կյանքդ կաթեցիր:
Եվ Արևդ լուսին մարմնեւս մաղեցավ,
Եվ իմ հոգին Հոգուդ ցողով շաղեցավ,
Իմ սրտիկի սերն ու բոցը, սիրո խոցը
Ամպերի մեջ, որպես կայծակ սահեցավ

ԿՅԱՆՔ

Շառա՜չ, շառա՜չ...
Սարեն հեղե՛ղ փրթավ,
Վազո՛ւմ է առաջ ու չեշտակի.
Հողեն ծառեր ծամելով,
Հողեն քարեր քամելով,
Գետը լցավ ու գալարեց,
Սիրտը խցավ ու պալարեց.
Ցելա՛վ, ցելա՛վ...
Ամպեն արե՛վն ելավ,
Նազում է կանաչ ու հեշտակի.
Սարի խոցին ժպտելով,
Ծառի ծոցին ծպտելով,
Պաղպաղ գետին ջե՛ր բերելու,
Խավար սրտին սե՛ր մերելու:

ՃԱՆԱՊԱՐՀ

Բարակ ուղին սողալով,
Ոտի տակին դողալով,
Ճամփի ծայրին բուսել է
Կյանքի ծառը շողալով:
Ի՛նչ լայն սիրտ է, որ ունի
Այս ճանապարհն Անհունի...
Մարդու, բույսի, գազանի
Եվ թևավոր թռչունի:

ՈՍԿԻՎՆՄԵՂԱՑ

Ա՜յ, վա՛ռ աչեր.
Այն ի՛նչ ամպ էր
Սարի գագաթին,
Ճերմակ-ճակատին՝
Արծաթ աչեր տալով՝
Ցիր արավ:
Ճերմակ-ճակատին՝
Սարի փափագին,
Դարի պապակին
Շար մարգարիտ տեղաց,
Շար մարգարիտ տեղաց,
Լար մարգերդ բիլ արավ,
Ուսուն-հրով վառ մարգերդ ծիլ արավ.
Ջառ մարգերդ ոսկի-մեղաց.
Ոսկի-մեղաց լուսուն-ջրով
Մկրտեցին քու մաճերդ:

ԵՐԿՆԻ ԿԱՅԾԵՐ

Երկնի կայծեր բյուրափառ՝
Հրո հովեն ցիրուցան,
Գիշեր-երկիր հյուրաբար՝
Լուսո ծովեն կաթեցան
Աչքին սոսուն,
Մտքին խոսուն:

ԱՇՈՒՆ ՕՐ

Սևուկ ամպեր վար եկան
Օրան, օրան,
Սարի վրա շար եկան:

Ծագեց առավոտ
Պաղեց, սառավ օդ:
Գոռաց երկինք, բուք արավ,
Հնաց, հնաց.
Ծերուկ երկիր սուգ արավ:
Ճաքեց հեռուն ամպ,
Երկիր դողաց-բա՛մբ:
Բողբոջ արև շող կապեց,
Դողաց, սողաց,
Արյուն-ամպից քող կապեց:
Վառեց լեռան լանջ,
Լեռան ցավատանջ:
Տեղաց անձրև մաղ տալով,
Մարմանդ-մարմանդ,
Հոգնած տերև շաղ տալով:

ԴԻՏԱԿ

Դու ինչե՛ր ես տեսնում, ինչե՛ր, ո՛վ դիտակ,
Որ մեր աչքին՝ աներևույթ, անգիտակ.
Երկնի օրը քեզանով ենք կատարում,
Երկրի խորը քեզանով ենք պատառում:
Դարձի՛ր, դարձի՛ր,
ո՛վ իմ դիտակ լուսածին՝
Կյանքի, ջանքի, հույս հնար ճարելով,
Զարթի՛ր, զարթի՛ր,
ո՛վ իմ գիտակ հուսածին՝
Մտքի, հոգու սիրո քնար լարելով:
Ելավ շինական՝ ցանեց առավ
Բուռը լի ցորեն.
Անցավ դաշտեն ու ձորեն,
Բարձավ տասը լիր ցորեն:
Ելավ տերև՝ երև-երե կանաչ ծովանի,
Տարփուն-տարփուն կապույտ հովանի.
Ժպիտ քողով սրտիկ հովին ծռած,
Ծպիտ դողով սրիկ քովին դրած:
Երկիրը եռում է՝ կողիկը գցելով՝
ծաղիկ-ծաղիկ,
Առվակը սիրում է՝ հովիկը խոցելով
մաղիկ-մաղիկ.
Վարդիկը ջեռում է շողիկը բոցերով՝
լռիկ-լռիկ,
Հովիկը ծիրում է՝ լողիկը ծոցերով՝
ջրիկ-ջրիկ:

ԻՄ ԵՐԱԶՈՒՄ

Եվ ա՛յս գիշեր, իմ երազում,
քեզ հետ մետկեղ պարեցինք,
Սեր-ոգիներ սուրբ սեղանում
մեղրամոմեր շարեցին:
Ոսկի-արծաթ ամպի ծալեն
նուրբ ու բարակ քող ճարեցինք,
Ինձի-քեզի կարմիր-կանաչ
սիրո շապիկ կարեցին:

ՅՈՎ–ՍԵՐ

Նուրբ հովի պես լարերով՝
Սուրբ ծովի պես պարելով,
Սերըդ սրտում պահեցիր,
Սրտիս խորքում գահեցիր:
Աշունն եկավ ծառին, սարին հևելով՝
Անձրև թելեր փոշի-փոշի թևելով.
Պտուկը ճոխ՝ առին տարին
Տերևները կանաչ-ճանաչ պեղելով:

ԾԱՂԻՆ ՈՒ ՇԱՂԻ

Երկիր քուն դրավ,
Եվ թռչուն թռավ:
Հուզված առուն փախ տվավ
Սողուն-սողուն,
Ձորում մշուշ կախ տվավ:
Քամին ելավ վեր,
Արավ տարուբեր:
Մոխիր ամպեր ժիր եկան
Դալուկ-դալուկ,
Սարի վրա ցիր եկան:
Հալեց աշուն օր
Կյանքիս սևավոր:

ԿԱՐՄԻՐ ԲՈՑ

Կանաչ դաշտի կուրծքը պայթեցավ,
Գոգին հսկա ժայռը ճայթեցավ.
Ճայթեցավ ու ծառացավ,
Ծառացավ ու տեղում քարացավ:
Կապույտ երկնի ծոցը ծ՛ովացավ,
Կարմիր երկրի բոցը հովացավ.
Ծովացավ ու ծավալեց,
Ծավալեց ու հողմով թավալեց.
Բոց-մոց՝ կարմիր երկիր հովանալով,
Ծոց-ծոց կապույտ երկիր ծովանալով՝
Ծովանալով ու դողով ծավալելով,
Ծավալելով ու չորս կողմ թավալելով՝
Հողմը ծառացավ, ու բոցը հանգավ...

ՊԱՏՐԱՆՔ

Սալահատակն ու ուղինՀոգիս թիթեռ
Մի վայր, մի վեր
Հույս ծովերով թևելով՝
Հոգիս մի բեռ
Անմայր, անսեր,
Լույս հովերով հևելով...:

ՍԱՐ ՈՒ ՔԱՐ

Սալահատակ-սալահատակ քալեցի,
Սալի վրա կյանք ու ջանքս հալեցի.
Ոսկի, արծաթ սալի սրտում սարերով,
Ծառ ու ծաղիկ սալի շրջում բարերով:
Սալը հեցած և ո՛չ մի բան չիմացավ,
Վրան հիմար կյանքի ուղին վիմացավ:
Ե՛վ ահավոր, և՛ կանաչ.
Ահա՛ սարը՝ ձորը բացել՝
Ահա՛ քարը՝ օրը գացել՝
Ե՛վ մահավոր, և՛ անաչ:

ՍԵՐ ՈՒ ԲԵՐ

Գարուն սերն էր՝
Դալար-օրերում շոգիացավ սրտիս վրա՝
Ամպեր-ամպեր ծալ ու քաշ:
Կյանքի եռն էր՝
Ամառ-ձորերում ոգեցավ կրծիս վրա՝
Լուսին-լուսին հալ ու մաշ:
Աշուն-բերն էր՝
Պտղիկն էր հոգում ծառերով՝
Սրտիս բակին նուշիկ-նուշիկ բարդելով:
Այն ձմեռն էր՝
Ձյունիկն իր գոգում սարերով՝
Կրծիս տակին ուշիկ-ուշիկ զարթելով:

ՍԵՐ ՈՒ ՋՈՒՐ

Արևն այտեն
Ծիրան ցայտով,
Լուսիկ-լուսիկ ճրագեց,
Կագավ ոտեն
Վարդի հոտով,
Հուսիկ-հուսիկ կրակեց:
Ծառի քովեն
Սարի հովով,
«Զի՞ս կսիրե՞ս» շրշնջեց.
Հոգուս խորեն,
Սիրու ձորով,
Զիս կսիրե՞ս, մրմնջեց.
Աչքի տակեն
Սրտիս ակով
Ծաղիկ-ծաղիկ ծիծաղեց,
Գոգի մարգեն
Բարակ զարկով
Գաղիկ-գաղիկ շաղ մաղեց:
Աղբեր քուրեն
Սառն աղբյուրով
Տորոն-տորոն սեր փնջեց:
Հուր աչերեն
Լուռ պաչերով
Որոն-որոն ներշնչեց:

ՍԵՐ–ՅՈՎԻԿ

Շնչե՛, հովիկ,
Դու թոթովիկ՝
Կյանքի սերը՝
Սրտի բերը՝
Պարուրելով,
Ծարուրելով՝
Ծովի ալքեն,
Ամպի ծալքեն,
Ալ ծաղկունաց
Հրո հալքեն,
Թող նա վառե՛ իմ ծոցիկին ոսկի լույս,
Հողմահարե՛ դու բոցիկին, որ իմ հույս՝
Լանջիս վրա
Հավետ եռա՛:

ՎԱՐԴԻԿԻՍ

Խցիկիս մոտ ջուր եմ արել մարգ ու մարգ,
Վարդիկիս հոտ հուր էր դառել
բարկ ու բարկ.
Ելա անհոգ սարերի գոգ շրջելու,
Սիրու ամպեր բոլորեցին թրջելու:
Մահիճիս քով հուր եմ վառել դողունի,
Վարդիկիս հով դուռ էր ճարել գողունի.
Լանջես ի վեր սիրո շիթեր շաղելով՝
Երազ-հույսեր նվագեցին խաղալով:
Գիշեր գացավ՝ լուսին-լուսին հուսալի
Նոր օր բացավ՝ արևն լուսալի:
Մենավոր խցիկեն՝
Հուսո սարակ շավիղով
Աշխարհ մտա,
Վարդի բույրի գծիկեն՝
Հովի բարակ տավիղով՝
Քեզի գտա:

Դալի-Բաբայի ճառը

Ո՛վ հայրեր, ո՛վ պապեր, այս գավաթը խմում եմ, բայց առանց նվիրելու ձեր ոսկորներին: Եթե դուք այս վանքերի տեղը, որոնցով լիքն է մեր երկիրը, բերդեր շինեիք, եթե դուք սուրբ խաչերի և անոթների փոխարեն, որ սպառեցին ձեր հարստությունը, զենքեր գնեիք, եթե դուք այն անուշահոտությանց տեղ, որ խնկվում են մեր տաճարներում, վառոդ ծխեիք, այժմ մեր երկիրը բախտավոր կլիներ: Մեր երկիրը չէին քանդի, մեր որդիքը չէին կոտորվի և մեր կանանց չէին հափշտակի… Վանքերից ծագեց մեր երկրի կործանումը, նրանք խլեցին մեր սիրտը և քաջությունը, նրանք ձգեցին մեզ ստրկության մեջ, սկսած այն օրից, երբ Տրդատը թողեց իր սուրը և թագը, վերցրեց խաչը և մտավ Մանյա այրը՝ ճգնելու… Ո՛վ Հայոց հին աստվածներ, ո՛վ Անահիտ, ո՛վ Վահագն, ո՛վ Հայկ, նվիրում եմ այս բաժակը Ձեր սուրբ հիշատակին, դուք փրկեցեք մեզ…

Րաֆֆի

Խոստովանում եմ...

Կարեն Մղդսյանի բանաստեղծություններին ծանոթ եմ դեռևս 2005 թվականից, երբ միասին տպագրվում էինք «Նոր-Դար» թերթում: Եվ անսահման ուրախ եմ, որ սույն թ. հոկտեմբերի 17-ին Ռուսաստանի Հայերի Միության Մոսկվայի Քաղաքային Կազմակերպության (ՄՔԿ) դահլիճում ջերմ և ուրախ մթնոլորտում կայացավ նրա «Խոստովանում եմ» բանաստեղծությունների հայերեն լեզվով անդրանիկ գրքի շնորհանդեսը: Դահլիճում գտնվող բանաստեղծի ընտանիքը՝ Սոնան և երկու տղաները՝ Էդմոնդն ու Հենրիխը, ընկերներն ու մտերիմները, մոսկվահայ գրողները, Մոսկվայի Քաղաքային Կազմակերպության աշխատակիցներն ու ակտիվիստները, ինչպես նաև այլ գրականասերներ Կոմիտասի սուրբ ու հարազատ ելևէջների ներքո հաճույքով և մեծ ուշադրությամբ ունկնդրեցին ՄՔԿ Գործադիր Կոմիտեի նախագահի տեղակալ, երեկոյի կազմակերպիչ Գագիկ Գաբրիելյանի, բանաստեղծուհի, «Կանթեղ» գրական սրահի ղեկավար Անահիտ Նիկոյանի, «Դեբեդ» գրական ընկերության հիմնադիր, ղեկավար Ռուսլան Միսկարյանի, մոսկվահայ բանաստեղծներ Ամալյա Իսայանի, Լեոնիկ Բարսեղյանի և ուրիշների հիացական ելույթներն ու հեղինակի սրտից բխած անկեղծ, Լոռվա պես չքնաղ ու հրաշալի բանաստեղծական տողերը, որոնք հնչեցին Անուշիկ Սիմոնյանի, Էլյանորա Մակարյանի, Ռոզա Հայրապետյանի կողմից: Իսկ Տաթևիկ Կիրակոսյանն ամենայն անկեղծությամբ ընդգծեց հատկապես հեղինակի «Մենախոսություն» բաժնի կարևորությունը.

Միթե քեզանից շատ եմ պահանջում,
Ոչ անմահություն, ոչ փառք եմ ուզում,
Տեր իմ երկնավոր լույս, լույս եմ մուրում,
Ամպահույս ճամբիս հույսս է մարում:

Կարեն Մղդսյան բանաստեղծն իր համեստ ու հակիրճ ելույթում նշեց, որ իր հայալեզու ստեղծագործություններով փորձում է օգտակար լինել հայրենիքին, հայրենիքից հեռու գտնվող սփյուռքահայերին պահպանելու իրենց նվիրական, սուրբ լեզուն ու գրականությունը:

Կարեն Մղդսյանը ծնվել է 1968 թ. Հայաստանում՝ Լոռվա լեռների գրկին հպարտ բազմած Շնող գյուղում, որտեղ էլ անց է կացրել մանկությունը:

Առաջին բանաստեղծությունները տպագրվել են դեռ «Պիոներ կանչ», հետո «Նոր–դար», «Երկրամաս» թերթերում, «Խաչքար» և

«Գործարար» ամսագրերում:

Բանաստեղծի «Խոստովանում եմ» գիրքն իսկապես խոստովանություն է իր տարիների ապրած բոլոր զգացմունքների՝ սիրո և կարոտի, լոռվա բնաշխարհի, մայրության և նրա մեծարման, անհոգ մանկության հրաշալի հուշերի, հայրենիքի նվաճումների ու կորուստների, ինչպես նաև, իր գունազեղ երազների մասին...

Հեղինակն իր խորիմաստ մտքերն անկեղծ ու ջերմ, ինքնատիպ և գեղեցիկ արտահայտման ոճով էլ հենց գրավում է ընթերցողին:

Ու՞մ հաճելի չէ իրեն հավերժ անհոգ մանուկ զգալու ցանկություն արտահայտող տողերը.

Լիներ, այնպես լիներ, տուն դառնայի նորեն
Հրաշք լիներ, ու ես մանկանայի մեկեն,
Ու վազեի իմ մանկության արծաթ կածաններով,
Բարձրանայի մեր դաշտերը շնչող գարնան բույրով:
Ժողովեի մի փունջ գարնան ծաղիկներից,
Գարնան բույրով արբած՝ տուն դառնայի նորից,
Ու փարվեի մորս քնքուշ, կարոտ սրտին,
Գլուխն իմ դնեի հոգնած մորս գոգին:

ՑԷ

...
Լինե՜ր, հրաշք լիներ, մանկանայի նորից...
...
Կա՞մ ո՞ր հային հարազատ չէ Նաիրյան երկրի հրաշագեղ նկարագրությունը, նրա հանճարածին զավակների նկատմամբ ունեցած հպարտությունն ու մեսրոպատառ գրերի հայ օջախներում անխախտ սյուներ լինելու փաստը.
....
Քո ծաղիկները քո հերոսների
Քարավաններն են,
Երկաթ գրերդ՝ մեր օջախների
Անխախտ սյուներն են...
Դու հին ես՝ այո, բայց ոչ հնացած,
Դու քարի երկիր, բայց ոչ քարացած,
Մեր արևատես, մեր արևահամ,
Մեր հանճարածին երկիր Նաիրյան:

Շուտով լույս կտեսնի Կարեն Մղդսյանի «Խոստովանում եմ» գրքի ռուսերեն լեզվով թարգմանությունը:
Թարգմանության հեղինակը շատ պատկառելի, մեր հարգարժան բանաստեղծ, թարգմանիչ, գրականագետ, նկարիչ, Ա. Ս. Պուշկինի անվան մեդալակիր Աշոտ Սահրադյանն է. «Ապրելով մի միջավայրում, որն ազգային մշակույթների յուրատեսակ խառնարան է, Մղդսյանը հակիրճ ձևաչափերով դրոշմում է մտքերի հաստատակամ ընթացքը: Եթե նա արձակագիր լիներ, ապա համարձակորեն կզբաղեցներ Հրանտ Մաթևոսյանի վախճանից հետո ազատված տեղը: Այն հողը, որի երգիչը չկա, դադարում է այլևս հայրենի լինել:
Սրանում է, կարծում եմ, Մղդսյանի պոեզիայի սկզբունքային տարբերությունն այն ամենից, ինչ վերջին քսան տարում ես կարդացել եմ հայերեն»:
Սա է Ա. Սահրադյանի բարձր գնահատականը, որը դահլիճում հնչեց Ելենա Թոսունյանի կողմից: Նա և Իրինա Զաքարյանը նույնպես եկել էին իրենց վառ տպավորություններն արտահայտելու վերոհիշյալ գրքի վերաբերյալ: Եկեք ցանկանանք, որ «Կարենի երազած «Երկրի ու երկնի կապույտ դաշնությունը» ծմա մեր աշխարհի, հոգու և կյանքի տերը... իսկ նրա «բազմակերպ ու բազմալիք... բազմասեր ու բազմածալք» բոլոր ապրումները դառնան բանաստեղծություններ» ինչպես այս գրքի ներածական բաժնում գրել՝ է Բանասիրական գիտությունների թեկնածու, գրքի խմբագիր՝ Երազիկ Հարությունյանը:

Ամալյա ԻՍԱՅԱՆ,
Հայաստանի Ժուռնալիստների Միության անդամ

2014-ը կապույտ փայտե Ձիու տարի է

2014-ի խորհրդանիշը կապույտ փայտե Ձին է:
Ձին եռանդուն է, դիմացկուն և անհամբեր: Ձին սիրում է աշխատանքը և հարգում ազատությունը: Նրան խորթ է որոշ-գայթներ լարելը և թիկունքից հարվածելը, ուստի հազիվ թե նրան հմայի անկեղծության ու արդարության բացակայությունը: Ճիշտ է, Ձիուն կարելի է խաբել, բայց երբ նա զգա, իսկ ձիերը զգայուն են, կպատժի անպայման: Ակնհայտորեն 2014-ը ձանձրալի չի լինի, այլ արագընթաց ու եռանդուն, բարեհամբույր ու նրբազգաց:

Ձիու տարում պայտեր գնեք
Որպեսզի Ձին ձեզ օգնի, տարեմուտին տունը պետք է զարդարել կապույտ, երկնագույն, կանաչ գույներով, հավելելով բնական ցանկացած գույն՝ ավազի, խոտի, արևի: Տունը զարդարելիս ուշադիր եղեք մանրուքների նկատմամբ՝ Ձին գնահատում է ազնվազարմությունն ու պարզությունը, տանել չի կարողանում ավելորդությունները: Իբրև զարդարանք անպայման պետք է լինեն փայտե իրեր՝ սափորներ, սկահակներ, ձիու արձանիկներ: Մոդեռն ոճի իրերը հավաքեք: Տարվա գլխավոր թալիսմաններն են՝ պայտը, ծնծղան, ձին: Ձիու բարեհաճությանն արժանանալու համար անպայման մեկնումեկն ունեցեք ձեր տանը:

Դիմավորեք տարեմուտը ցամաքում
Ձին հավատարիմ, տիրոջը նվիրված կենդանի է, այդ պատճառով տարեմուտը ավելի լավ է դիմավորել ընտանիքի և ամենամտերիմ մարդկանց հետ: Ձին նաև խաղացկուն է, ուստի սիրում է ուրախ հավաքույթները: Ընտանեկան միջավայրում Ձիու տարին դիմավորելուց հետո կարող եք շարունակել տոնը ընկերների հետ՝ եղևնու շուրջը, հրավառությունների ներքո: Հետևելով ազատատենչ Ձիուն, տարեմուտը կարելի է դիմավորել մոլորակի ցանկացած կետում: Ձին սիրում է ամուր կանգնել ոտքերի վրա, այդ պատճառով դիմավորեք տարեմուտը ցամաքում, խուսափեք ինքնաթիռներից ու նավերից:

Միատեղեք բնության գեղեցկությունը և մարդկային ձեռքի ջերմությունը
Ձին խելացի կենդանի է, այդ պատճառով տարեմուտի ընծաներն ընտրելիս նախապատվությունը տվեք ինտելեկտուալ տարբերակներին, որոնք նաև օրիգինալ են:՝ Ասենք՝ գրքեր, լավագույն նվեր են տարվա թալիսմանները՝ պայտի, ձիու, ծնծղաների տեսքով հուշանվերները, արձանիկները, բիժուտերիան,՝ կախազարդերը: Ձիու տարում լավ նվեր են օգտակար իրերը՝ ձիու պատկերով: Հաջողություն կբերեն փայտե նվերները՝ զարդատուփեր, փայտե զարդեր, սեղանի սպասք, սկահակներ: Այն բոլոր նվերները, որոնք միատեղում են բնության գեղեցկությունը և մարդկային ձեռքի ջերմությունը, հրաշալի կընդունվեն:

Սեղանին կարող եք կումիս ունենալ
Ձին պարզ կենդանի է, որ սիրում է որակ և լակոնիզմ: Տոնական սեղանը չարժե ծանրաբեռնել տարաշխարհիկ ուտեստներով: Ձիուն գրավում են ընտանեկան ջերմությունն ու հարմարավետությունը: Սեղանի սփռոցը, անձեռոցիկները պետք է լինեն բնական նյութերից՝ բամբակից, թելից կամ մետաքսից: Պարտադիր է սեղանին ունենալ փայտե սպասքից գոնե ինչ-որ մաս՝ գդալ, ափսե, գավաթ: Տարվա տիրուհու բարեհաճությունը շահելու համար իբրև խորհրդանիշ սեղանին ունեցեք մի գավաթ մաքուր ջուր, վարսակ և հացի կողեգր:
Ձին խոտակեր է, այդ պատճառով սեղանին պետք է շատ մրգեր լինեն ու բանջարեղենից, կանաչեղենից պատրաստված ճաշատեսակներ: Մսեղենը խասցրեք նվազագույնի, մսի փոխարեն օգտագործեք թռչնամիս՝ հավի, հնդկահավի, բադի: Ձիուն հաճոյանալու համար սեղանին կարող եք կումիս ունենալ:

Լավագույն սանրվածքը ձիու պոչիկն է
Նոր տարվա տիրուհուն հաճո են բնական կտորները և հանգիստ գույները: Սակայն Տարեմուտը տոն է և դուք կարող եք օգտագործել վառ հավելումներ: Քանի որ 2014-ը կապույտ Ձիու տարի է, նախընտրելի են կապույտ, երկնագույն, կանաչ գույների բոլոր նրբերանգները: Որևէ խիստ կանոն ու սահմանափակում չկա, քանի որ Ձին ազատատենչ կենդանի է: Կանանց տոնական հանդերձները կարող են լինել երկար կամ կարճ, կարևորը, որ հմայիչ լինեն: Լավագույն սանրվածքը, իհարկե, ձիու պոչիկն է, բայց կարելի է և գեղեցիկ հարդարել մազերը: Կապույտ փայտե Ձին պատրաստ է ձեզ երջանկություն պարգևելու:

Հայրս ինձ սովորեցրել է, որ մշտապես պետք է ձգտել առավելագույնին. Ռուբեն Վարդանյան

Ռուսական Коммерсантъ թերթին տված հարցազրույցում Ռուսաստանում հայտնի հայ գործարար, ֆինանսիստ Ռուբեն Վարդանյանը պատմել է իր անձնական կյանքի մասին:

Արմատների մասին

Վաղ մանկության տարիներս գրեթե չեմ հիշում. միայն ինչ-ինչ դրվագներ: Ես ուշ ծնված երեխա եմ, և մշտապես շրջապատված եմ եղել սիրով: Այդ զգացողությունը շատ լավ եմ հիշում: Հայրս ճարտարապետ է, սովորել է Մոսկվայի համալսարանի ասպիրանտուրայում: Հենց այնտեղ էլ ծանոթացել է մորս հետ:

Մայրս 10 տարով երիտասարդ էր նրանից, սովորել է քիմիատեխնոլոգիականում: Մի անգամ ֆիլմի նորամուտի ժամանակ հայրս եղել է հայ ընկերոջ հետ և տեղեկանալով մորս՝ իշխանական արմատների մասին (նրա արմատները հայ և վրացի իշխանների ընտանիքից են), հայրս ասել է, որ որմնադիր է:

Ցանկացել է ստուգել, թե արդյոք նա կսիրահարվի՞ պարզ մարդուն: Սիրահարվել է: Նրանք ծանոթությունից մի քանի ամիս անց զաղտնի ամուսնացել են ու Մոսկվայից տեղափոխվել Հայաստան: Հայրս համարել է, որ դա է ճիշտը: Նա սկզբունքային մարդ է, և անգամ կտրուկ, իմ պապը նույնպես:

Մանկության մասին

Իմ մանկությունն անցել է Երևանում, Թբիլիսիում և Մոսկվայում: Դրանից մնացել է թեթև կյանքի տպավորությունը, թեև եղել են նաև խնդիրներ: Օրինակ՝ դրամական: Հայրս շատ էր ծախսում և գումարը մշտապես չէր բավականացնում: Ընտանեկան բյուջեն պահում էր մայրիկը: Հայրս ուսանողներից կաշառք չէր վերցնում և խիստ դիրքորոշում ուներ տվյալ հարցում:

Ինձ ազգականներն էին գումար տալիս, ես կուտակում էի դրանք ու գաղտնի տալիս էի հորս: Հիշում եմ, որ 9-րդ դասարանում վիճեցի նրա հետ. ասացի, որ կաշառք եմ վերցնելու, հաջողակ եմ լինելու՝ ի տարբերություն նրա...: Մի խոսքով՝ տարբեր իրավիճակներ են եղել: Ընդհանուր առմամբ, մանկությունից մնացել են մեծ սիրո ու վառ տպավորություններ:

Կրթության մասին

Դպրոցում ինձ նույնպես սիրում էին: Խաղում էի ֆուտբոլի, բասկետբոլի հավաքականներում, ուրախների և հնարամիտների ակումբում: Դպրոցն ավարտել եմ ոսկե մեդալով և կատակով ասում էի, որ ծնողներիս համար խնայել եմ մի ամբողջ գումար, քանի որ այդ ժամանակ մեդալն «արժեր» 3000 ռուբլի: Դա 1980-ականներն էին, երբ ծաղկում էր կոռուպցիան:

Ես երազում էի սովորել Մոսկվայի պետական համալսարանում (ՄՊՀ), սակայն ծնողներս թույլ չէին տալիս: Միայն մորս ընկերուհին կարողացավ ընդունելության քննություններից ընդամենը երկու շաբաթ առաջ համոզել նրանց: Ես ընդունվեցի ՄՊՀ, սակայն առաջին կուրսից հետո ինձ, ինչպես և մյուս բոլոր տղաներին, զորակոչեցին բանակ:

Ինձ ուղարկեցին Ադրբեջան: Այդ ժամանակ այնտեղ չկար հակամարտություն, սակայն Հայաստանի հետ հարաբերությունները լարվել էին արդեն: Հետո ինձ մոտեցավ մի հայ զինվորական ու հարցրեց, թե արդյոք կցանկանա՞մ ծառայել Հայաստանում: Ես դրական պատասխան տվեցի:

Դրա համար նա ինձնից պահանջեց 300 ռուբլի, ապա դա նվազեցրեց մինչև 50 ռուբլու: Սակայն ինձ մոտ միայն 27 ռուբլի կար: Զինվորականը դա հանդգնություն համարեց և հեռացավ: Ապա հետս զնացքով մեկնող տղաներն ինձ ասացին, որ գումար են պահել ծխախոտի համար, տվեցին ինձ, որ գնամ և ծառայեմ Հայաստանում: Ես այդ 23 ռուբլին հիշեցի ողջ կյանքում:

Իմ բախտը բերել է խորհրդատուների հարցում, և դա իմ հաջողության հիմնական մասն է: Իմ խորհրդատուները եղել են ոչ միայն հայրս, քույրս կամ դպրոցի ուսուցիչներս, այլև հայտնի մարդիկ՝ Եվգենի Պրիմակովն ու Լի Կուան Յուն, և նրանք, ովքեր ինձ շատ օգնեցին բիզնեսում, օրինակ Ռոն Ֆրիմանը:

Ընկերության մասին

Բնավորությամբ նման եմ մորս՝ թբիլիսյան մարդամոտությամբ, սակայն երբեմն կտրուկ եմ լինում, թեև ոչ այնքան, որքան հայրս. ամեն դեպքում ես ավելի հանդուրժող եմ: Ունեմ մանկության, ուսանողական, բանակային ընկերներ: Դժբախտաբար, մշտական ճամփորդությունների պատճառով շատ ժամանակ չեմ ունենում ընկերների և հարազատների համար: Ոմանք նեղանում են իմ կողմից ուշադրության պակասից, և հարաբերությունները խզվում են:

Սիրո մասին

Ես վստահ էի, որ կամուսնանամ հայուհու հետ, քանի որ տարբեր մշակույթների մարդկանց մոտ կենցաղային մակարդակում կան մի շարք խնդիրներ, որոնք բարդացնում են կյանքը: Ինձ հետ լինելը հեշտ չէ, հավանաբար, ես պահանջկոտ եմ՝ նաև իմ հանդեպ: Հայրս ինձ սովորեցրել է, որ մշտապես պետք է ձգտել առավելագույնին:

Շատ չեմ սիրում գովել կամ շնորհակալություն շռայլել: Կարծում եմ, եթե շիլան այրվել է, ապա պետք է հայտնել այդ մասին, իսկ եթե ոչ, ապա նորմալ է, և պետք չէ դրա համար առանձին «շնորհակալություն» հայտնել: Կանայք, որոնք եղել են իմ կողքին, հասկացել են դա:

Վերոնիկան իմ առաջին սերը չէ: Ես նրանից առաջ էլ լուրջ հարաբերություններ եմ ունեցել: Բոլոր կանայք ինձ շատ բան են տվել: Ես նույնպես փորձում եմ շատ տալ, և ոչ թե միայն ստանալ:

Զավեշտալի է, որ իմ ամուսնական պատմությունը գրեթե կրկնում է ծնողներիս ամուսնական պատմությունը: Կնոջս հետ ծանոթացել եմ 20 տարի առաջ: Հանդիպել ենք ընդամենը մեկ շաբաթ: Երրորդ հանդիպումից հետո Վերոնիկային ասացի, որ հանդիպելու ժամանակ չունեմ նրա հետ:

Մի խոսքով՝ ցանկանում եմ, որ նա լինի իմ երեխաների մայրը: Վերոնիկան համաձայնվեց: Ինչպես ծնողներիս դեպքում էր, մենք նույնպես ամուսնացանք առանց ծնողների համաձայնության և առանց հայկական մեծ հարսանիքի: Ծնողներս Վերոնիկայի հետ ծանոթացան ավելի ուշ:

Մենք նրա հետ նման ենք, սակայն միաժամանակ շատ տարբեր ենք: Երբեմն ինձ թվում է, թե ծնողներս նրան ավելի շատ են սիրում, քան՝ ինձ: Վերոնիկան իսկական կին է: Նա եկավ մեր տուն, և փորձեց իմ հարազատներին ու մերձավորներին դարձնել իրենը, իսկ դա հեշտ չէ. ամեն օր պատահում էին ինչ-ինչ մանրուքներ:

Երբ ծնվեց մեր առաջին որդին, ես Վերոնիկային ասացի, որ հայկական ավանդույթի համաձայն, առաջնեկ որդու անունը տղամարդն ընտրում է անձամբ, և անգամ չի հարցնում կնոջը, քանի որ նա ժառանգորդ է: Սակայն ես ավելի դեմոկրատ մարդ եմ, և նրան առաջարկեցի ընտրության երեք տարբերակ՝ Լևոն, Աշոտ ու Դավիթ:

Նա խնդրեց է, չսկսեց վիճել և ընտրեց Դավիթ անունը, ինչը նրան առավել մոտ էր: Վերոնիկան ինձնից ավելի հաճախ է լինում Հայաստանում, նա այնտեղ ունի մի շարք նախագծեր: Նա չի դարձել հայուհի և պահպանել է իր ինքնությունը:

Հաջողության մասին

Հաջողությունը, բնականաբար, փոխել է ինձ: Ես հեշտ իրավիճակում չէի. 23 տարեկանում ես դարձա գործադիր տնօրեն և պետք է ղեկավարեի ընկերություն, կայացնեի ինքնուրույն որոշումներ: Դա վիթխարի պատասխանատվություն էր, որին ամեն ոք չէ, որ պատրաստ է:

Իհարկե, երբ դու երիտասարդ ես, պետք է ապավինես քեզնից ավագների վրա և արժանանաս նրանց հարգանքին: Քեզ հարգում են, կամ էլ ոչ, իսկ այն, որ քո պաշտոնը կոչվում է «գլխավոր գործադիր տնօրեն» չի հուզում ոչ ոքի: Ես չեմ ունեցել ո՛չ կապեր, ո՛չ կապիտալ:

Ես սկսել եմ զրոյից՝ և՛ ռուս հաճախորդների, և՛ աշխատակիցների, և՛ օտարերկրացիների հետ: Հավանաբար, մարդիկ հավատացել են ինձ: Վստահությունը սկզբունքային բան է աշխարհում: Երբ մարդիկ վստահում են միմյանց, նրանք քիչ ժամանակ, ուժ ու միջոցներ են ծախսում սեփական անվտանգության համակարգերի կառուցման վրա:

Եվս մի կարևոր բան է պլանավորման հորիզոնն ու հետևողականությունը: Քչերն են ունակ պլանավորել ապագան՝ տասնամյակների կտրվածքով: Բարեբախտաբար, դա կարողանալը մշտապես եղել է իմ մրցակցային առավելությունը: Չէ՞ որ մարդկանց 95 տոկոսը չի կարող ասել, թե իրեն ինչպես է տեսնում 20-30 տարի անց:

Ազատության մասին

Կա սոցիալական փոփոխությունների չորս մոդել՝ էվոլյուցիա, հեղափոխություն, բարեփոխում և ինկվիզիցիա: Ես հակված եմ առաջինին, այն հնարավորություն է տալիս փոփոխությունների հասնել առանց կորուստների և հաշտեցնել տարբեր խմբերի շահերը: Ես մշտապես փորձել եմ գտնել համագործակցության ուղին, և դրանով իսկ ինչ- որ բան փոխել համակարգում: Այժմ համակարգն առավել հասկանալի է և ունի խաղի առավել հստակ կանոններ, քան՝ 20 տարի առաջ էր:

Ես հազվադեպ եմ մասնակցել հանրահավաքների: Գնացել եմ օրինակ 1991 թվականին, երբ խռովություն էր, և նաև երեք տարի առաջ, երբ Չուլպան Խամատովան հանրահավաք էր կազմակերպել ընդդեմ այլատյացության: Ես հարգում եմ այն մարդկանց, որոնք իրենց տեսակետն են հայտնում հանրահավաքների ժամանակ, սակայն չեմ սիրում զանգվածային միջոցառումներ, անգամ համերգների ժամանակ հարմարավետ չեմ զգում ինձ:

Թեև հիշում եմ 1988 թվականին Երևանում տեղի ունեցած հանրահավաքը, երբ «Թատերական» հրապարակ էր դուրս եկել 300.000 հայ, վերելքը ֆանտաստիկ էր: Սակայն էմոցիոնալ այդ զարթոնքն արագորեն մարեց: Ես հասկացա, որ հանրահավաքները, ինքնին, անիմաստ են, համակարգի հետ պետք է պայքարել այլ կերպ:

Հեղափոխությունից հետո չեն հաղթում են ո՛չ կարմիրները, ո՛չ էլ սպիտակները, հաղթում են մոխրագույնները, այդպիսին է օրինաչափությունը: Իսկ ինչպես գիտենք, մոխրագույններին փոխարինելու են գալիս սևերը:

Կարևորի մասին

Պետք է փորձել քեզ տեսնել սերնդի համատեքստում, որում դու հետք ես թողնում: Ինձ մշտապես դուր է եկել անհնարինը հնարավոր դարձնելը, որովհետև մարդը պետք է ապրի վաղվա օրվա մասին մտածելով:

Ռուսաստանում բոլորն ապրում են օրով, սակայն նրանք, ովքեր իշխանության մեջ են, կարծես թե մտածում են, որ ապրելու և իշխելու են հավերժ...: Նման հակասությունները, անհետևողականությունը լիովին զարմացնում են ինձ:

Հավատքի մասին

Ես Հայ առաքելական եկեղեցու գերագույն հոգևոր խորհրդի անդամ եմ: Բավական երկար ժամանակ նվիրում եմ հուշարձանների վերականգնմանը, այդ թվում՝ հոգևոր: Չեմ կարող ասել, որ պարբերաբար եկեղեցի եմ գնում և արարողակարգի մասնակցում, սակայն անկեղծ հավատում եմ Աստծուն և հիմնարար արժեքներին...:

Վախի մասին

Ամենից ավելի վախենում եմ կորցնել ինքնահարգանքը: Ինձ համար շատ լուրջ վախ է հասկանալ այն, որ արել եմ մի քայլ, ինչն ինքս համարում եմ անընդունելի: Այդ վախի պատճառով ես հաճախ արել եմ ավելին, քան՝ պետք էր: Փորձելով վերապապահովագրել ինքնահարգանքը՝ ես երբեմն գործել եմ անգամ ի վնաս իմ բիզնեսի:

Փողի մասին

Երբ ավագ որդիս դարձավ 13 տարեկան, մենք Վերոնիկայի հետ որոշեցինք, որ մեր փողերը կծախսենք այնպիսի նախագծերի վրա, որոնք կօգնեն աշխարհը փոխել դեպի լավը: Մեր երեխաները գիտեն, որ նրանց որևէ ժառանգություն չի մնալու: Մենք նրանց կրթություն ենք տալիս, և կարծում ենք, որ ապագայում նրանք կկարողանան ապրել ինքնուրույն: Բնականաբար, կա որևէ անշարժ գույք՝ ոչ ամենաշքեղը, որպեսզի նրանք ունենան ինչ-որ հիմք, սակայն միայն այդքանը:

Ես կատարելապես հանգիստ եմ վերաբերվում նյութական բարիքներին, անտարբեր եմ մեքենաների, ինքնաթիռների և հարստության այլ ատրիբուտների հանդեպ: Միակ բանը, որի վրա ես գումարներ եմ ծախսում, գրքերն են ու բարեգործական նախագծերը: Մենք դրանցից ունենք բավական շատ, և գլխավորն ավարտին հասցնելն է:

Երեխաների մասին

Չորսն էլ շատ տարբեր են, բոլորն էլ տաղանդավոր են՝ իմ հայրական աչքով: Ցանկալի է, որ նրանք իրենց գտնեն այս աշխարհում, որպեսզի նրանք ունենան նպատակ: Երբ ես 22 տարի առաջ մտա բոլորին անհայտ «Տրոյկա դիալոգ» ընկերություն՝ 10 անգամ ավելի ցածր աշխատավարձով, քան նախորդ աշխատավայրում էր, ես գիտեի, թե ինչի եմ ցանկանում հասնել ապագայում: Եթե դու ունես նպատակ և հաջողությունը չափելու համակարգ, ապա ապրելն առավել հեշտ է:

Երեք բնութագրող բառ իր մասին

Առաջինը. Ես շատ շփվող եմ: Ես անհավանական շատ կապեր ունեմ կատարելապես տարբեր շրջանակների, հաճախ անհամատեղելի մարդկանց հետ. կան նաև ավագ սերնդի ներկայացուցիչներ, ինչպիսին որ Պրիմակովն է ու նրա մոտ ընկերները, ռուս և արևմտյան գործարարներ, մտավորականներ: Չեմ կարող ասել, որ նրանք բոլորն ինձ համարում են «յուրային», սակայն այդ շրջանակներից յուրաքանչյուրն ընդունում է ինձ:

Երկրորդ. Ինձ համար շատ հետաքրքիր է ապրել, ես «քաղցած եմ» տարբեր նախագծերի հանդեպ, և հաճախ միանգամից անում եմ մի քանի բան: Այդ պատճառով ես կարող եմ երբեմն նեղացնել իմ անուշադրությամբ և անմիջապես չնկատել: Սակայն շատ եմ ցավում դրա համար:

Երրորդ. Համառ եմ: Երբեք չեմ մտածել, որ այդքան հետևողական կլինեմ իմ գործողություններում:

www.168.am

ՄԵՆՔ ԵՆՔ ՄԵՐ ԼԵՌՆԵՐԸ

Արդի ժամանակներուն տեսական միջոցներու բազմացումով, քաղաքներ կամ երկիրներ աւելի հեշտ կը ճանցուին իրենց իւրահատուկ խորհրդանիշներով: Այսպէս, օրինակի համար ճարտարագէտ Կիւստաւ Էյֆէլ իր աշտարակով պաշտօնապէս կնքած է ոչ միայն Փարիզը կամ Ֆրանսան, աւելին հեղինակին ստեղծագործութիւնը եզակիօրէն անմահացած է իր իսկ ազգանունով:

Անդին, Եդւարդ Էրիքսէնի Ծովանոյշ համեստ քանդակը հանրութիւնը ընդունած է իբր Գոբէնհակէնի խորհրդանիշ, որը միեւնոյնատեն մեզի կը յուշէ Դանիան. Վենետիկն իր Ռիալթոյի կամուրջով, Հռոմը Թրէվիի Աղբիւրներով կամ Երեւանը՝ Քոչարի Սասունցի Դաւիթ-ի արձանով, Թորոնթօն իր Սի Էն աշտարակով: Դժուար է պահ մը մտածել, որ այդ խորհրդանիշ Էյֆէլի աշտարակը եթէ չ ըլլար եւ մեր երեւակայութենէն անհետ կորէր վայրը, կամ պարզապէս, Փարիզը տեսնել առանց իր աշտարակին...

Այստեղ, նպատակն է ըստ արժանւոյն գնահատել նման ստեղծագործութիւն մը՝ որ անտարակոյս ունի բոլոր այդ վերեւը նշուած տեղ խորհրդանշող յատկութիւնները եւ աւելին, հեղինակուած հայ տաղանդաւոր արձանագործի մը կողմէ: Այս արուեստագէտը, հակառակ իր ժամանակակից բոլոր դժնդակ պայմաններուն, խիզախօրէն իրագործած է կոթող մը որ կարեւոր մասնիկն է եւ զարդը մեր վերջին քառասնամեայ ազգային զսպուած քաղաքական ձգտումներուն: Կառոյց մըն է, որ անտարակոյս գալիք դարերուն եւս պիտի տեւէ, քանի հեղինակը ինք միայն ներշնչուած չէ, այլ անով նաեւ ներշնչած ամբողջ ժողովուրդ մը:

ՄԵՆՔ ԵՆՔ ՄԵՐ ԼԵՌՆԵՐԸ,

հեղինակը ՍԱՐԳԻՍ ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ 1923-2001

Ծնած է Բանազուր գիւղ, Արցախ, Սեպտեմբեր 5, 1923-ին: Եօթ տարեկանին ընտանեօք կը տեղափոխուին Երեւան: 1942-ին կը զօրակոչուի Սովետական բանակ եւ կը մեկնի Եւրոպական ճակատ: 1946-ին կ՚ընդունուի Երեւանի Գեղարուեստի Ինստիտուտը, որը կ՚աւարտէ գերազանց գնահատականով: Կանուխ այս տարիքէն արդէն իսկ կը ցուցաբերէ իւրայատուկ լուծումներով քանդակներ որոնք կ՚արժանանան Հայաստանի եւ Սովետական Միութեան բարձրագոյն գնահատականներուն: 1954-ին կը դառնայ լիրաւ անդամ Հայաստանի Նկարիչների Միութեան: Իր գործերը կը պարփակեն լայն աշխարհագրական կարկին մը:

Յիշեմ մէկ քանին

1957 – Հունան Աւետիսեան (պղինձ, կրանիտ), Կապան, ՀՀ:

1954 – Ստեփան Շահումեանի (պղինձ), Երեւան, ՀՀ:

1954 – Շուշանիկ Կուրղինեանի մահարձանը, Կոմիտասի անուան զբոսայգի, Երեւան, ՀՀ:

1954 – Մրցոյթներ, Աւետիք Իսահակեանի մահարձանը:

1954 – Յակոբ Պարոնեանի յուշարձանը (պազալդ), Երեւան, ՀՀ:

1954 – Զօրավար Ստեփան Գինոսեանի կիսանդրին Աղխա գիւղ, Վրաստան:1954 Լենինի յուշարձանը (պազալդ) Սներսկայա, Կրասնոտար, Ռւ. Հ:

1973 – Գերագոյն Սովետի «Պատւոյ Նշան» տւչութիւն:

Մասնակցած է միջազգային արուեստի փառատօններու Ռուսաստան, Պուլկարիա, Ֆրանսա, Իտալիա Քարրարայի մէջ կը ներկայացնէ իր ուշագրաւ Ղարաբաղցիները , եւ հուսկ Գանատա ԷՔՍԲՕ'67-Մոնթրէալ:

ԽՈՐՀՐԴԱՆԻՇԻՆ ԾՆՈՒՆԴԸ

Հայկական Ցեղասպանութեան յիսնամեակին առիթով, 1965-ին աշխարհի տարածքին զանազան յուշահամալիրներ բարձրացան: Օր ըստ օրէ թուլացող Սովետական կարգերը նոր յոյսեր ներշնչեցին հայ ժողովուրդին: « Մեր հողեր ը, Մեր հողերը » լոզունքներով ցոյց ընող Հայաստանը կրցաւ իրագործել աննախադէպն ու անկարելին: Երեւանի մէջ Ծիծեռնակաբերդի Եղեռնի Յուշահամալիրին իրագործումը եզակի էր իր քաղաքական եւ ճարտարապետական լուծումներու բարդութեամբ: Արցախցին նոյն ներշնչումով, ուշի ուշով դիտեց այս ծաւալումները: Ստալինեան կարգերը այլեւս փոխուած էին:

Իբր անուանի քանդակագործ, Սարգիս Պաղտասարեանը իր շօշափած նիւթերով կը դրսեւորէր Արցախի ժողովուրդին ազգային ներշնչումները: Եւ ճիշտ 1965-ին, նախածրագրուած կամ ինքնաբուխ, Լեռնային Ղարաբաղի վարչութեան անպաշտօն հրաւէրով, արուեստագէտը առաջին անգամ Ստեփանակերտի մէջ կը ցուցադրէ իր ամողջական գործերը: Այստեղ իրեն կը թելադրուի հանրութեան համար ստեղծել կոթող մը որ արտայայտէ Արցախցիին կամքն ու միացող ձգտումները: Հուսկ հիմնական գաղափարը կը ծնի աւելի մեծ մաշտաբով Ղարաբաղի մէջ յուշարձան մը կանգնելու: Իր Ղարաբաղցիներ պղնցացոյլ արձանը կը դառնայ նոր յուշարձանին մեկնակէտը, իսկ պատուէրը իրագործելը կը տեւէ երկու տարի: Վերջապէս 1967-ին կը ծնի «Մենք ենք մեր լեռները» (տուֆ) յուշարձանը, որը կը տեղադրուի Ստեփանակերտէն դուրս, ամայի եւ անշուք բլրակի մը վրայ: ՄԵՆՔ ԵՆՔ անուանումը խոտոր կը դպչի Ազերի ղեկավարութեան ականջին եւ կը քննադատուի: Պէտք է յիշենք նաեւ որ Սովետական անձայրածիր կայսրութեան մէջ նման ազգամիջեան խնդիրները, այդ ատեն, կը լուծուէին տարբեր եղանակով: Մեղմացնելու համար կիրքերը եւ ամոքելու համար Ատրպէյճանի ղեկավարութիւնը, 1969-ին ի պատիւ Բ-Աշխարհամարտի զոհուածներուն արուեստագէտը կը պատրաստէ յուշարձան նուիրուած Չարդախլուի զոհերուն, Չարդախլուի մէջ, Ս. Ատրպէյճանի Հանրապետութիւն:

ՄԵՆՔ ԵՆՔ ՄԵՐ ԼԵՌՆԵՐԸ

Այս կոթողը ունի կրաւորական նիստ մը, զետեղուած ճամբուն եզրին, ամայի բլրակի մը վրայ Ստեփանակերտէն քիչ հեռու, այդ ատեն Խոճալուի (այժմ Իվանեան) ճանապարհին: Պաղտասարեանի հայրը Իվանը արհեստով շինարար էր եւ քարկոփ: Իր հօրմէն ժառանգած շինարարական փորձառութիւնը կ՚ընծայէ իրեն կոթողային խնդիրները լուծելու կարողութիւնը: Քանդակն ունի պէթոնի եւ տուֆ քարի երեսապատուած միացոյլ շէնքի կառոյց: Այս ծանր կրաւորական զանգուածը իր անուանակոչութեամբ կը կրէ նաեւ խորհրդաւոր գաղտնիքներ: Այր եւ կին են մարմնապէս մինջեւ իրենց վիզերը թաղուած մակերեսէն վար, անոնց ոտքերը կը դպչին հողի ընդերքին: Իրենց այս դիրքը դիտորդին կ՚ընծայէ մեկնաբանութեան ընտրանքը, աւազախրումի կամ վերջնական յարութեան: Անոնցմէ խլուած են ձեռքերու արտայայտութիւնը: Լուր են, կնոջ բերանը փակ է հինգ աստիճան կապով մը, մինջ այրինը հազիւ նշմարելի: Անոնց արտայայտութիւնը նաեւ ունի Մոնա Լիզայական խորհրդաւորութիւն: Տանջուած եւ համբերող կը թուին ըլլալ, սակայն ունին հեզնական ժպիտ մը ժամանակաւոր այս կացութեան: Օտար դիտորդին համար, առանց տեղւոյն պատմութիւնը իմանացած ըլլալու, հաւանական է որ պիտի նոյնացնէր Զատկեան Կղզիներու ծովափին շարուած, կամ ալ Նեմրութ Լեռան ցիր ու ցան զգետնուած դիւձազնեան գլուխներուն:

Կոթողին տեղադրումն ու արտայատչական ընտրութիւնը, ըստ ինքեան, կը թուին ըլլալ արդիւնքը բծախնդիր ծրագրաւորման մը իր խորհրդատու պատուիրատուներուն: Գործածուած է չափազանց զգոյշութիւն ժամանակակից Ազերի վարչակազմը որեւիցէ կերպ չքրքրելու, միեւնոյն ատեն ամբողջութեամբ կարենալ արտայայտելու Արցախցիին խոր ձգտումները: Այս պատճառով իսկ տեղացին զայն անուանած է Տատիկն ու Պապիկը:

Շ13

12Ͽ

ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆԻ ԿՈԹՈՂԻՆ ՈՅԺԸ

Յետ Ստալինեան քսանականներու տխուր որոշումին՝ Ղարաբաղը Ատրպէյճանին իշխանութեան յանձնելէն ետք, տեղւոյն հայութիւնը երբեք չէր հաշտուած այս բիրտ կացութեան: Երկար տարիներ սպասողական դիրքի վրայ մնալէ ետք զանազան պարագաներ պատճառ դարձան, որ ժողովուրդը տուեալ առիթները օգտագործէ դրսեւորելու իր զսպուած ցասումը: Շատ անգամ, լոկ արուեստի միջոցով արտայայտութիւն մը, բազմիցս աւելի ազդեցիկ կ՝ըլլայ քան քաղաքական արհեստի պոռթկումները: Ահաւասիկ այս կոթողը, իր ժամանակին, արցախցիին կամքին խաղաղապաշտ արտայայտութիւնը եղաւ ուղղուած Ազերի համակարգին:

Իւրաքանչիւր նման կոթող նախ քան իր վերջնական ընդունելութիւնը, առանց բացառութեան, միշտ կ՝անցնի երկունքէ մը: Նոյնիսկ Էիֆէլի աշտարակը ունեցած է Վիքթոր Հիւկոյի նման անուանի հակառակորդները: Այս կոթողի պարագային, գեղագիտականէն շատ հեռու՝ եղած է եւ տակաւին կը մնայ քաղաքականը:

Նախ Արցախցին, ապա արուեստագէտը հանդերձ իր պատուիրատուներուն բացումէն միայն 24 տարիներ ետք, անոր ընդմէջէն, տեսան Ղարաբաղի անկախութիւնը: Ասիկա յիրաւի կարելի է սեպել մեծ յաղթանակ մը: Սակայն, այս կոթողը տակաւին սպասման մէջ գտնուելու լուրջ պատճառ մը եւս ունի: Միջազգային քաղաքական հանրութիւնը այնքան ատեն որ տակաւին կը մնայ տարտամ եւ չի ճանչնար Ղարաբաղի ամբողջական անկախութիւնը, այս կոթողը պիտի շարունակէ իր սկզբնաւորած առաքելութիւնը:

Քանի մը օեր առաջ, Ղարաբաղը տօնեց իր անկախութեան 22-րդ ամեակը: Նորածին հանրապետութիւնը դարձաւ մանուկ, ապա պատանի, իսկ այժմ արդէն թեւակոխած է իր երիտասարդութիւնը: Այս տարեփոխութիւնը թէպի ճանաչում խոստումնալից է եւ այս կոթողը համբերութեամբ կը սպասէ այդ մեծ պահին ամբողջացնելու համար իր իսկ առաքելութիւնը, որուն համար ի սկզբանէ կոչուած է:

Վստահօրէն, միայն այդ հանգրուանէն ետք, Պաղտասարեանի այս կոթողը պիտի ստանայ նոր շուք եւ թարմ կոչում: Փոխան իր աննշան եւ ամայացած դիրքին պիտի դառնայ կիզակէտ եւ բարքաւաճ հաւաքատեղի մը բոլորին համար, իսկ յատկապէս Արցախցիին ինքնավստահութեան եւ կամքի ոյժի մկրտութեան եւ երդման վայր:

ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԵՏԻՆ ՊԱՏԳԱՄԸ

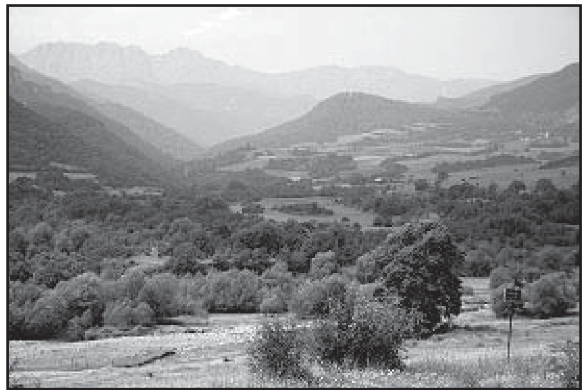
Նման կոթողներու հեղինակներու հանդէպ ժողովուրդներու գնահատանքն ու երախտագիտութիւնը բազմազան են: Մինչ մին անմահացուցած է գործ մը իր հեղինակին անունով, ուրիշ մը կ'ընտրէ մնալ անտարբեր, կամ ալ կը մոռնայ նոյնինքն հեղինակին ինքնութիւնը:

Վենետիկի Ռիալթօ կամուրջը եղած է արդիւնքը ճարտարապետական մրցոյթի մը, որուն մասնակցած են ժամանակակից տիտաններ, ինչպիսիքն են Միքելանճելօն, Փալլատիօն, Սանսովինօն: Սակայն, աննշան մնացած ճարտարապետ մը Անթոնիօ տա Փոնթէն եղած է անոր հաղթական հեղինակը:

Նշեմ նաեւ աւելի յոռեգոյն օրինակ մը: Վերեւը նշուած մայրաքաղաքներուն շարքին կայ նաեւ Մոսկուան: Քրէմլինի նշանաւոր Սբ. Բարսեղի պսպղուն գմբեթներով տաճարը հնուց եղած է խորհրդանիշը Ռուսաստանի մայրաքաղաքին: Կ'ըսուի՝ որ առ ի գնահատանք այդ բացառիկ գործին, պատուիրատու Ջարը՝ այս-պէս ճանցուած Իվան Ահարկուն, Եաքովլեւ ճարտարապետ եղբայրներուն աչքերը կուրցնել կու տայ , որպէզի անոնք երբեւիցէ չի կարենան նման տաճառ մը կրկնել:

Մենք մեզ համեմատելով այլ ազգերու հետ, ցաւօք հայ ազգային գիտակցութեան մէջ ժողովուրդին սպասարկու բարձրագոյն մակարդակի հեղինակներու հանդէպ ըստ արժանւոյն գնահատանքը տակաւին կը մնայ սաղմնային մակարդակի: Այսպէս լաւագոյն պարագային, հաւանական է որ յօդուածս ընթերցողներէն աննշան տոկոս մը միայն իմացած ըլլար Սարգիս Պաղտասարեանին մասին:

Արցախը խորհրդանշող այս իւրայատուկ քանդակը ծնած է հայ ժողովուրդին երկունքէն եւ ներշնչած համայն ժողովուրդը, ներառեալ Հայաստանի եւ սփիւռքի հայութեան, մարտնչելու ի գին յոռեգոյնին, մինչեւ յաղթանակ: Այսօր այս կոթողը խորհրդանիշն է եւ ուրոյն կնիքը Արցախի Հանրապետութեան: Եթէ նկատենք անիկա կը գրաւէ պետական զնանշանին ճիշտ կեդրոնը, որը իւրաքանչիւր Արցախցի զինուոր կը կրէ իր պատուարժան գլխարկին եւ ուսին վրայ:

Թող արուեստաբանները վիճին այս գործին ծաւալի խախտումներուն, անոր տեղադրութեան վայրին, կամ անոր շինանիւթի ընտրութեան կամ դէժ արտայայտչութեան մասին: Պարզապէս, անոր հանրութեան կողմէ ընդունելութեան կամ յաջողութեան բարձրագոյն չափանիշը կարելի է սեպել, նկատելիօրէն սփիւռքի կողմէ, անոր լուսանկարներուն վերատադրութեան թիւը մամուլին էջերուն մէջ:

Այս Սեպտեմբերի հինգին, Սարգիս Պաղտասարեանի ծննդեան իննսունամեակն է: Ըստ սովորութեան, այս առթիւ, ի բաց արեալ Երեւանէն, մեր մշակութային եւ քաղաքական մարմինները եւ յատկապէս մամուլը մնաց իր թմբիրին մէջ հանդէպ իր ազնիւ արուեստագետին որ ստեղծագործեց գլուխ գործոց մը, ուրոյն ժողովուրդին իղձերուն եւ ներշնչումին համաձայն:

Յետ այսու, փափաքելի է որ իւրաքանչիւր առիթով երբ ըլլանք «Մենք Ենք Մեր Լեռները» կոթողին առջեւ, գտնուինք դէմ հանդիման Արցախի զինուորին զինանշանին՝ կամ պարզապէս նկարին, գիտակցինք անոր հեղինակին ինքնութեանը, ինչպէս երբ գտնուինք Երուանդ Քոչարի կամ Մարտիրոս Սարեանի նման մեծ արուեստագէտներու գործերուն առջեւ:

Սարգիս Պաղտասարեանը իր գիտակից կենդանութեան ընթացքին մեզ ազգովին ըրաւ իրը, իսկ մենք այժմ երախտագիտութեամբ պարտինք ճանչնալ զինք լիիրաւ մերը:

Յարութ Մարտիրոսեան, Ճարտարապետ
Լուսանկարները՝ Մկրտիչ Մկրտչյանի
Սեպտեմբեր 5, 2013, Թորոնթօ, Գանատա

Մեր հայ մնալու գաղտնիքը հայոց հողում է պահված

Ձեր այցելության համար, մեզ պարգևած անաղարտ կոմիտասյան երգը վայելելու համար ու «կենդանի Կոմիտասի» հետ հանդիպելու համար՝ շնորհակալություն:

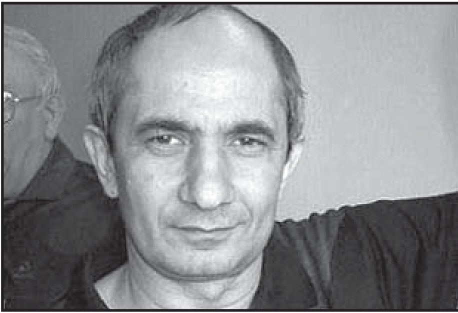
Որպես ունկնդիր հասկացա, որ այս համախմբով սփյուռքում շրջագայելու գաղափարը հենց Ձերն էր՝ տիկին Հրանուշ, որի համար ողջ հայության անունից թույլ տվեք ասելու հետևյալը. «Դուք Ձեզ հետ բերել էիք հայոց պատմությունը՝ կերպավորված «կենդանի Կոմիտասով»: Հայ ազգի ճակատագրի մասին յուրովի պատմվեց, ապրվեցին վայրկյաններ, որոնք միլիոնավոր հայերի են զգաստացնելու՝ հպարտանալու համար իրենց ազգությամբ, իրենց արմատներով, իրենց հայրենիքով»:

Հանդիսությունից հետո, բեմադրությունից դուրս մենք հայ ժողովրդին երջանիկ տեսնելու հույսով ապրող Հայաստանի սփյուռքի նախարարին տեսանք, մեր այսօրվա դառնություններից խռոված հայ դերասանին տեսանք, որն ամեն ինչ նկատեց, բայց՝ լուռ... Նորից իր նման փորձեց շնորհակալ լինել Հայաստանի սփյուռքի նախարար տիկին Հրանուշ Հակոբյանին՝ այսպես, այսքան ճշմարիտ աշխարհի հայությանը ներկայանալու համար, մենք էլ՝ ոչ բարձրաձայն, բայց շշնջացինք, որ աշխարհի տարբեր ծայրերում իրենց ճակատագրից խռոված հայ հոգիներ շատ կան, որոնց հայ մնալու գաղտնիքը հայոց հողում է պահված...

Ձեր այցելությունից ոգևորված՝ մեր փոքրիկ հայ դպրոցականները մի քանի օր հետո Կալուգայում ժողովուրդների բարեկամության փառատոնի ժամանակ բեմից հայերեն լեզվով աշխարհահռչակ աստղաֆիզիկոս Վիկտոր Համբարձումյանի կտակը կարդացին ու խոստացան իրենց թոռներին ու ծոռներին, հաջորդ սերունդներին փոխանցել գաղափարներ, որոնց մեջ հայոց լեզուն ամենաթանկն է: Փոքրիկ Մարիայի «Կարոտ» երգի կատարումը յուրովի հուզեց ոչ միայն հայրենիքին կարոտած հայությանը, այլև՝ մնացած ազգերի ներկայացուցիչներին, որոնք ապրում և արարում են Ռուսաստանի Կալուգայի մարզում, որն իր բնությամբ մի քիչ էլ նման է մեր հայրենի բնությանը...

Տաթևիկ ՆԵՐՍՈՅԱՆ,
17 նոյեմբերի 2013 թ., ք. Կալուգա

«Երբ հավատում ես նրանց ստեղծարար ներուժին, նրանք սկսում են ուղղակի հրաշքներ գործել»

Շուրջ 25 տարի է՝ աստղագետ Ավետիք Գրիգորյանի ջանքերով գիտատեխնիկական ուղղվածության «Տիեզերք» ակումբներ են գործում Երևանի երկու կրթօջախներում՝ «Քվանտ» վարժարանում և «Մխիթար Սեբաստացի» կրթահամալիրում: Կրթօջախներում դասընթացը վարում է նրա աշակերտներից մեկը՝ Բյուրականի աստղադիտարանի ասպիրանտ Լևոն Արամյանը:

Աստղագետը տարիներ շարունակ անվճար հիմունքներով փորձում է գիտելիքներ փոխանցել ապագա սերունդներին: Այս տարիների ընթացքում Ա. Գրիգորյանի արտադպրոցական պարապմունքներին հաճախած սաներից շատ-շատերն աշխարհի տարբեր երկրներում շարունակել են զբաղվել գիտությամբ և մեծ հաջողությունների հասել աշխատելով խոշորագույն ընկերություններում: Իր գիտելիքները փոխանցելու և դասընթացը շատերին հասանելի դարձնելու համար աստղագետը գիտահանրամատչելի գիրք էր գրել «Դարերի խորքից՝ դեպի Տիեզերք», որը, ըստ հեղինակի երեխայի մոտ աշխարհայացք է ձևավորում: 5-6 տարի շարունակ աստղագետը փորձում էր միջոցներ գտնել գիրքը տպագրելու համար, և վերջապես երկար սպասվածն իրականություն դարձավ այս տարի: Այս տարի լրացավ նաև «Տիեզերք» ակումբի գործունեության 25-ամյակը:

Այս առիթով էլ զրուցեցինք ՀՀ ԿԳՆ Տեխնիկական ստեղծագործության հանրապետական կենտրոնի տիեզերագիտական խմբակի ղեկավար, «Դարերի խորքից՝ դեպի Տիեզերք» գիտահանրամատչելի գրքի հեղինակ Ավետիք Գրիգորյանի հետ:

– Հետադարձ հայացք գցելով Ձեր անցած ճանապարհին՝ ի՞նչ մտորումներ ունեք:

– Անցած ճանապարհը հետաքրքիր է նրանով, որ այն չի նմանվում ոչ մի նմանատիպ կրթական կառուցվածքի, որևէ կրթօջախի, որին կարծես թե պետք է նմանվեր: Այսինքն՝ իրավաբանորեն այն կոչվում է Կրթության և գիտության նախարարության Տեխնիկական ստեղծագործության հանրապետական կենտրոնի տիեզերագիտական խմբակ, սակայն այն նման չէ արտադպրոցական որևէ մի խմբակի: Առաջին հայացքից այդպիսի խմբակներ շատ կան՝ և բնագիտական, և ոչ բնագիտական ուղղվածության, և այս խմբակում ոչ մի արտառոց բան չպետք է լիներ, սակայն ակումբի գործունեության 25 տարիներն արդեն իսկ խոսում են այն մասին, որ սա բացառիկ երևույթ է:

Բացի այդ՝ դրանում ներգրավվել են և ուսանողներ, և շատ այլ մարդիկ, և մեր ակումբի շրջանավարտներից շատերն այս դասընթացներն ավարտելուց հետո նս միշտ կապված են մնացել խմբակին և նրա գործունեությանը: Խմբակը, կարելի է ասել, գործել է՝ որպես ակտիվ հասարակական կազմակերպություն, ավելի ակտիվ, քան այլ իրավաբանորեն գրանցված հասարակական կազմակերպությունները: Ակտիվ՝ թե կրթելու, թե կրթությանը նպաստելու, թե երեխաներին դեպի գիտություն ոգեկոչելու, ինչպես նաև՝ նրանց մեջ որոշակի շատ կարևոր մտածելակերպ մշակելու առումով, և այլն: Եթե դիտարկենք իր գործունեության բազմակողմանիությամբ, ապա այս կարգի խմբակ ստեղծելու ժամանակ մենք չգիտեինք, որ նման բան գոյություն չունի: Իսկ հետագայում, երբ փնտրեցինք նման խմբակներ, որոնց հետ ցանկանում էինք կապ հաստատել, տեսանք, որ ստեղծել ենք մի բան, որի նմանը չկա. Խորհրդային Միության սահմաններում, դրանից դուրս չգտանք նման խմբակ:

Հիմա էլ չենք գտնում այդպիսի խմբակ: Ճիշտ է՝ մեր ակումբը կոնկրետ թեմատիկա ունի՝ տիեզերագիտական թեմաները, բայց այն շատ ավելի լայն է՝ իր դիրքով, խորությամբ, գործունեությամբ, բազմակողմանիությամբ: Այն երեխաներին աշխարհայացք է տալիս և այս ամենով այնպիսի հիմքեր է դնում, որ, անկասկած, այդ երեխաները գնում և հասնում են մեծ հաջողությունների, իսկ հետագայում անպայման հետ նայելով՝ ասում են, թե որտեղից սկսվեց իրենց մեկնարկը՝ մատնանշելով մեր խմբակը: Այսինքն՝ մարդիկ, ասես, հոգեպես կապվում են այս խմբակի հետ, ամեն կերպ աջակցում են և դառնում են հովանավորներ: Կարծես թե նրանց ուղին սկսում է այս խմբակից, և այդ առումով՝ սա բացառիկ բան է, որը բարձրաձայնվեց նաև հոբելյանական միջոցառման ժամանակ, որտեղ խտացված կերպով ներկայացվեց այդ ամենը:

– Կարծես թե մեծ շուքով եք նշել այն, այնպես չէ՞:

– Այո, Տիեզերագիտական ակումբի 25-ամյակը հանդիսավորությամբ նշեցինք Հայ-Ռուսական (Սլավոնական) համալսարանի մեծ դահլիճում: Եվ քանի որ անցած ուղին և հաջողությունները մեծ էին, ըստ այդմ էլ՝ հանդիսությունն էր մեծ, մասնակիցներն էին շատ, մոտ 150-200 մարդ, որոնց կեսը կամ ավելին մեր խմբակի տարբեր սերունդների սաներն էին, որոնց մեջ անգամ 40-ն անց մարդիկ կան: Իհարկե, ներկա էին նաև մեծ թվով հետաքրքրասերներ:

– Այս տարիների ընթացքում Ձեր ձեռքբերումներից ո՞րը կառանձնացնեք: Արդյոք այն նպատակները, որոնք դրել էիք խմբակի ստեղծումը նախաձեռնելիս՝ արդարացա՞ն:

– Երևի թե՝ այո, ես միշտ անհամբեր սպասում էի, ասում էի, որ ուզում եմ, ի վերջո, տեսնել իմ հետնորդներին, այսինքն՝ իմ կողքին մարդիկ, որոնք գալիս են դեպի գիտություն և տեխնիկա, նվիրվում են այդ բնագավառներին, ու նաև մարդիկ, որոնք ցանկանում են այդ ամենն իրականացնել այստեղ՝ Հայաստանում: Ստացվեց այնպես, որ, իրոք, շատ կարևոր հաջողությունների հասած մարդիկ կան մեր շրջանավարտների մեջ, և այսօր արդեն (թեկուզ քիչ են, մոտ 200 հոգի, քանի որ երկու տարվա դասընթաց է, և երկու տարին մեկ եմ խումբ հավաքում) մեծ հաջողությունների հասած մարդկանց թիվն այստեղ աննախադեպ մեծ է, և նրանք, փաստորեն, այժմ իրենց գործունեությամբ և դիրքով Հայաստանում արդեն նկատելի շերտ, որակ են կազմում:

Մեր հոբելյանական հանդիսավոր միջոցառման ժամանակ իմ նպատակներից մեկն էլ այն էր, որ ցանկանում էի ցույց տալ, որ ընդհանրապես Հայաստանում կան մարդիկ, ովքեր անցել են այս դպրոցը և աշխատում ու վաստակում են Հայաստանում և շարունակում են իրենց գործունեությունը՝ առանց հրաժարվելու իրենց մասնագիտությունից և չգնալով ավելի եկամտաբեր բնագավառներ: Ես հաճախ եմ այդ օրինակները ցույց տալիս, որպեսզի նոր սերունդը ոգևորվի:

– Հետաքրքիր է, Ձեր շրջանավարտների մեծ մասը Հայաստանո՞ւմ է, թե՞ դրսում, ի՞նչ տվյալներ, արդյունք ունեք:

– Այո, նրանց մեծ մասը Հայաստանում է, իսկ նրանք, ովքեր դրսում են, ապա,

➲15

14⊃

որպես կանոն, այն բնագավառի մասնագետներն են, որը Հայաստանում զարգացնելը սկզբունքորեն անհնար կլիներ, համենայնդեպս՝ այս փուլում: Օրինակ, որոշակի բնագավառներում ցանկություն ունեցողը չի կարող մնալ Հայաստանում, զբաղվել իր մասնագիտությամբ և առաջխաղացում ունենալ, նա պետք է անպայման գնա Ռուսաստան, Ամերիկա և այլ երկրներ և փորձի այդ միջազգային փորձն իր մեջ կուտակել և ինչ-որ ներդրում ունենալ այդ ոլորտում:

Եվ երբ այդ սովորողը գնում է Հայաստանից, մի կողմից՝ ցավ եմ ապրում՝ որպես հայ, իսկ մյուս կողմից էլ՝ ոգևորվում եմ, որ Հայաստանում չեղած բնագավառն ինչ-որ տեղ այս ուսանողները կարողանում են դրսում յուրացնել, և հույս կա, որ երբևիցե նրանք այդ ամենը կբերեն նաև Հայաստան: Նման բաներ արդեն եղել են, օրինակ, իմ աշակերտներից ոմանք այնպիսի բնագավառներից են նախագծեր բերել Հայաստան, որոնք Հայաստանում ժամանակին գրեթե չկային:

– Օրինակներ կնշե՞ք:

– Օրինակ՝ մաթեմատիկոս և ծրագրավորող Կարեն Խաչիրյանը, ով մինչ վերջերս ապրում էր Հարավային Կորեայի Սուվոն քաղաքում և աշխատում էր «Samsung Electronics» կորպորացիայում՝ որպես ծրագրային անվտանգության համակարգերի նախագծող-ճարտարագետ: Նա իմ առաջին սերնդի այն ներկայացուցիչներից է, ով այստեղ ավարտելով իմ դասընթացները՝ գնաց SS ոլորտ, խորացավ ծրագրավորման, մասնավորապես՝ ծածկագրման տեխնոլոգիաների մեջ և, ի վերջո, հրավիրվեց հարավկորեական խոշոր ընկերությունում աշխատելու, որտեղ մի քանի տարի աշխատելով՝ ղեկավարեց մասնագետների խումբ և շատ մեծ հաջողություններ ունեցավ: Իսկ ամենամեծ հաջողությունը համարում եմ այն, որ նա սկսեց նախագծեր բերել Հայաստան:

Նա մինչև հիմա էլ Կորեայից շարունակում է նախագծեր բերել: Այժմ նա գտնվում է ԱՄՆ-ում և կրկին փորձում է նախագծեր բերել Հայաստան: Իսկ դա նշանակում է աշխատատեղեր և գիտատար բնագավառում աշխատող երիտասարդներ: Կամ, օրինակ, Տիգրան Շահվերդյանը, ով «Սելենոխոդ» լուսնագնացի նախագծի ծրագրերի ղեկավարն է և գիտական տնօրենը: Նա նշում է, որ հենց մեր ակումբի շնորհիվ իր մեջ ծնաց սերը տիեզերագնացության հանդեպ և այդ ուղղությամբ շարունակելու համար: Մի խոսքով՝ մեր ակումբի սաները կրկին անկյունաքարային դիրքերում են նմանատիպ բնագավառներում: Նշեմ նաև, որ ակումբի շրջանավարտների մեջ կան նաև տեսաբաններ, օրինակ՝ Ամերիկայում բնակվող ֆիզիկոս տեսաբան Հրայր Մաթևոսյանը, կամ Հայկ Սարգսյանը, ով Հայաստանում է աշխատում: Նա դոկտոր-պրոֆեսոր է և ՀՀ նախագահի մրցանակի դափնեկիր: Նա իրականում շատ լավ օրինակ է մեր երիտասարդների համար, թե ինչպես կարող է մարդը Հայաստանում մնալ, աշխատել և մեծ հաջողությունների հասնել: Տեսական բնագավառում, իրոք, դա ավելի իրատեսական է, քան փորձարարական բնագավառում: Սակայն կան նաև տեսաբաններ, ովքեր գնացել են արտասահման և այնտեղ են հաջողությունների հասել՝ ստեղծելով իրենց ընկերությունները:

– Փաստորեն, Ձեր սաներն առաջատար դիրքերում են, երևի հենց դա էլ համարում եք Ձեր խմբակի կարևորագույն ձեռքբերումներից մեկը, այնպես չէ՞:

– Երբեմն այստեղ հարց է դրվում՝ արդյո՞ք այդ ամենը կարելի է վերագրել խմբակին: Նախ՝ ասեմ, որ այստեղ կարևոր է, որ աշակերտների ծնողներն են իրենց լավ դաստիարակել, երկրորդ՝ նրանք սովորել են կամ ֆիզմաթ դպրոցում, կամ «Քվանտ» վարժարանում և այլուր, ինչը ևս շատ կարևոր է: Բայց հարցը նաև նրանում է, որ՝ այո, նրանք իրենց առաջխաղացման մեջ, տարբեր մարդկանցից և կրթօջախներից բացի տեսնում են նաև խմբակի կարևորությունը: Այստեղ պետք է նշել, որ խմբակը նրանց տվել է մի բան, որը բացառիկ է. դա ստեղծագործական ունակությունն է և ազատությունը, որը թույլ է տալիս զարգացնել այդ ունակությունը: Ստեղծագործական ազատության, մոտեցումների և մեթոդաբանական առումով՝ խմբակը զգալի իմպուլս է տալիս այդ երեխաներին, եթե նրանք այդ դպրոցն անցնում են:

– Ազատություն ասելով՝ ի՞նչ նկատի ունեք:

- Մի հետաքրքիր բան ասեմ. այն, ինչը ես համարում եմ, որ կարելի է վստահել երեխային, որ նա կարող է այդպիսի հետազոտական աշխատանք կատարել և այլն, սովորաբար ոչ մի տնօրեն կամ ուսուցիչ չի պատկերացնում: Երբ մի անգամ Մոսկվայում գործուղման ժամանակ խոսում էի ինչ-որ տիեզերական նախագծի մասին, ուզում էի իմ երկու ուսանողներին էլ ներգրավել, հարցրեցի՝ իսկ ինչու չեք ներգրավում նաև աշակերտներին, նրանք խիստ զարմացան:

Բայց երբ դու հավատում ես այդ երեխաների երևակայության ուժին, ստեղծագործական ներուժին և այդ հավատը ներշնչում ես նաև նրանց, նրանք ուղղակի ծաղկում են, նրանց աչքերը փայլում են, նրանք սկսում են ուղղակի հրաշքներ գործել: Դու իրենց առաջ դնում ես խնդիր, ասենք՝ ինչ-որ գյուտարարական, գիտական խնդիր, և այլն, իսկ ինքը սկսում է այնպիսի մտքեր գեներացնել, որ ինքն էլ իրենից չէր սպասում և չէր կարծում, որ կարող է այդպիսի մտքի թռիչք ունենալ: Կարծում եմ, որ այս հավատն է, որ օգնել է նրանց և ինձ՝ այդքան հաջողությունների հասնել: Ուղղակի պետք է հավատալ և օժանդակել և ճիշտ մեթոդով տանել նրանց՝ դեպի ստեղծագործական որոնումները:

Լուսինե ՄՈՎՍԻՍՅԱՆ

Հետաքրքիր է իմանալ. ուշագրավ փաստեր Ստալինի մասին

Ստալինի մասին բացասական կարծիքների սակավություն երբեք չի եղել: Սակայն օբյեկտիվորեն պետք է ընդունել, որ նա ունեցել է բազմաթիվ դրական հատկանիշներ:

Ստալինի համար օրական ընթերցանության նորման կազմում էր 300 էջ: Նրա գրադարանում կար 20 հազար գիրք:

Նրա աշխատանքի արդյունավետությունը կայանում էր նրանում, որ նա հեռահար նպատակներ էր դնում իր առջև:

Նա շատ խելացի մարդ էր, և նեղվում էր հիմարների միջավայրում գտնվելուց: Ստալինը չէր պայքարում օղու դեմ: Նա կարծում էր, որ պարապ ժամանակի դեմ պայքարելը շատ ավելի կարևոր է:

Յուրաքանչյուր հաստատություն ուներ իր սպորտային դահլիճը:

ԽՍՀՄ բոլոր քաղաքներում Ստալինի ժամանակներից զբոսայգիներ էին մնացել, որոնք ծառայում էին մարդկանց հանգստի համար: Այդտեղ կային շախմատի և բիլիարդի խաղասրահներ, խաղա և պարահրապարակ:

Ստալինը մտածողությամբ նման էր Լենինին, սակայն նրա ֆանատիզմը տարածվում էր ոչ թե Մարքսի վրա, այլ կոնկրետ խորհրդային ժողովրդի: 2-րդ համաշխարհային պատերազմի տարիներին նա իր որդիներին ուղարկում էր ճակատ մյուս զինվորների պես հավասար:

Այսօրվա երիտասարդ նկարիչներն ունեն մեր երկրի սահմաններից դուրս ցուցադրվելու խնդիր

HayNews.am-ի զրուցակիցն է երիտասարդ վանաձորցի գեղանկարիչ Արտյոմ Բասենցին:

– Օրերս եք վերադարձել Կալուգա քաղաքից, որտեղ կազմակերպված ցուցահանդեսին ներկայացվել են վանաձորաբնակ երիտասարդ գեղանկարիչների ստեղծագործությունները: Ի՞նչ արձագանքներ եղան ցուցահանդեսից:

– Հոկտեմբերի 26-ին ՌԴ Կալուգա քաղաքի АртЗавод ցուցասրահում մեծ հանդիսավորությամբ բացվեց Армянские монологи (Հայկական մենախոսություններ) խորագրով վանաձորաբնակ 7 երիտասարդ գեղանկարիչների ստեղծագործությունների ցուցահանդեսը: Ռուսաստանում ավելի քան 2 տարի գործող և մեծ ճանաչում վայելող Գեորգի Թովմասյանի անվան բարեգործական ֆոնդի նախագահ Մենուա Մկրտչյանի հրավերով ցուցահանդեսին ներկայացվեցին գեղանկարիչներ Տիգրան Հարությունյանի, Վահան Շահբազյանի, Տարոն Խաչատրյանի, Միեր Չատինյանի, Քրիստինե Ասլանյանի, Սոնա Հովհաննիսյանի և իմ՝ ընդհանուր

թվով 50 ստեղծագործությունները, որոնք ցուցահանդեսի ողջ ընթացքում բարձր գնահատվեցին ու ջերմորեն ընդունվեցին տեղի արվեստասեր հասարակության և երիտասարդ գեղանկարիչների կողմից:

– Ի՞նչ գործունեությամբ է զբաղվում Գեորգի Թովմասյան ֆոնդը և ինչպե՞ս պատահեց, որ ցուցահանդեսին ներկայացվեցին հենց վանաձորցի ստեղծագործողները:

– Ֆոնդը ստեղծվել է երջանկահիշատակ գեղանկարիչ Գեորգի Թովմասյանի մահից գրեթե անմիջապես հետո, որի հիմնադիրը գեղանկարչի թոռն է՝ Մենուա Մկրտչյանը: Փորձելով հավատարիմ մնալ պապի որդեգրած ստեղծագործական քաղաքականությանը՝ Մենուան շարունակում է ուշադրության կենտրոնում պահել հատկապես երիտասարդ օժտված արվեստագետներին՝ նրանցներկայացնելով ինչպես Վանաձորում և հանրապետությունում, այնպես էլ նրա սահմաններից դուրս: Բացի արտերկրում կազմակերպվող տարաբնույթ ցուցահանդեսներից, Մենուա Մկրտչյանն ամեն տարի Վանաձորում նախաձեռնում է Գեորգի Թովմասյանի հիշատակին նվիրված ցուցադրություններ՝ վերջիններիս խրախուսելով նաև դրամական պարգևով: Ի դեպ, նշեմ նաև, որ ընկեր Թովմասյանի անմիջական ջանքերով ու նախաձեռնությամբ է հիմնադրվել ՎՊՄԻ գեղանկարչության ամբիոնը:

– Ցուցահանդեսին մասնակցելով՝ դուք ավելի շատ շեշտը դրել

էիք կտավները վաճառելու միջոցով հասույթ ստանալո՞ւ համար, թե՞…

– Միանշանակ՝ «թե»: Ինչպես բոլոր երիտասարդ արվեստագետների, այնպես էլ մեզ համար որքան էլ արդիական է կեցության խնդիրը, այնուամենայնիվ, առավել կարևոր է ճանաչված լինելու հանգամանքը: Ահա սա էր պատճառը, որ մենք կազմակերպել էինք ցուցահանդես և ոչ ցուցահանդես վաճառք: Անհամեստ չթվամ, բայց կտավները գնելու առաջարկներ շատ եղան, սակայն մենք ի սկզբանե որոշել էինք մերժել դրանք, քանի որ ունենք հեռահար այլ գաղափարներ, որոնք կարող են կյանքի կոչվել միմիայն մեր ստեղծագործությունների առատության ու որակի շնորհիվ: Մենուայի առաջարկով բոլոր կտավները ես թողեցի Ռուսաստանի Դաշնությունում՝ այնտեղ առաջիկայում սպասվող ցուցահանդեսներին ևս ներկայացնելու համար:

⊃17

16Ͻ

– Ի՞նչ խնդիրներ ունի երիտասարդ արվեստագետը և ինչպե՞ս եք պատկերացնում դրանց լուծումները:

– Այսօրվա երիտասարդ նկարիչներն ունեն ցուցադրվելու խնդիր, ոչ այնքան հանրապետությունում, որքան նրա սահմաններից դուրս, քանի որ այն կարող է կրկնակի օգտակար ու շահավետ լինել: Ցուցադրվելուն զուգահեռ, նրանք նաև հնարավորություն կունենան ծանոթանալու իրենց հասակակիցների գործերին և ամենակարևորը կներկայացնեն ազգային ժամանակակից արվեստը համաշխարհային արենայում: Հարկավոր է պահպանել մեր ավագների վաստակած հարգանքն ու հռչակը և ևս մեկ անգամ հավաստել, որ Հայաստանն իսկապես արվեստի, արժեքների ու արժեքավոր երկիր է:

HayNews.am

Նամակ խմբագրությանը

Հարգելի խմբագրություն

Ձեզ գրում է Վանաձոր քաղաքի բնակչուհի մանկավարժ Լենա Մակարյանը:

Հայրենական Մեծ պատերազմի հետքերը դրոշմված են պատերազմի մասնակից, հերոսացած հայերի, երեխաների վրա: 1941 թվականին, երբ հայրս կամավոր մեկնեց պատերազմ, ես 3 տարեկան էի: Այդ ժամանակ Կիրովական, այժմ Վանաձոր քաղաքում աչքի ինֆեկցիոն մանկական հիվանդություն է տարածվում, որից զերծ չի մնում մեր ընտանիքը նույնպես:

Անփույթ բժշկի սխալ դեղ օգտագործելու պատճառով այդ տարի կուրանում է մոտավորապես 200 երեխա: Ինձ անմիջապես տեղափոխում են Երևան և ակնաբույժ Մելիք Մուսյանի շնորհիվ փրկվում եմ կուրացումից: Սակայն աջ աչքիս բիբի վրա մնաց այրված հետք, որը չխանգարեց ինձ 45 տարի շարունակ մանկավարժ աշխատելու:

Թոշակի անցնելուց հետո 2013 թ. զգացի աչքիս լույսի նվազում (մթագնում): Դիմեցի Երևանի Ս. Վ. Մալայանի անվան հանրապետական ակնաբուժական կենտրոնի աչքի բորբոքային հիվանդությունների բաժանմունքի վարիչ, բ.գ.դ., դոցենտ Աննա Վիկտորի Հովակիմյանին: Երկար զննումից հետո Աննա Վիկտորովնան որոշեց ինձ վերադարձնել իմ աչքի լույսը վիրահատության միջոցով:

Բժիշկ... որքան մարդասիրություն, հույս ու հավատ է իր մեջ պարունակում այս մեկ հատիկ բառը: Եվ ինչ սպասումներով են մարդիկ արտասանում այն: Մարդ, որի կարիքը զգում ենք յուրաքանչյուրս մեր կյանքի ընթացքում: Մարդ մեծատառով, և ինչը կարող է ավելի

արժեքավոր լինել, քան մարդկային կյանքը ու հավատը ապագայի նկատմամբ, որը հիվանդին կարող է տալ միայն բժիշկը:

Հարգելի խմբագրություն, ուզում եմ Ձեզ հետ կիսել իմ ապրումները և ուրախությունը: Ուզում եմ խորին շնորհակալություն հայտնել ՀՀ առողջապահության նախարարության Ս. Վ. Մալայանի անվան ակնաբուժական կենտրոնի տնօրեն Ալեքսանդր Սերգեյի Մալայանին, աչքի բորբոքային հիվանդությունների բաժնի վարիչ Աննա Վիկտորի Հովակիմյանին, բաժանմունքի բուժքույր Մերի Գրիգորյանին և ամբողջ սպասարկող անձնակազմին, բարի ու սրտացավ վերաբերմունքի համար:

Կրկին անգամ շնորհակալություն Ձեզ, Աննա Վիկտորովնա, աշխարհն իր գույներով ինձ տեսանելի դարձնելու համար: Ինձ համար Դուք միայն բժշկուհի չեք, այլ իսկական Մարդ մեծատառով, որին չի փոխել մեր տխուր իրականությունը:

Լենա ՄԱԿԱՐՅԱՆ

ՍՏԵՂԾԱԳՈՐԾՈՒՄ ԵՆ ՄԵՐ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐԸ

Իմ հոգին լալիս է անձայն...

Իմ հոգին լալիս է անձայն,
Սիրտս է նրան լսում միայն...
Մտքերս քեզ հետ են միշտ, բալես,
Բայց ինչու ես լռում այսքան՝
Կարծես թե ակամա լալկել ես...

Մի՞թե մոռացել ես իմ սերը,
Նվիրված աչքերիս վառ լույսերը՝
Երբ քեզնով էի ապրում ողջ էությամբ...
Մի՞թե կորան այն հույզերը,
Որ համակում էին երկուսիս՝
Սար ու ձոր ձեռք ձեռքի տված անցնելիս...

Ինչ դաժան ես դու, աստված,
Սերն ու հավատն քեզ տված,
Բալիս սևաչյա ինձնից կտրեցիր,
Չար ոգու շեմը գործ նետեցիր...

Կարծես դա երեկ էր...

Ես բանաստեղծ չեմ, ոչ, ավաղ, –
Հոգուս մեջ միայն թե կա մի վախ,
Որ կորցրեցի ամեն ինչ՝
Ինչ սրբացած էր ինձ համար վաղուց,
Իսկ հիմա – մենություն, ոչինչ...

Կարոտում եմ քո ձայնը քնքուշ,
Մի քիչ անպատկառ, մի քիչ անխոհեմ,
Բայց եղել եմ միշտ քեզ հետ մեղմ՝
Որովհետև սիրել եմ, սիրել հույժ...

Երազում տեսնում եմ քեզ միշտ՝
Գրկախառնվում, համբուրում անվերջ
Քո թմբլիկ այտերը նուրբ, աչերն անվիշտ,
Եվ փախչում ես դու ինձնից անլուրջ:

Ես արթնանում եմ սարսափով՝
Չկաս ոչ երազում, ոչ կողքիս...
Հիշում եմ զբոսանքները Զանգվի քարափով՝
Կարծես դա երեկ էր, բալես սիրելիս...

Ինձ պահպանող լեռանը

Ախ, Արարատ, իմ սեր, էլ ես ինչ ասեմ,
Երբ քեզ երգել են Չարենցն ու Շիրազը,
Հոգուս մեջ կա հավերժ քո լարը վսեմ,
Կարծես հնչում է Սայաթ-Նովայի չքնաղ սազը...
Հայաստան աշխարհ՝ կարծես անիծված,
Էլ ի՞նչ չտեսար դու չար այս դարում՝
Կոտորած, մահ, ցուրտ, սով ու մութ,
Ասես բախտիդ վրա իջել էր սև իրիկնամուտ...

Դիմացանք՝ և դարդին-ցավին,
և երկրաշարժին,
Մոմի տակ «Սասունցի Դավիթ»
կարդացինք նորեն,
Իսկ լուսաբացին քո պարզ,
ճերմակ գագաթին
Մեր կյանքի իմաստն գտանք
սառնասրտորեն...
Ախ, Արարատ, դու գերող պահապան
վեհ սար,
Քեզ նայելով, չես կարող գնալ աշխարհի
այլ ծայր,
Մեր սուրբ հողի ու տանջված հոգու
գանձասար...

Երեւանին

Ես իմ սիրուն քաղաքին
Թշվառ լեզվով ինչ՞ ասեմ...
Ինչ՞ խոսքերով ես գովեմ
Քո ջինջ օդը, երկինքն կապույտ,
Ջուրը անուշ, սառնորակ...
Արարատը ձեռքիդ տակ...
Երևանյան փողոցների ու մայթերի,
Սանուկների, ջահելների, ահելների
Համն ու հոտը,
Մի քիչ կոպիտ, մաքուր սրտով,
ասած խոսքը,
Գավառական մեղմ ժպիտը...
Զանգվի ձորը, հով դալանը,
Կարմիր թութը ու ծիրանը,
Սարի ծամոն ծախող պապը,
Սև շուկայի մանչուկի կճուճով
«սառը ջուրը» ...
Կրակ թափող արևի տապը,
Որ ասֆալտն է ոտքերիդ տակ հալեցնում,
Ահա սա է Երևանը,
Որ գնացել է ու... հավերժ մնում...

Ռոբերտ ԲԱՂԴԱՍԱՐՅԱՆ

2013թ-ի աշխարհի 10 ամենաիեղինակավոր հայերը

TIME TO ANALYZE-ն կազմել է աշխարհի 10 ամենաhեղինակավոր հայերի ցանկը:

Ցանկում տեղ են գտել՝

1. «MetLife» ընկերության նախագահ, ամերիկաբնակ Սթիվեն Կանդարյանը,
2. ԱՄՆ-ում Մեքսիկայի արտակարգ և լիազոր դեսպան Արտուրո Սարուխանը,
3. «BOGH-ART» լյուքս դասի հուշանվերներ արտադրող ընկերության նախագահ Ալբերտ Պողոսյանը,
4. «Global Bakeries» ռեստորանների ցանցի հիմնադիր, ամերիկաբնակ Ալբերտ Բոյաջյանը,
5. «BahaMar» Կարիբյան երկրներում հայտնի հանգստավայրի սեփականատեր Տիգրան Իզմիրլիյանը,
6. «Aeropuertos Argentina 2000» ընկերության ղեկավար Էդուարդո Էռնեկյանը,
7. Ֆրանսիայի պատգամավոր Պատրիկ Դևեջյանը,
8. «Tracinda Corporation»-ի հիմնադիր Քըրք Քըրքորյանը,
9. «Hovnanian Enterprises, Inc»-ի հիմնադիր Հրայր Հովնանյանը,
10. Կալիֆոռնիայի հայտնի քաղաքական գործիչ Ջորջ Դոկմեջյանը:

Где учат армянских священников
Академия «Геворгян»– хранитель древних традиций

Эчмиадзинская духовная академия – это Богословский университет, современное высшее учебное заведение, интегрированное в Болонскую систему, где обучаются шесть лет, получая сначала диплом бакалавра – после 4 лет учебы, а затем магистра – спустя еще два года. При этом обучение в академии является обязательным. Вместе с тем, Академия «Геворгян» – хранитель древних традиций.

Еще во времена принятия христианства в Армении при Григории Просветителе здесь были созданы первые духовные школы. Именно армянские школы были открыты благодаря создателю нашего алфавита Месропу Маштоцу и Сааку Партеву. А семинария "Геворгян" была основана в 1784 году католикосом всех армян Геворгом IV Константинопольским с целью подготовки духовников для армянского народа и названа в честь Св. Великомученика Геворга. В советские времена ее возродил католикос Геворк VI, а покровитель этого учебного заведения – Святой Великомученик Геворк (или Георгий) Победоносец.

Ректором объединённого духовного образовательного центра Первопрестольного Святого Эчмиадзина, куда входят Академия «Геворгян», Аричаванка (Трбаджян по имени мецената и Севанская семинария «Вазгенян»), сегодня является епископ Геворг Србазан.

Србазан Геворг очень молодой епископ. После семинарии Геворгян учился в Британском университете, степень магистра получил после учёбы в Оксфорде. Он отличается скромностью, как и подобает духовнику, но и обладает необычайным опытом в своём деле и является блестящим креативным организатором. Благодаря его энергии и труду сейчас действуют две кафедры, и он собирается открыть ещё несколько, при этом создаёт новую структуру Академии, организовал курсы для пожилых священников, где они могут получить соответствующее образование до 50 летнего возраста.

Ректор подумывает расширить обучение русскому языку до 4 лет вместо двух, явно недостаточных. Заразившись его планами, я предлагаю создать у них курсы для изучения истории Армянской Церкви для всех желающих. А во всех своих начинаниях Србазан чувствует твёрдую поддержку католикоса Гарегина Второго.

Геворг Србазан с глубокой благодарностью рассказывает о том, какую огромную роль в оснащении классов сыграли Владыка Армянской епархии Езрас Србазан и наши соотечественники из России: предприниматели Грачья Погосян, полностью оснастивший Севанскую семинарию, и Карен Мкртчян в Академии Эчмиадзина.

В истории Академии (до недавнего времени семинарии «Геворгян») было немало сложных периодов. Например, в 1917, в связи с революцией и приходом большевиков к власти, она закрылась. Но благодаря политике Армянской Церкви во время Великой Отечественной войны – а на средства армянской диаспоры был сформирован целый танковый эшелон – власти СССР разрешили открыть академию, что и сделал католикос Геворк VI. Сегодня же здесь обучаются, если быть точным, 156 студентов, которые изучают более 45 предметов.

Они разделены на бакалавров и магистров. Изучают как арменоведческие, так и религиозные дисциплины. Обучение здесь круглогодичное, в течение шести лет.

Есть как духовные преподаватели, которые имеют научные степени, признаваемые по всему миру, так и специалисты по арменоведческим дисциплинам. «В основном, преподаватели приходят к нам из государственных университетов», – рассказывает ректор. Студентами семинарии являются не только жители Армении и Карабаха, сюда приезжают получить образование также из-за границы: из России, Грузии, Сирии, Дании, Голландии, Германии, из Константинопольской Патриархии и многих других стран.

По инициативе Его Святейшества Гарегина II Духовная академия «Геворгян» (Богословский университет) признана правительством РА как высшее учебное заведение. Кроме академии, в её систему входят также Севанская духовная семинария «Вазгенян», семинария Арича «Трбаджян» (Старшая школа). В Духовную семинарию «Геворгян» могут поступить граждане РА и армяне диаспоры до 21 года, которые имеют среднее или высшее образование и являются чадами Армянской Апостольской Святой Церкви.

В Академии довольно серьёзно поставлено изучение языков. Сегодня мы расскажем о преподавании русского языка. Изучение русского приобретает особое значение, если учесть, сколько новых приходов и церквей появилось в России за последнее десятилетие. По-видимому, не в состоянии остановить миграцию соотечественников в Россию, церковь и тут оказалась с народом, ибо только она может помочь армянину сохранить язык и национальные традиции.

В Академии действует великолепный оборудованный новейшей аппаратурой кабинет, кстати, такой кабинет есть в семинарии «Вазгенян».

А сейчас предоставим слово педагогу русского языка, кандидату филологических наук, доценту Государственного Лингвистического университета имени Брюсова Милане Саркисовой.

Она чуть-чуть поправляет меня: «У нас в Духовной академии «Геворгян» и в семинарии «Вазгенян» Первопрестольного Святого Эчмиадзина действуют кабинеты усовершенствования русского языка». И тоже начинает с благодарности тем самым предпринимателям, о которых рассказывал Отец Геворг. Она считает, что наши соотечественники из Санкт-Петербурга адресно направили

⊃20

свои средства, осознавая значимость владения русским языком будущими священнослужителями нашей церкви, что является важным фактором в образовании семинаристов. И добавляет:

– Их труды ценят, в первую очередь, сами студенты, а такое благое дело может служить примером для многих, кто неравнодушен к образованию нашей молодёжи, особенно для будущих священнослужителей Армянской Апостольской Церкви. Вообще, наши меценаты – это преданные люди, желающие содействовать армянской церкви и развитию её будущего. Это патриоты, безвозмездно отдающие частичку себя, и мы видим, что мир не так плох, что есть ещё верные своей родине армяне.

Мы обучаем русскому языку всего два года. Стараемся дать уровень, соответствующий европейскому стандарту, хотя времени мало, но студенты очень усердно учатся русскому языку. Ребята приходят в Академию с разным уровнем знания языка. У некоторых он в ужасном состоянии. Но все зависит не только от преподавателя, но и от желания самих студентов. Есть ребята, которые, зная это, подходят, просят дополнительную литературу, постоянно консультируются со мной. Но есть скованные и замкнутые ребята, которых приходится раскрыть, заинтересовать, дать понять, что будущему священнослужителю владеть русским языком просто необходимо. Вообще, представляется, что знание языков для священнослужителей обязательно. Но студенты, хорошо владеющие языком, должны заниматься переводами. Ведь есть очень большой пласт религиозной и богословской литературы на русском языке, которую необходимо прочитать.

Изучение языков поставлено очень серьезно, благодаря нашему ректору епископу Геворгу, который является также руководителем духовных учебных заведений Первопрестольного Святого Эчмиадзина. Владыка коренным образом изменил отношение к обучению русскому языку: повысился уровень знаний, которые стали более качественными. При содействии мецената, предпринимателя Грачья Погосяна из Санкт-Петербурга, в Севанской духовной семинарии «Вазгенян» был открыт кабинет усовершенствования русского языка, а при поддержке председателя армянской диаспоры Санкт-Петербурга Карена Мкртчяна такой же кабинет был оборудован в Духовной академии «Геворгян». Благодаря им была приобретена необходимая литература и учебные материалы ведущих российских издательств.

Мы стараемся дать студентам дополнительную информацию о русской культуре. Этого нет в программе, но я считаю, что тот визуальный добавочный материал, который приподносится нами, еще более способствует пробуждению в студентах интереса к русскому языку, к русскому народу, к России. Тем более, что кто-то из этих ребят впоследствии будет служить в России.

Для меня работа в семинарии – это, прежде всего, духовная деятельность. На нас возлагается ответственность не просто за обучение, но и за воспитания будущих священников. И мы должны думать о будущем нашей нации. Это большая ответственность. Многие дети поступают сюда после окончания школы, только-только входят в жизнь, а специфика этого учебного заведения предполагает много ограничений, ведь в этом плане студенты светских учебных заведений отличаются большей свободой. И администрация Семинарии прилагает много усилий, чтобы студенты знали, куда они пришли.

Узнав, что к ним пришла автор книги о Вазгене Первом на русском языке, семинаристы постепенно собираются. Во время презентации новый, недавно отстроенный зал был полон семинаристов, и, по словам Геворга Србазана, они были очень впечатлены рассказами о Веапаре Вазгене Первом. Мы с Миланой обращаемся к ним, просим поделиться своим мнением о кабинете, семинарии и своей учёбе в Эчмиадзине.

Первым рассказывает о себе ясноглазый семинарист, не откуда-нибудь, а из самого Чалтыря! Миран Багдасарян с семи лет полюбил церковь, куда бегал к своей бабушке, работающей там свечницей. Уже в 10 лет он твёрдо решил стать священником. В классе знали об этом и даже немножко завидовали, когда он, узнав, что в Армении есть духовная Академия для армян, сразу после ЕГЭ поехал в Эчмиадзин.

– Я их звал с собой, и сын нашего священника приехал, сейчас учится в семинарии «Вазгенян». У нас очень хорошие преподаватели! – радуется юноша, оказавшийся на святой земле Эчмиадзина, где всё дышит веками нашей веры.

А семинарист Давид Саакян, приехавший из Калуги, родом из Ташира, сразу приступил к делу:

– Пожалуйста, когда увидите Езраса Србазана, попросите его, чтобы построил Армянскую церковь в Калуге, там нет армянской церкви! Например, мои сёстры и много других калужских армян хотят креститься, вынуждены в русской церкви это делать.

– А вы пока приезжайте за этим в Москву!

– Нет, много людей без регистрации, боятся выезжать далеко!

Давид год отучился в Аричаванке, там тоже духовная семинария, где обучаются три года. В Духовной семинарии Аричаванка учатся семинаристы по программе старшей школы. Можно сказать, они готовятся поступить в семинарию, получают более глубокое представление о семинарии и духовной жизни вообще. Юный семинарист Давид, уже студент I курса Духовной академии «Геворгян», помогает остальным усваивать русские слова и выражения, занимается с отстающими. То же самое делает и Миран, на курсе они двое из России, и это большая помощь для сокурсников. Семинаристы понимают слово дружба и стараются её выразить по отношению друг к другу в студенческой жизни, в бытии семинариста.

Самое главное, они сейчас хорошо слышат русскую речь и хором объясняют свои успехи своей замечательной преподавательницей Миланой Юрьевной.

Давид зовёт меня в Арич, где «такая красота!», только не зимой, там очень холодно, они сами чистили дороги от снега, который покрывает высотой на метр всё вокруг. Летом многие приезжают: и армяне, и иностранцы. В Ариче несколько церквей, св. Богородицы и Григора Лусаворича. Давид влюблён в Арич, ещё раз приглашает и вспоминает те чудесные дни, которые он провел там.

Арташес Балабекян выучился русскому здесь, в семинарии. Поэтому он сразу начинает благодарить Милану, которая, видно, здесь общая любимица. Потом хором благодарят своих русскоязычных друзей, Давида и Мирана, которые занимаются с ними, пропагандируют русский язык, рассказывают им о тамошних обычаях, что крайне важно знать священнику.

Арташес объясняет, что Милана задаёт им много стихотворений учить наизусть, поэтому они так быстро выучили много слов. Но всё равно, два года мало, было бы лучше, если б подольше.

Гюмрийский студент Ованес Хачатрян живёт в одной комнате с Давидом и, благодаря этому, довольно бегло разговаривает на русском.

Милана рассказывает, что семинаристы выполняют и научную работу, с подачи Геворга Србазана (говорю же, креативный!). Они подготовили замечательный армяно-русский словарь церковно-литургических терминов. И очень активно участвовали в создании текстов и комментирующих переводов. Словарь уже в типографии, все с нетерпением ждут, когда напечатают.

После встречи с семинаристами на душе стало хорошо и покойно. Будущие священники уже сейчас очень серьёзно относятся к своему выбору и предназначению. И верится, что они всю жизнь будут верны этому великому служению.

Вазгенян-семинария готовит кадры для семинарии Геворгян

На берегу лазурного Севана расположились внушительные корпуса Севанской семинарии Вазгенян. Величественная панорама острова, восхитительного Севана, окруженного горами Гегамского хребта. В не слишком щедрые часы отдыха от занятий семинаристы могут каждый день видеть такую красоту, вдыхать настоянный армянской историей и ароматами высокогорных цветов и трав севанский воздух...

Севанский монастырь стоит на острове более двенадцати столетий. Основан монастырь был еще в IV веке Григорием Просветителем, но дошедшие до нас церкви были построены в IX в. при царевне Мариам.

Когда-то там были кельи монахов, поблизости была построена семинария ещё при Хримян айрике. Преследование священнослужителей и закрытие монастырей в начале 30-х годов пришлось и на Севанскую семинарию. Вновь была она открыта в 1990 году трудами предводителя Араратской епархии Гарегином Нерсисяном и названа Вазгенян. Говорят, светлопамятный католикос Вазген Первый неохотно отнёсся к названию, но архиепископ Нерсисян сумел настоять на справедливом решении назвать семинарию именем великого католикоса, своего учителя.

Через несколько лет семинарию было не узнать: новое здание, удобные классы, спальни, современно оборудованные спортзал, богатая библиотека. А преподавателей здесь подбирают очень придирчиво, как говорится, привозят из столицы. Качество и уровень педагогов здесь ценится прежде всего. Даже двухдневное знакомство с педагогом русского языка Миланой, которая вызвалась сопровождать нас, показало, что выбирают из преподавателей Госуниверситета и Лингвистического университета имени Брюсова лучших и не жалеют расходов на транспорт для педагогов. Начало этому положил ещё архиепископ Геворг Сароян, ректор Севанской семинарии Вазгенян до недавнего времени. Он оснастил кабинеты и классы русского языка современным оборудованием с помощью србазана Езраса, предводителя Российской епархии. А тот, в свою очередь, сумел сделать семинарию современным учебным заведением трудами двух замечательных армян-меценатов: председателя армянской общины Санкт-Петербурга Карена Мкртчяна и предпринимателя Грачья Погосяна, о которых хочется рассказать подробнее. Карен Мкртчян уже четыре года снабжает библиотеку семинарии учебниками по русскому языку и богословской литературой. А благотворитель Грачья Погосян не только подал идею открыть кабинет усовершенствования русского языка, но и приобрёл всю необходимую технику для кабинетов семинарии Геворгян и Вазгенян. А это около 40 компьютеров!

Водитель новенькой «Ниссан», педагоги его зовут «Варпет», в свою очередь, заботливо забирает преподавателей по дороге в Севан, подъезжая к ближайшей остановке возле их дома. Дорога из Еревана в Севан известно, сколько занимает времени. Каждый день с 7 утра начинается его рабочий день, через десять-одиннадцать часов он развозит последнего преподавателя и отправляется домой, чтоб рано утром стать на вахту.

Подают в семинарии обычный «монастырский обед», всегда мясо, супы.

Но самое неизгладимое впечатление произвели на меня семинаристы. Чем-то неуловимо они отличаются от «эчмиадзинских», более открытые, что ли. Но дадим им слово.

На вопрос, что привело их в духовное образовательное учреждение, отвечает вихрастый семинарист Мкртун Ароян из Барнаула. Он хотел поступать в Институт международных отношений, но отец предложил съездить посмотреть, как и чему учат в духовной семинарии. Когда приехали, с первого взгляда он понял, что здесь можно научиться многому. Сразу заметил, что между теми, кто там поступает в институт и здесь... большая разница!

Егише учился почти полгода на подготовительном отделении в Ариче, и его перевели сюда. Отец – священник, дед – тоже, сам он служил в церкви два года и считает, что нашёл себя и свой выбор сделал верно.

Артак тоже служил в церкви несколько лет, ещё в школе. Знает, что есть желание учиться, верит, что пришёл сюда по зову Бога, чтобы вести людей к спасению Богом. Но не может объяснить, почему так решил, говорит, это сложно объяснить. Но мальчику всего восемнадцать, и его серьёзность внушает уверенность, что он уже сейчас сможет читать проповеди и прихожане будут его хорошо понимать.

Семинарист Джанибекян после бакалавриата (семинария Вазгенян готовит бакалавров) поступит в магистратуру Эчмиадзина. Он много общался со священниками и поэтому решил учиться в духовном заведении. Джанибекян считает, что находится на своём месте и, что мне особенно понравилось, «ещё для того, чтобы секта к армянам не сунулась».

Он также хочет высказаться по вопросу, почему надо строить новые церкви, даже если старые рушатся. Строить надо обязательно, чтобы люди всегда видели церковь. К нему присоединяется Гагик и добавляет про секты: «Мы должны хорошо учиться, ведь это от нас тоже зависит, когда секты распространяются». Ученики говорят всё это время на русском языке. Просто удивительно, что за год-два они уже довольно связно говорят по-русски. И здесь все хором «винят» в этом свою учительницу Милану.

Удивили истории двух семинаристов. Мхитар Товмасян поступил в университет на «самый престижный и главный факультет» прикладной математики, проучился два года, причём, на одни пятёрки, после чего пришёл к выводу, что «все науки приводят к религии». В церкви он служил ещё школьником, правда, родители были против. Он цитирует: «Немного науки и немного образования приводят к атеизму, а настоящая наука и настоящее образование приводят к Богу». Его воодушевили слова преподавателя о том, что наука не противоречит религии, и он стал ходить в библиотеку Богословского факультета, но «я туда не пошёл, потому что студенты мне не понравились, я захотел в семинарию».

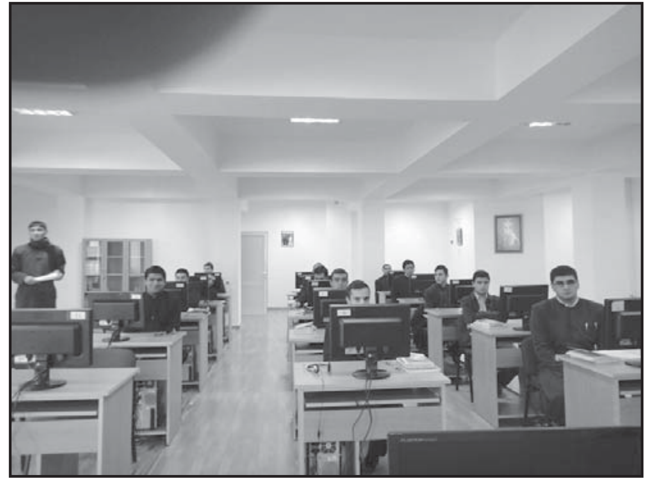
Другой семинарист, Ованес Балаян из Ехегнадзора, на четвёртом году обучения в семинарии Геворгян был исключён за групповой проступок и, естественно, попал в армию. После армии Ованес… с выбранного пути не свернул, вернулся и сел на первый курс семинарии Вазгенян!

Очень симпатичный семинарист с подкупающей улыбкой Гарегин Киракосян учился в зубоврачебном техникуме, но ходил в церковь, был там дьячком, но родители его уговорили пойти учиться в семинарию. Ему немного трудно даются науки, но он знает, что если много работать, то всё получится.

У Мирона Гайпаряна из Чалтыря отец священник, и он вырос в соответствующем кругу. Тоже служил в церкви, говорит, что отец всегда был для него примером для подражания, и после учёбы он хочет служить в церкви.

А потом семинаристы устроили мне сюрприз. Пригласили в часовню, встали ровными рядами и под сводами зазвучал дивный мужской хор. С мокрыми глазами я внимала волшебным песнопениям, много мыслей о вечном пронеслось тогда под звуки род-

ной церковной музыки. Ещё один сюрприз, уже «светский», мне преподнесли в самом конце, когда один из семинаристов под торжественные взгляды соучеников принёс гитару и очень красивым голосом запел «обычные песни» Рубена Ахвердяна про Ереван, русские песни «за жизнь». Оказывается, гитарист тоже является гордостью семинаристов, и они по-детски радуются, когда гости «делают круглые глаза».

За всем этим действом внимательно, с добрым и одновременно строгим лицом следил проректор, саркаваг Севак Сарибекян. Говорит, что воспитанники встречают строгость по-разному, иногда протестуют, но чаще всего потом благодарят за опыт, приобретённый в семинарии. Спрашиваю его, когда выпускники принимают решение стать святым отцом, то есть принять обет безбрачия. Оказывается, это не сразу после окончания, дают время обдумать столь ответственный шаг. После магистратуры выпускников сначала распределяют работать и набраться опыта в Эчмиадзине. Потом они разъедутся по приходам.

Я вглядываюсь в их открытые и честные лица, ловлю взгляды думающих и верующих юношей. Возможно, что кто-то из них будет следующим католикосом, поэтому так строго и бережно относятся к ним, не скупятся на расходы на образование ни предприниматели, ни святые отцы. Священник должен получить многостороннее образование, владеть языками, много читать и уметь думать. Всему этому неустанно учат в Академии Геворгян, семинарии Вазгенян замечательные наставники и педагоги, для всего этого церковь создаёт условия с неоценимой помощью спонсоров, которых все семинаристы знают и бесконечно им благодарны.

Не побоюсь сказать, в стенах семинарии растёт очень образованное поколение армянских священников. Это не только глубоко верующие, но яркие и сильные духом личности. Конечно, годы учёбы по-разному углубляют их качества. Но слово «армянский священник» по-прежнему обозначает необычайную ответственность, высокую духовность и прекрасное образование. И в первую очередь, благодаря неукоснительному соблюдению вековых традиций св. Эчмиадзина.

Костан ЗАРЯН

ВАРДАПЕТУ КОМИТАСУ

(В связи возвращением его праха в Армению)

В добрый путь, вардапет, с возвращеньем...

Идя в ногу с твоим катафалком, власы распустив,
Весна в провожатых, на свирелях небес
Подбирает мотив – скобку скорбную губ
Пожелтевших смягчить, мир потухших очей,
Чтоб чело воссияло твоё и под небом чужим.

В добрый путь, вардапет, с возвращеньем...

Завтра, лёжа в железных объятиях судна,
Что тебя повезёт в нетерпенье по морю,
И по водам безумным планеты,
Жди – ветра пронесутся над гробом твоим,
Волны ж, тихо прошлёпав, струны моря собой
Растревожив, гигантскую лиру соткут
И, враскачку, внезапно загадочных греческих мест
Тени выйдут их грозных богов исполинских,
Серебристого блеска олив разверзая небес
Светозарное чрево, чтобы песню соткать,
Убаюкав тебя колыбельной последней.

В добрый путь, вардапет, с возвращеньем...

Знаю, ведомо мне, проплывая печальные бреги,
Губы дрогнут, заплачет под веками ночь,
Каплей крови горючей вконец изойдя.
Буря Чёрного моря слезами зайдётся,
И с армянских полей, урагану под стать,
Отпевания скорбному звону подобно,
Состраданья валы будут в борт корабля
С воем биться, тебя призывая.
Боли плеск вскроет мозг, и утратишь ты разум.

В добрый путь, вардапет, с возвращеньем...

Ты ль не памятью злою из худших миров к нам
Виденьем плывёшь, адом мира последним,
Вскрывшим сердце тебе, погрузившим во тьму?!
Или ты, вардапет, гласу нашей души не внимаешь? –
Светлый купол Армянской земли над тобою
Хором чистых молитвы над тобою взовьётся...
Кряжи гор, нивы нежно тебя обоймут,
Обогреют колосья тебя и ущелья,
И златогорлые прильнут к тебе ключи,
И будут в бубны бить лучи рассвета,
И будет то невиданный концерт,
Не виданный нигде на белом свете. Гармония,
Которая идёт из недр земли, от гор исходит,
Звучных зеленями, в ущельях порождаемого гула,
От скрипок, проплывающих полями, от колоколов,
Гудящих от ударов солнца в скалы,
И водопадов, серебром летящих вниз.
И будет то концерт, себе не знавший равных
Нигде на всей земле. Дискантов золото, глубокие басы
И шелест тополей пирамидальных, сливаясь с
Шорохом садов, колосьев лентами из злата, ручьёв, бегущих озорно,
Держа педаль на обмолоте тока,
Под фугу травы гнущего порыва ветра,
Придут и явятся, и всё, что ты не спел там, в души глубинах
Земли армянской всеми голосами дадут концерт.

В добрый путь, вардапет, с возвращеньем...

Эквиритмичный перевод с армянского А. Сагратяна
12.12.1965 г. – 25.03.2011 г.

СИЛЬВА КАПУТИКЯН

***

Масис, сегодня ты прозрачно – чист,
Тобою небеса заголубели,
Ты так воздушен, словно не кремнист,
И к нам сошёл как будто с акварели.

На этот мир взираешь, ясноок,
Наш, плоть от плоти, в думах, в душах светел,
Так, словно обошёл тебя злой рок,
И при тебе твои родные дети.

Свиреп реки Аракс водораздел,
Преградой непонятной встав меж нами,
Ведома пульсом, я вступлю в предел
Высот седых – поцеловать твой камень.

1954 г.
Арташат

Когда душа зайдётся грустью

Когда бы ты пришёл,
Хотя б в последний раз –
Любви насытить глаз...
Как было б хорошо!

Пришёл бы просто так,
Какой ты только есть...
Пусть пострадает честь
Печалью на устах.

Ну, причини мне боль,
Яви свой прежний пыл...
В чужих объятьях был?! –
И мне нужна любовь!

1945 г.

Голос крови

Вдали от меня, в далёкой стране,
Под кровом другим восторгом лучась,
Дитя подрастает, и кажется мне,
Что крепнет меж нами счастливая связь.

Что пара годочков? Лопочет дитя –
Курчавое чудо пытливейших глаз,
Со злом и добром обращаясь шутя,
Вобрать в своё сердце готовое нас.

Не спущен ли тот ангелочек с небес?
Молочная кожа что роз аромат.
То трепетный смех разливает на вес,
То прячет в объятьях застенчивый взгляд.

Как брызги шампанского слёзы из глаз.
Что бродит у этого чада в крови?
Сумбурна ли скорбь опечаленных фраз?!
Не мне ль объясняется в вечной любви?!

07.06.1997 г.
Ереван

***

Чем дольше ходишь по земле,
Друзей хоронишь чаще.
Перебираю чётки лет,
Маячит смерти ящик.
Десятилетий череда
Прошла как будто мимо:
Теперь считаешь не года, –
А скоротечность мига.

15.02.1993 г.
Переделкино

Депатриация

Семья за семьёй... И – желаем удач!
Ни больше, ни меньше, немеет язык;
Их речь погребальный напомнила плач
В дорожную пыль улетевшей слезы.
А где-то меж скал развесёлый родник,
Незримо мелея, исчезнуть готов,
И в чьём-то дому, словно сдавленный крик,
Под ржавую руку умолкнул засов.
Семья за семьёй... Да поможет вам Бог!
А где-то в Гюмри покосившийся дом,
Где дух запустения даже оглох,
Без рук, без хозяйских пойдёт и на слом.
Да только в ближайшем селе Гегасар
Надгробия слишком уж плотно стоят.
Рождаются реже, у смерти коса,
И грустные игры теперь у ребят.
Семья за семьёй... Утекаешь, народ?!
А нынче у нас запоздает весна.
Холодный, сказали, нам выпадет год.
Согреться? Дровишкам печурка тесна.
И где-то замёрзнет солдат на посту,
А смены не будет, не будет чудес...
И каменщик, время беря на простук,
Захочет кому-то доверить отвес.
Семья за семьёю... И вам исполать!
Свихнулась наивная чья-то мечта.
Стоит на пороге потерянном мать,
Уже и надежды устала листать.
Семья за семьёю... Последний поклон!
Мы вроде в расчёте. Счастливо – и в путь!
Гудка корабельного слышится стон:
Куда бы приткнуться и где прикорнуть?!

12.09.1992 г.
Цахкадзор

***

Я ли не возвысила тебя,
Возведя на жизни пьедестал,
И собой дополнила, любя,
Окрылив тебя, твои уста?!
Я ли не искала смысла слов
На меня обрушенных тобой:
Докопаться до твоих основ,
В сердце отыскать твоём любовь?!
Оправданий почву обрела
И, втянув себя в самообман,
Верою в тебя лишь обросла,
Только был твой образ – что туман.
Я другим тебя хотела знать.
Мне не удалось. Прощай-прости:
Ты вернулся к прежнему опять,
Покатился – глуп и нечестив:
Был тебе и сердца изумруд!
Ты – стекляшка. Был напрасным труд.

1959 г.

***

Под стать усталым шахматным фигурам,
Едва подходит партия к концу,
Летят с доски радетели культуры,
Что с бренностью сошлись лицом к лицу.
Что может сердце к старости утешить,
Так это то, что смене смена есть,
И первый ход свой совершают пешки,
Чтоб в поединке мужество обресть.
Тайком от всех слезу смахни без злости,
И все в груди волнения уйми:
Теперь знакомых больше на погосте:
Судьба такая, время, извини.

1969 г.

Из вечерних элегий

Я и так слезами изошла,
Я не холодна и не гордячка,
На душе от оскорблений мрачно,
Милый, огради меня от зла.
Знай, неверность может утомить,
Открывалась, слепотой страдая,
Камень их сердец, жила, глодая,
Жажду ласки чая утолить.
Дай передохнуть и отойти,
И в слезах горючих в грудь уткнуться.
Милый, дай мне прежней обернуться:
В сумерках бредёт конец пути.

1958 г.

***

Удержать меня – не удержал,
Над душою хрупкой не дрожал,
Не прикрыл меня в урочный час,
Чтоб желаний светоч не погас.
От меня ты не отвёл грозы
И не вытер ни одной слезы:
Что теперь меня напрасно звать?!
Мог бы к сердцу лаской привязать.

1961 г.

***

Вы затянулись папиросой
И вдруг... Почудилось ли мне,
Но суть мою кольнуло остро
Всё, что горело в том огне.
Затяжка... Не моим ли жаром
Развеять дым тяжёлых дум?!
Испытанным приёмом старым
Летит окурок на ходу.

1946 г.

***

Сердце, изводить себя не стоит:
Лжи мои не знавшие уста
Понимают: звать его – пустое…
Может он и от любви устал!

Тлей себе кровоточащей раной.
Я горда, достоинство – во мне.
Пусть влюблённость душу мне таранит,
Как себя не выдать в каждом дне?!

1954 г.

***

Бога ради, нет, не раскисай,
Сердце спеленай как можно туже,
И путём своим иди, спасай
Личность, чтобы ей не стало хуже.
Хладные улыбки расточай,
Гордость каждым шагом подкрепляя,
Что мужчин напрасно привечать?
Всю судьбу в тебе перелистают.

1957 г.

***

Запал ты в сердце, мой вдох и выдох,
Восторг мой бурный, печали выход:
Ты в каждом слове и в каждой ране,
Искать твой образ глаз не устанет.
Пойду ли в гости, один ты рядом,
Мой свет, мой воздух, исчадье ада…
Бреду по свету и спасу нету…

1945 г.

Из новых стихов

ЭЛЕГИЯ
написана в зимнем Ереване

Я город свой родной не узнаю, увы,
И кто меня сюда забросил невзначай?!
Чужих планет пейзаж! Не узнаю травы,
Пещерный мрак и хлад я чую на плечах.

И я совсем не я, и нет знакомых лиц:
Лишь призраки кругом. Попала в мир теней.
Бессвязный шепот свеч и темень без границ,
И скорбь каких утрат живёт во чреве дней?!

И горести потерь рифмуются уже,
Неслыханной тоской обтягивая плоть,
Кукожа здравый ум, осела гарь в душе,
И жажды кутежа костям не обороть.

Я город свой родной, увы, не узнаю,
Такой он трижды чужд, и он совсем не мой:
И, страннцею став – в каком же я краю?! –
В свой Ереван прошусь, туда, к себе – домой!
1994 г.

Твой шаг беспечностью томим,
Когда ты мой минуешь дом,
Но ты-то мною так любим:
И в мыслях я ловлю твой вздох.

И так играючи легко
Ты всем готов меня отдать,
Зову тебя, и в горле ком,
Промыслю имя – благодать.

Ты стал гостиницей для всех:
Снуют в тебе туда-сюда...
Я – крепость, я не для утех,
И заперт в ней ты навсегда.

И как же я себя корю!
Сердечный нрав во мне ревнив.
Душе нередко говорю:
Как он к любви несправедлив!
1945 г.

***

Как часто улицы кроим –
Тобою брежу, ты – не мной.
В огне страстей своих горим,
Я – по тебе, ты – по иной.

Смеёмся, маемся с тоски,
Я – по тебе, ты – не по мне.
И счастьем стиснуты виски,
В одном бы плавиться огне!

Что тут попишешь: не судьба,
Не стоит лихом поминать,
Любовь бы не смахнуть со лба!
Мою – к тебе, тебе – как знать.
1945 г.

Орешина

Диаспоры своей служителям искусств

Народ ты мой, талантливый со всём,
Вселенский сад собой обогатив,
Мир восхищаешь древнею красой,
Всего лишь пядь землицы прихватив.
Где древа своего ты не ронял плоды?!
В спасительную сень свою сзывать любил.
Куда ни глянь, сынов твоих следы
По всем дорогам всех твоих чужбин.
1946 г.

Пшат сребролистый

Вдоль армянских дорог
Ты растёшь, пшатени:
Дать усталости ног
Отдышаться в тени.
Серебристая пыль –
У тебя на плечах:
Ароматная быль –
Судеб наших печать.
1954 г.

***

Ну вот и стих мой с места зал сорвал,
В цветах минутной славы утопая:
Пьянела восхищений голова,
И шла я как по вечности ступая.

Скорбь похорон плыла навстречу мне,
Гроб на плечах утратою качало:
Букетом роз в моём счастливом дне -
Таких же ярких – горе увенчало.
1940 г.

Материнское

Понять меня может разве что мать,
Как счастье во мне клокочет:
Сегодня попить мне попробовал дать
Араик, мой славный сыночек.

Благословенны все муки родин,
Тревоги бессонные ночи,
Дать маме попить за водою сходил,
В заботах взрослея, сыночек.
1946 г.

***

Не перепало мне красы
От века дивных наших дев,
Ни стати, ни тугой косы,
Ни взгляда – обжигать, задев.
Достался мне лишь божий дар –
Глаза, где пепел не остыл:
Всех бед твоих принять удар,
Земля родимая, прости.
1946 г.

Нашей песни задумчивый лад

Здесь весна опаздывать охочая,
Но довольно пары тёплых фраз,
Чтоб рассеялся туман воочию,
Чтоб сосульки вдруг исчезли с глаз.

Пары задушевных... Но со стужею
И ручьям, поди, не совладать,
А придёт весна – уже простужена…
То ли наша: звень и благодать.

Под окном то шутят, то печалятся,
Речь другая образы ворочает.
Я в себя забилась, сердце мается
И к себе на родину мне хочется.

Дышат на столе в листочках записи –
Магия месроповых письмён.
Не глаза ль знакомые тут зарятся?
Зрю родные в перечне имён.

Солнца луч бежит по строкам бисером,
В кровле он пробил для нас ердик.
Пахарь песню из стараний высосал
Или в ней орнамента язык?!

Зов души армянской, ставший песнею,
Временем уложенный в строфу,
Обладает свойствами чудесными:
В нас, армянах, дом он наяву.
1959 г.
Переделкино

***

В этот мир ты женщиной пришла
Преданностью сердца отдаваться,
Развести очаг и дать тепла,
И золою в очаге остаться.

Но себя пустила ты в распыл,
Отдалась ветрам на разоренье:
А могла бы обустроить быт,
Оправдать души своей горенье.

Он не за горами, вечер твой,
Жалким одиночеством убогий,
Необжитой жизни злобный вой
Упадёт тебе проклятьем в ноги.
1958 г.

***

Признайся, что нам связывать друг друга клятвами
И что, любимый, день грядущий нам закладывать?!
Давай с восторгами дружить, пускай и краткими.
Не ждать годами, чтоб друг другу сердце радовать.

Как две звезды на небосклоне будем рядышком,
Изображать влюблённых тоже ведь порядочно.
И разбежимся, разбредёмся всяк по волечке,
Чтобы друг друга нам не связывать нисколечко.
1958 г.

Реквием
Гандзасар-гора стоит в печали

Кровь в полях, в ущельях, в каждом доле,
Всё в плену – дороги и дома.
Знал бы кто, вам гибнути доколе?
Храбрецов оплакивает мать.

Предки, что в плечах косой сажени,
Камни в гору – ставить храм – несли,
Семь веков молитв – омоложенье:
Тьму встречать переизбытком сил.

Семь веков удерживала мрак я.
Хватит тьму науськивать на нас,
Мерзостны противника объятья,
Но ещё гнусней они сейчас.

У времён свои христопродавцы,
Целятся в нательные кресты,
Есть ли Бог – в сени его остаться?
Жар моих молитв уже остыл.

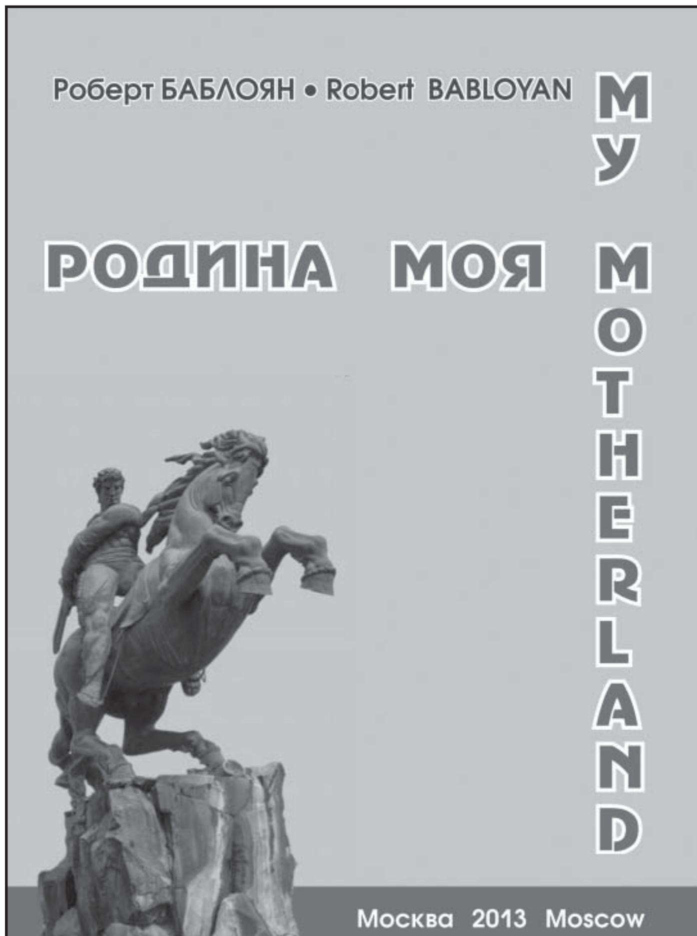
У могил у ваших я колени
Преклоню – ту землю целовать,
Ладан наших скорбных песнопений
Ваших душ во имя воскурять.

Господи, прости сынов, помилуй,
Сирот, матерей, невест прости...
Подвиг смельчаков придал мне силы,
Но не спас их всепрощенья стих...
10.09.1992 г.

⮌25

«РОДИНА МОЯ» - ВДАЛИ ОТ РОДИНЫ

(Творческий вечер Роберта Баблояна в США)

11 июля 2013 года на Commonwealt Ave в Бостоне в еврейском культурном Центре МАКОР состоялся творческий вечер, как написано в Приглашении – «московского писателя, журналиста и художника РОБЕРТА БАБЛОЯНА». Об этом сообщала местная газета «THE JEWIS JOURNAL» и красочный плакат у гигантских дверей на стене здания Центра.

– Я благодарю руководство культурного Центра МАКОР за предоставленную мне возможность выступить у вас перед русскоязычной аудиторией. Разрешите передать вашей библиотеке мой скромный подарок. Это давно издаваемый в советское время в Москве Вардеваном Варжапетяном армяно-еврейский журнал «НОЙ» на русском языке, – сказал г-н Баблоян в своем вступительном слове.

Так начался вечер в уютном зале, где в числе гостей были студийцы Молодежного театра, основатели уникального «Музея современного ренессанса» художники КАТЯ и КОЛЯ (так они всегда представляются), писатель Евгений Бухин, композитор и пианист Яков Якулов (потомок известного московского театрального художника Георгия Якулова), кинорежиссёр Леон Костричкин, общественный деятель Регина Франкель и другие.

Роберт Завенович представил собравшимся только недавно вышедшую свою новую книгу «Родина моя» на русском и, впервые, на английском языках. Вспомним, что ранее его книги выходили на армянском, японском, узбекском, азербайджанском языках. Сегодня – это двадцатое его издание. И презентация этой книги.

В первом отделении вечера писатель рассказывал о своих встречах с видными деятелями искусства и литературы: М. Светловым, М. Шагинян, М. Сарьяном, А. Солженицыным, одновременно демонстрируя их графические портреты, сделанные им в разные годы.

Затем автор, под аккомпанемент пианиста, прочел несколько своих коротких рассказов из новой книги.

Вторая часть вечера сопровождалась песнями Владимира Шаинского и Арарата Мртчяна на слова Роберта Баблояна.

Композитор Яков Якулов сыграл на рояле мелодию широко известной, любимой многими эмигрантами армянской песни «КРУНК» («Журавль»).

После просмотра короткометражного фильма Левона Григоряна «Орфей спускается в ад» (о кинорежиссере Сергее Параджанове), Роберт Баблоян, будучи в этот момент далеко от своей исторической Родины, подписал и подарил всем свою новую книгу «РОДИНА МОЯ».

Арпинэ КОРОТКОВА,
г. Бостон, США

24➲

Примирение

Мой каждый день в извилинах морщин
Роднит нас с мамой в бездны годовщин.

Весна приходит душу бередит,
Мать на меня из всех зеркал глядит.

Сдаётся мне – теплеют зеркала:
Как-будто вновь кого-то обрела.

Без содроганья бледности налёт
Приемлю я, седея что ни год.

Жаль, за плечами жизни окоём,
Печалясь, мы друг друга узнаём.

Тоску по матери собою утолив,
Я слышу в зеркале души родной мотив.
07.02.1993 г.

Адресуя сыну

Я тебе явлюсь, в мир уйдя иной,
И к тебе приду, посидим рядком,
И узнаешь ты, наконец, о том
Как ты в мир пришёл и какой ценой.

Нелегко одной было мне растить,
Я смиренья дух в гордость заплела,
Подняла тебя, чтобы отпустить
К той, что божий дар вряд ли поняла.

Я приду – времён занавес отвесть,
Маску пред тобой ласково сниму,
Седина твоя делает мне честь,
Не скрывая слёз, нежно обойму.

Вечер на дворе, стыло, снег идёт.
В Ереване ты, я же здесь одна.
Я к тебе приду, мир покинув тот
И уже на все, сын мой, времена.

Ты, только ты

Возраст своё забирает – не просит,
И крупному ситу вся память под стать
Данное утром, под вечер уносит,
Лица в событиях любит листать.

Ты лишь один, мой единственный, ты лишь,
Дивный народ мой, всегда на уме,
Даже во сне ты надеждами мыслишь,
Глаз открываю, что чуток и смел.

Годы обходят тебя стороною,
Бренности не задевая крылом,
Раной твоей меня в землю зароют –
Болью дымиться победой над злом…
15.11.1989 г.

Рим посетив

Из тростника ты пламенем возник,
Ты воплотился из огня и дыма.
Другой к сосцам волчицы сам приник…
Так в ней признали мать питомцы Рима
И показали времени клыки,
И канули в истории пески.
Свет мудрости затеплил ты в Гегарде –
Потомкам чтоб найти тебя по карте.
Из вечности ты пламенем свечи
В бессмертие вручаешь всем ключи.

Перевёл с армянского Ашот САГРАТЯН.

НЕИЗВЕСТНОМУ СОЛДАТУ

И так же у нас священно существо солдата, как священна мать.
Андрей Платонов

В конце тысячелетия колесо истории будто заменили на гусеницы: она проехалась на них по двадцатому веку, «сверкая блеском стали и гремя огнем». Огнем орудий, огнями салютов и Вечным огнем мемориалов. Наверное, это они осушили слезы моей бабушки еще в Первую мировую войну, унесшую ее отца Вардана и половину нашего народа...

К началу Второй она на пару с бездетной сестрой взрастила сына – Вардана. Одного на двоих. Я запомнил только звук его скрипки, а лицо увидел уже на фотографии, присланной из Бреста в мае 41-го. Снялся он на фоне танка, сгоревшего вместе с ним в первый же день войны.

С тех пор звук дядиной скрипки мне слышался в сопровождении стонов двух его осиротевших матерей. Но с годами стоны угасли, а Вечный огонь в городском саду переплавил скрипичную грусть в мажор; будто хотел сказать, что горит он не столько «в память», сколько «в честь»; что слезами пожар не потушить, и огонь войны можно сбить огнем же; что Вечный огонь хоть и рукотворный символ, подвластный уличному ветру, но символ любви к Родине, не склонившейся и перед ветром Истории. Любви, идущей из прошлого по цепи тысяч неизвестных солдат, отдавших свои имена, но сохранивших имя народа.

Что и Вардана, наверное, забудут мои внуки, как забыли мы многие имена, стершиеся на братских могилах двух Великих войн. Но не забудется подвиг в честь Родины и свершивший этот подвиг Солдат. Слава ему. Вечная слава.

К АРМЕНИИ

Если спросят у меня, где на нашей планете можно встретить больше чудес, я бы назвал прежде всего Армению. Так сказал американский художник Рокуэлл Кент.

Сколько чудес в Армении? Одно – мой народ. Никто не знает точно, откуда и когда пришел он. Не с неба ли спустился, воздвигнув в месте сошествия Арарат? Тысячелетиями он низвергается с нагорья, оглашая мир звонкой Богом данной речью. В знак благодарности народ наш памятник поставил алфавиту; мысля и безумствуя, ненавидя и одаряя счастьем, бранясь и молясь по-армянски, он бережно хранит подаренный язык, давно уже оставшийся один, без сверстников, ушедших в небытие.

Мертв язык римлян, штурмовавших армянские горы, но жив язык армян, защищавших «Колыбель цивилизации». Гостей незваных было много, и проросла наша страна памятниками героев, отбивавшихся от них. Вот Вардан, обороняющий крест от персидского огня; Давид, выдворяющий арабов из Сасуна; легендарный Андраник, внушавший гордость нам и страх нашим врагам. А в Парке Победы смотрят на нас прекрасные лица героев недавней войны.

«Но не вечно же нам оставаться в колыбели!» И волнами выплескивается за рубежи армянский гений, удивляя Землю россыпью чудес.

О народ мой, даривший родине Цицерона – Древнему Риму – ораторов, Второму Риму – императоров, Третьему – полководцев; поднимавшийся на высокие трибуны великих народов, чтобы прославить родину свою. Как Айвазовский, взмывший на «Девятый вал» в морях России, Хачатурян, облагородивший эфир искрометным звоном своих сабель…

Но рвется твое сердце между славой мировой и долгом перед родиной, тоской по «Колыбели». И вот ты, в дальних странах возводя дворцы, вплетаешь в их наряд орнаменты СВОИ; поешь на разных языках, надеясь втайне передать язык и голос СВОЙ; сражаешься ты в армиях держав, величие и мощь их утверждая, чтоб отблеск славы их АРМЕНИИ коснулся: ну где тебе найти миллион солдат армянских, чтоб маршалами становились сыновья твои!

Как, чудо-народ мой, ты великодушен к блудным сыновьям – политикам, художникам, ученым, тебя забывшим; к полководцам, лишь прахом собственным сумевшим приумножить твои земли: когда, уставши на чужбине, они идут к тебе, не отвергаешь их ты, понимая, что жизнь вне тебя – всего одно мгновенье по сравнению с вечностью в твоей земле...

И как строптив ты, как вольнолюбив: веками простиравший свои руки к «видению свободы», сегодня ты обрел ее, а потому достоин древней славы, о мой народ армянский, жемчужина средь мировых чудес!

МНЕ СНИТСЯ СОН ВО СНЕ

Сердцем обнять захотел я отшедшую матери душу:
Три раза руки свои к ней, любовью стремимый, простер я,
Три раза между руками моими тенью она проскользнула...
Из Гомера

Случалось, что я обижал мать. Возможно, срывал на ней раздражение от обид, нанесенных людьми, которым не смог дать отпора. Унизительная горечь этой мысли не затихала, пока я не извинялся перед матерью.

К сожалению, делал я это не всегда вовремя. И тогда… И тогда мне снилось, будто мать умерла, и мысль о том, что я остался непрощенным, угнетала меня до счастливого момента пробуждения, когда я – словно гора с плеч – осознавал, что это всего-навсего сон. Не откладывая, утром же я произносил слова покаяния. Да так истово, что вызывал понимающую улыбку мамы. До сих пор меня не оставляет мысль, что она догадывалась о моем сне. Недаром же материнское сердце называют вещим.

И все же неизбежное случилось. Мама умерла неожиданно, по роковому совпадению в то утро, когда я, проснувшись от ночного кошмара, должен был произнести слова очередного покаяния.

Уже много лет мне ни обидеть мать, ни согреть ее плечи объятьем раскаяния. Но время от времени я вижу сон во сне: вот я, вырываясь из щупальцев дневного стресса, кричу на мать, а ночью больная совесть представляет мне ее умершей. Потом мне продолжает сниться, что я просыпаюсь и вздыхаю с облегчением: «Слава Богу, что это сон. Она жива, и я сейчас пойду просить у нее прощения».

Но тут я просыпаюсь на самом деле и понимаю, что видел сон. Мамы нет, просить прощения не у кого. У совести амнистий не бывает.

Виген Оганян.

«Если Эрдоган не пойдет к памятнику геноциду армян...»

Известный колумнист турецкой газеты Radikal Орхан Кемал Дженгиз в своей публикации «Если Эрдоган не пойдет к памятнику геноциду армян...» затронул тему о необходимости признания геноцида армян со стороны турецкого руководства.

Подводкой же к этой опасной для любого турка теме журналист напомнил о знаменательном историческом случае, имевшем место 7 апреля 1970 года в Польше. В этот день состоялось возложение цветов к памятнику погибшим евреям тогдашним канцлером Германии Вилли Брандтом. Турецкий колумнист пишет: «После возложения цветов канцлер поправил ленту и сделал один-два шага назад и совершил поступок, поменявший ход истории. Тихо встал на колени и соединил руки. Этим он возвысил свою нацию»... Затем журналист Radikal задается риторическим вопросом: «А будем ли мы иметь такого храброго премьер-министра, как Брандт? Придет ли руководитель, который сможет смыть пятно отрицания геноцида армян в Турции?» Из нынешнего руководства страны, по мнению Орхана Кемала Дженгиза, с этой ролью никто не справится. К примеру, Ахмед Давутоглу, с одной стороны, просит Швейцарию урегулировать вопросы с Арменией, с другой же – воздвигает дипломатические преграды установлению армянами памятника в Женеве... Ну а вице-премьер Турции Бюлент Арынчи вовсе заявляет, что в преддверии 100-летней годовщины геноцида армян во всех странах мира предприняты активные дипмеры – публикуются книги, формируются отряды пропагандистов и агитаторов «турецких тезисов».

Старый двор

Старожилы Еревана часто тоскуют по прежним улицам, домам, рынкам... Вряд ли те дома были удобнее. Но внешний вид города с детства остался в нашей памяти сплетённым с лучшими воспоминаниями, а претерпел изменения далеко не в лучшую сторону: что-то родное уплыло, вот и тоскуем...

В старом центре Еревана, несмотря на мощные застройки, с позапрошлого века кое-где сохранились турецкие дворы, а может, персидские, кто их разберёт. Вход туда через низкую длинную арку, а весь двор с узкими дорожками застроен разномастными жилищами с деревянными балконами, довольно хлипкими пристройками и террасками под кухни. Раньше всем этим богатством владел так называемый «хазеин», он считался владельцем и брал со всех жильцов плату. Первое время, когда вереницы переселенцев из Восточной Армении потянулись в маленький уездный городок, хазеины были турками и сдавали излишки жилплощади армянам. Потом произошли маленькие и большие перемены, многие турки постарались тоже переселиться кто куда, так что я родилась уже при хазеине, которого звали Драстамат. За глаза – Цецох (драчун) Дро. Любил кулаки в ход пускать. Жена у него была толстой и крикливой коротышкой, а Дро поколачивал её после каждого обхода жильцов. Никак, деньги делили, семья большая, а Дро к тому же любил по вечерам прикладываться к большому штофу, завёрнутому в кусочек карпета. Вино ему приносили с рынка напротив. Рынок этот, Колхоз-шука, был огромный, грязный и шумный, полон всяческой еды, будок и ларьков со штофами и бочонками вина, фруктов и овощей, рыбы – бахтака и форели. В одной из будок работал его свояк, Топал Маис, чья дочка часто бегала к нам во двор играть с нами. Домашнее вино коварно, и разнимать разбушевавшихся супругов отправлялись как на дежурство. Из окон доносились крики, визг, впрочем, не только из этих окон.

Так что первой мечтой каждого жильца, включая детей, было самое что ни есть обыкновенное желание: обзавестись собственным домом и собственным двором, где детям можно было играть, расчертив мелом хоть весь двор, а женщинам взбивать шерсть, выкладывать тюфяки, одеяла и подушки под жаркое ереванское солнце на просушку без обсуждения очереди. Та земля, откуда появились в основном обитающие в этих дворах переселенцы, наверное, не знала таких коммунальных условий. Огромная страна, куда прибыли они, гонимые неведомыми им протоколами, почему-то оказалась для обычного жилья слишком тесной. Моя мама, единственная из этого двора побывавшая в Москве, рассказывала, что у них почти то же самое, но живут скопом в квартирах, разве что обед в разных кастрюлях варят. При этом делала такое выражение лица, что сразу становилось понятно, что в Москве на обед варят что-то совсем уж неподобающее.

Посудите сами – в суп с законной картошкой нарезают солёные огурцы, сосиски и ветчину! Но мама там жила в гостях у айсоров, это такой древний-древний народ, и они до сих пор варят свои обеды, немного похожие на наши, тоже древние и, как считают историки, тоже совершенно неизменившиеся.

Мечта отца о собственном доме в саду исполнилась. С большими трудностями, продав все ковры, посуду и «обстановку», как тогда величали мебель, родители купили на окраине города роскошный абрикосовый сад с виноградником и стали строиться. Дом смотрел на величественный Арарат, до сих пор помню цвета горных склонов. При Хрущёве на улице построили пятиэтажки и дом смотрел уже только на Арагац. Потом и его застроили.

В старом дворе остались мои подружки и отец иногда брал меня туда, когда кто-нибудь болел и присылали за своим доктором. В наших комнатах уже обустроились новоприезжие, непонятные люди с незнакомой кухней и странными запахами.

Во дворе всё время происходили разные значительные события. Дальняя родственница отца привезла дочь после школы жить к нам в надежде на «инистут». Вместо «инистута» через месяц Седа сбежала с соседским племянником, который жил у своего дяди, больничного завхоза. Соседский племянник был лет на двадцать старше Седы, бросил свою семью в деревне и мама всё

время повторяла: «Как она могла потерять от него голову! Ведь у него даже зубов нету!». Зубов у Седрака не было после драки с братьями брошенной жены, которые так поколотили сбежавшего зятя, что тот несколько месяцев отлёживался в больнице. Дядя работал вместе с отцом в той же больнице, естественно, они тут же поссорились. Всей семьёй, мы, дети, очень страдали от этой ссоры, так как их младшая дочь до этого была нашей подружкой.

Балкон наш упирался в торец пристройки, подвал которой жильцы сдавали на ночь гаварским колхозникам с рынка. Оттуда пахло луком, мешки картофеля рано утром грузили на тележку, вечером заносили обратно. Дети их постоянно что-то жевали, но жили они очень бедно, отец семейства на рынке помогал грузить мешки. Однажды их мать Тамар появилась на балконе в роскошном халате из китайского шёлка, а дети в матросках продефилировали по двору с мячиками в сетках. Двор глядел на них выпученными глазами и с отваленными челюстями. Тамар стала одеваться, как артистка, старый Сето словно помолодел, щеголяя в тёмно-синем шевиотовом костюме, словом, они разбогатели. Много лет судачили про счастливую лотерею Сето, «латаре», но никто не понимал, каким образом это могло произойти.

У Сето была астма, и неудивительно, столько лет жить среди луковых испарений. Во время приступов они звали отца, папа что-то колол, Сето оживал и жаловался, что жена не хочет уезжать из «центра», а то он вылечился бы на чистом воздухе. Жену уговорили, после того как она несколько раз побывала в нашем новом просторном доме, окруженном тутовыми и абрикосовыми деревьями. Дом они отгрохали двухэтажный, чуть подальше, к ущелью.

И в один из приступов Сето поведал отцу тайну своего богатства. Ночью из каждого мешка он брал по луковице и картофелине. На обед хватало. Но однажды он вместо картофеля нащупал деньги. До половины мешок был набит пачками купюр. Сето чуть не остался ночевать рядом с этим мешком. Отволок его подальше к стенке и прикрыл тряпками. Утром за картофелем почему-то не пришли, появились колхозники через два-три дня – оказалось, одного из них после свадьбы зарезали ножом. Гаварцы забрали свой картофель и исчезли. Сето на первых порах был осторожен, тратил только на мясо и настоящее (зулал) масло. Потом жена выпросила на халат.

28

27⊃

Посреди нашего старого двора росло тутовое дерево, к которому никому не разрешали подходить. Тута осыпалась под ветром на пыльную землю, а рвать с дерева Драстматова жена не разрешала.

Мы, девочки, играли в куклы и в тун-тун. Тун – это дом. Заворачивали наших гуттаперчевых голышей и тряпичных детей в полотенца, называя друг друга почему-то Лидой (соответственно, игра называлась Лида-Мида) и вели между собой бесхитростные, но вполне взрослые разговоры:

– Ахчи, Лида, мой сегодня ничего не поел!

– Ахчи, а мой с утра вырывает. А-а-а-а, баюою, может, к врачу пойти?

– Ахчи, говорят, эта врачиха по знакомству поступила, лечить не умеет, лучше пойдём к еким Вардуш, говорят, травами она даже рак лечит!

Мы оборачивались к третьей девочке и здоровались:

– Вардуш тота, барев-барев, у моего никак понос не пройдёт!

Лялик, которая с нетерпением ждала своей очереди включиться в игру, неожиданно брякнула:

– Твоей дочке надо операцию делать!

Это был новый поворот, до операции мы ещё ни разу не доходили.

Я завыла:

– Вай, мама джан, не дам резать ребёнка!

– Операция сложная, папинцит, над правой ногой делают.

Я завыла ещё громче:

– Вай, ослепнуть мне! А если потом станет топал (*хромой*), как Маис?

На что Лялик – Вардуш, помню, серьёзно предложила:

– А давай твоей кукле сначала ноги пришьём, потом операцию сделаем!!

Самой заветной куклой в те послевоенные годы, конечно, была кукла с закрывающимися глазами и длинными загибающимися ресницами. Такая кукла была у Назик из соседнего двора, отец её был завскладом, и как-то Назик принесла показать нам новый гуттаперчевый кукольный сервиз. Мы ахнули. Маленькая оранжевая чашечка, такое же оранжевое блюдечко, чайничек! Завороженно смотрели мы на эту невероятную красоту, зная, что такое продают только в Особторге, и то всего одну-две штуки. Наверное, второй сервиз для секретаря ЦК. Должны же у него быть девочки! А на нашем балконе стоял табурет, вернее, стул со сломанной спинкой, застеленный обрывком простыни под скатерть. На табурете красовались атрибуты нашего тун-туна, то есть «дома»: красивый стеклянный пузырёк из-под «Красной Москвы», осколок толстого зеркала, а графином служила маленькая пузатая скляночка из аптеки. Тогда графин был неотъемлемой частью советского быта. Стаканчиками служили алюминиевые надпробники к коньячным бутылкам, которые приносил отец для всей дворовой детворы. Иногда мы раскладывали на столике великолепные этикетки к винам и коньякам «Арараттреста» с гроздьями винограда и видом Арарата. Из этих этикеток мы вырезали Арарат и наклеивали на всё, что держало клей. Больно уж красивая гора и даже мы, дети, это понимали.

А тот гуттаперчевый сервиз снился мне по ночам и стал моей заветной мечтой. Как только я попала за границу, оттуда я привезла Мадонну чайную, Мадонну кофейную... Из командировок тащила сервизы обеденные. Тяжелые, фарфоровые...

Я мечтала о собственном доме, собственных деревьях, всю жизнь обустраивала гнёздышко, дачу, все подоконники на работе и в квартире засадила цветами... Так что знайте, все мечты идут из детства...

Кажется, в тот год я пошла в школу. Одну из тряпичных кукол, поменьше, я завернула в газету «Правда», засунула в просторный портфель вместе с букварём, который давно читала наизусть. Тётя сшила мне пенал, внимательно покрутив его в руках и осмотрев швы, я сварганила пенал-кроватку для моей Варсеник. На уроках я просовывала руку в портфель и нежно гладила тряпичный пенал с тряпичной куклой. В портфеле помещался ещё и парусиновый мешочек для завтрака. Во время уроков, особенно на первом, я умудрялась вытаскивать оттуда микрокусочки и незаметно отправлять в рот. Так что учиться было не так тягостно, единственным неудобством было то, что урок длился дольше, чем перемена. Но соседская Маник, которая пошла в школу раньше меня, уверяла, что есть ещё одна перемена, такая большая, что в школу вообще не ходят, а сидят дома и ждут.

Разумеется, мы все стали ждать эту большую перемену, но когда она наступила, я просто изнывала от скуки. С тех пор и невзлюбила каникулы: в школе было намного интересней.

Но после первых же каникул, расслабившись, я потеряла бдительность и моя Варсеник «раскололась», попросту говоря, неожиданно выпала из парты прямо под ноги учительнице, расхаживающей по классу, как будто её громкий голос не был слышен с законного места за столом или у доски! Взрослая тётенька почему-то так заорала, что мы тоже стали кричать. Потом все замолкли, и, как говорится, в звенящей тишине меня вывели к доске с этой куклой в обнимку. Она что-то говорила, я стояла перед высокой и полной учительницей, которую ещё не успела полюбить, вся красная, обливалась горючими слезами и со страхом ждала, что куклу отберут и выбросят в окно. Но случилось другое: учительница схватила меня за ухо и вытолкнула в коридор. Огромный светлый коридор, где ни одной парты, чтоб сесть и оплакать мой позор.

Конечно, я предполагала, можно даже сказать, знала, что играть в куклы после того, как пошла в школу, предосудительно. Но мне было шесть лет и я ещё не понимала, что означало выдворение из класса. Решила, что выгнали из школы и тихо побрела домой.

Сторожиха, увидев меня, спросила:

– Ты из какого класса?

– Ни из какого, я тут не учусь…

– Тогда что ты тут делала?

– В куклы играла…

– Иди, иди, тут тебе не детский сад. Далеко живёшь?

– Во дворе.

Но свой двор я не смогла найти самостоятельно. В школу меня привозил папин водитель, а назад увозил уже с папой.

Улицы казались знакомыми, обойдя их все до конца, и взад и вперёд, я обнаружила, что наш двор именно с нашей аркой куда-то исчез.

Уже стемнело, когда меня окликнула незнакомая женщина. Она наклонилась ко мне и спросила:

– Вай-вай, а что ты тут делаешь в такое время одна?

– Наш дом пропал куда-то…

– Так это ты сама пропала? Как зовут твоих родителей?

Как же мне повезло, что родилась я не в мегаполисе, Москве или в Нью-Йорке! Ведь если ты родился в маленьком городе, то чуть ли не каждый второй мог знать твоих родителей!

– А фамилию свою знаешь? И отчество? Так ты нашего доктора дочка? А мама учительница? Ну и занесло тебя! Давай, пошли!

Мы сели на трамвай и доехали до рынка, который назывался «колхоз-шука». Тут я сразу узнала наш дом. Хорошо, что тётенька пришла со мной и меня не наказали, в это время папа носился на машине по вечерним улицам, учительница, увидев его, упала в обморок, а сторожиха била себя по голове кричала: «Вай-вай, она меня обманула, а то я бы не выпустила!»

Этот день я часто вспоминаю. Случайность, равнодушие, злобность и агрессия смешались в одном потоке, и вынес меня этот поток на берег благодаря доброте и участливости. И я всю жизнь благодарно старалась это «передать дальше». Кстати, в этот день я узнала много вещей. Во-первых, в школе есть такое наказание, как «выгнать из класса». Тут надо спрятаться где-нибудь, но далеко не уходить, после звонка наказание автоматом заканчивается. Во-вторых, если за тобой должны заехать родители, жди там и никуда не отлучайся. В-третьих, когда потерялся и не знаешь дорогу, надо спрашивать.

Ну а в куклы я продолжала играть до десятого класса. И носила их с собой в школу. Правда, к тому времени я уже научилась надёжно прятать запретные вещи.

Однажды, много лет спустя, мама моего одноклассника, услышав эту историю, рассказала мне, что её сын точно так носил любимую машинку в школу на животе под майкой. Я чуть не подпрыгнула: как же я не догадалась! Детей же мамы прижимают к груди!

Подумать только, всё же мужчины всегда умнее женщин, но разве в этом возможно признаться?

Гоар РШТУНИ.

О чем рассказали необычные часы

Будучи в гостях, я увидел часы, на которых вместо цифр использованы буквы армянского алфавита, и заинтересовался их особенностями.

Оказывается, что в Древней Армении, как и в Греции, и на Руси, буквы алфавита служили также числовыми знаками. Первые 9 букв служили обозначением единиц, следующие девять – десятков и так далее до тысяч. Все буквы и соответствующие числовые значения приведены в таблице:

	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Единицы	Ա	Բ	Գ	Դ	Ե	Զ	Է	Ը	Թ
Десятки	Ժ	Ի	Լ	Խ	Ծ	Կ	Հ	Ձ	Ղ
Сотни	Ճ	Մ	Յ	Ն	Շ	Ո	Չ	Պ	Ջ
Тысячи	Ռ	Ս	Վ	Տ	Ր	Ց	Ո	Փ	Ք

Для того чтобы отличить буквы алфавита от числовых знаков, над последними проводили горизонтальную черточку или же в начале и конце числа проставляли точку или двоеточие. В многозначных числах сначала указывались бóльшие цифры-буквы. Например,

:Վ Խ Գ: = 3043

:Տ Շ Կ Է: = 4567

Десять тысяч обозначались словом «бюр». Для обозначения этого числа применялся специальный знак бюра (**^**) рядом с количеством десятков тысяч, то есть 10 000 записывалось как **Ա^**. Для написания бóльших чисел пользовались теми же 36 буквами алфавита, приведенными в таблице. Например, число 100 000, или 10 бюров, выглядело так: **Ժ^.**

Еще примеры:

:Ա^ՐՆՁԲ: = 15482

:Ժ^ՑՉԼԶ: = 106 736

Также применялись простые дроби с единицей в числителе. Для обозначения таких дробей использовались буквы алфавита и дополнительный знак бюра, который ставился с левой стороны от буквы-цифры. Примеры:

^Դ = ¼

^Ը = 1/8

А половина (½) имела специальный знак — **ĉ**.

В заключение замечу, что хотя арабские цифры в Армении стали использовать еще в XVII веке, запись чисел буквами применялась вплоть до XX века, а в настоящее время ею пользуются подобно римским цифрам в русском языке, например: **Գարեգին Բ**. означает **Гарегин II** и **Գ. գլուխ** означает **Глава III** (в заголовке).

Выражаю также благодарность за помощь в подготовке данной статьи учителю гимназии, в которой я учусь, Дмитрию Михайловичу Златопольскому.

Севак КАРАПЕТЯН,
ученик гимназии № 1530 г. Москвы

Литература

1. Абрамян А. Г., Петросян Г. Б. Анания Ширакаци. Изд-во Ереванского университета. Ереван, 1970.

«Пандухт» – это страшное слово»

В газете «Череповецкая истина» опубликована подборка материалов, посвященная такой щекотливой теме, как национальный вопрос. Автор подборки Александр Токарев предлагает познакомиться ближе с теми, для кого как Череповец, так и вся Вологодская область стали второй родиной. По мнению журналиста, это поможет коренному населению избежать проблем, связанных с представителями других этносов, проживающих ныне на Вологодчине.

В поиске же наиболее интересного собеседника газета «набрела» на нашего соотечественника Александра Рулева-Хачатряна. Писатель, прозаик, поэт, публицист Александр Рулев-Хачатрян, как пишет автор статьи, родился в Казахстане в семье «врагов народа», с детства жил в многонациональном окружении, получил духовное образование, объездил весь мир... «Он помог увидеть армянский народ изнутри и в то же время со стороны», – отмечает издание.

АРМЯНЕ ТЕ И ЭТИ

– Когда я приехал в Череповец в 1960 году, здесь было всего четверо армян: таксист, рабочий комбината, врач и я – инженер-строитель. Честно говоря, не думал, что сегодня армян здесь так много. Но это очень живучий народ, готовый всегда приспосабливаться к новым условиям. У них невероятная способность к языкам.

Как и все их соседи-кавказцы, армяне – народ тоста и похвальбы. Но есть и существенные отличия, которые ставят армян на совершенно особое место не только среди жителей своего региона, но других народов вообще.

Это, наверно, древнейший народ на территории нашей страны. Наследники Урарту и Ассирии, замечательные строители и купцы, очень грамотные люди. Вообще, когда меня спрашивают про армян, я всегда говорю, что есть армяне те и эти (это деление годится для всех народов). Этих, безусловно, большинство: торгаши, обыватели, занятые собственной выгодой и озадаченные только собой. Другие – те – как правило, люди высокой миссии, преимущественно просветители. Армянское государство было первым, которое приняло христианство. И армяне несли христианство другим, распространяли знания, науки и философию. И когда откопали в песках древний город Каракорум, нашли монгольские надписи, сделанные с использованием армянского алфавита. Армянский философ Давид Анахт пять раз подряд побеждал в диспутах афинского форума. Таков был их авторитет как просветителей.

ЛЮДИ ДИАСПОРЫ

Еще одна особенность армян – широчайшая география распространения. Тут их сравнивают с евреями. Но в некоторых

⮌30

29⊃

странах евреев нет вовсе – армяне же есть везде. Армяне основали Бомбей, Лос-Анджелес – американская столица армян, а Львов был когда-то пожалован им королем Польши, где они в старину составляли пятую часть населения... В этой связи в последнее время стало модным всех великих объявлять армянами.

Есть у армян такое страшное понятие пандухт, которое можно перевести как странник, скиталец. То есть путешественник поневоле, человек, лишенный родины. Причин исхода армян было предостаточно, что вызвало несколько волн миграции. Армения, известная с VII века до нашей эры, когда-то простиралась от Каспийского моря до Средиземного и граничила с Палестиной. Но место было очень уж неудобным: на него все время претендовали то персы, то эллины, то Рим, то османы...

Начиная с V века, жить в Армении стало опасно. Появились пандухты. Первые из них освоили путь из Астрахани в Архангельск и осели на этом пути. Вторые отправились в путь с приходом монголов, третья волна исхода случилась в господство сельджуков. Потом начались сталинские репрессии, опять исход. И последним ударом стал развал страны в 91 году – Армения оказалась на самой окраине постсоветского мира, и ее сотрясал продолжительный кризис.

...Я говорил, что пандухт – это страшное слово. Потому что всегда тяжело на чужбине. Я назвал армян умеющими везде пристроиться, но это верно лишь отчасти: всему есть предел. А Вологодская область хоть и может считать себя счастливой (за 50 лет тут была лишь одна бытовая драка с участием армян, и то – с азербайджанцами), не является для армян комфортной. Знаю изумительную семью – талантливые дети, трудолюбивые родители. А вынуждены были Череповец покинуть. Дело в том, что отец был водитель. И он часто сетовал на дорожные поборы: как увидят, что едет кавказец, пока своего не стрясут – не отпустят. Придирались на каждом шагу. Пришлось оставить и вождение, и Череповец. Вернулись на родину.

Жил в Бабаево армянин – один на весь поселок, торговал арбузами. И был там один паренек, немного не в себе. Как наступит день ВДВ, надевает десантную форму (а сам в армии никогда не служил по убогости) и идет «чурок» бить – такая вот комичная форма национализма. Самое смешное (сквозь слезы) то, что армянин этот был ему отчимом и заботливо вырастил паренька.

РАБСТВО УЗКОГО КРУГОЗОРА

– Национальная тема меня интересует давно. Исторически интересно, как в нашем обществе прижился национализм – в обществе, где представители стольких национальностей перенесли столько совместных лишений, столько на всех съели горькой соли (почитайте мою повесть «Юз-Сулыши» – повесть о восточном ветре). И я вам скажу, какой у меня ответ. Но сначала – такая фраза: национализм – раб шовинизма. Таким было название моей статьи, где я размышлял об этом.

Христос говорил: «Относись к людям так, как хочешь, чтобы относились к тебе». Армянская мудрость гласит: «Сколько знаешь языков, столько раз ты человек». Поэтому армяне были везде. Они – великие умельцы вживаться. Но главное – армяне чрезвычайно любознательны. Это качество встречается у многих народов. Оно было развито и у русских. Возьмите Москву: улицы как назывались – Армянская, Грузинская, Арбат.

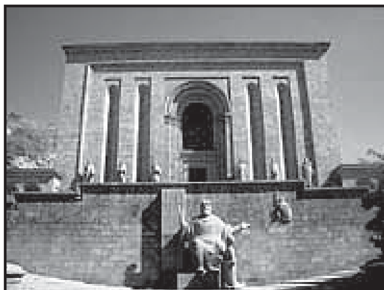
То есть старались сюда привлечь армян, грузин, арабов. Понимали, что это сближение – для взаимной пользы. Но сегодня такая тяга – большая редкость. Не знаю, почему.

Сейчас русским свойственно следовать стереотипам. На эту тему я в свое время написал фельетон. Я знаю все – как раз о тех, кто ничего не знает и знать не хочет. Человек в очках для таких – очкарик, человек с палкой – калека. Черноволосый – чурка. Это род поверхностного мышления. Человек во власти стереотипа, и ему этого совершенно достаточно. Он большего знать не хочет. Такой вот узколобый, самодовольный, базарный шовинизм.

Я объездил весь мир, видел сотни народов. И понял одну важную вещь. Если я к ним еду, то должен знать об этом народе все – литературу, культуру, религию, обычаи... Ведь один безобидный, по нашим понятиям, жест может спровоцировать конфликт. И потом, ведь хозяевам так приятно, когда их обычаи знают и уважают: каждый народ считает себя особенным – и это верно. Рассчитывать на уважение к себе можно только одним способом – уважать других.

Подготовил Валерий ГАСПАРЯН.

Форум

Три ноябрьских дня в Ереване проходил 7-й Международный форум переводчиков и издателей стран СНГ и Балтии. Тема: «Фольклор и литература. Переводческий дискурс».

Традиционное открытие состоялось в новом актовом зале Матенадарана. Приветствие от Министерства культуры зачитал замминистра Артур Погосян. Женский хор «Гегард» исполнил Комитаса. В рамках темы Форума (фольклор), гости из России, Прибалтики, Украины, Беларуси, Грузии, Узбекистана, Прибалтики, Германии услышали армянский национальный инструмент канон, увидели отрывок из спектакля «Давид Сасунский» Ереванского музыкального камерного театра, гостья из Берлина Франциска Сверг спела немецкую народную песню, а Вадим Месяц (Россия) – русскую песню «Не уходи солнце из моей России».

Все навеяно фольклором, значение которого в развитии литературы в целом неоценимо. А переводчики в каждом творческом прикосновении плетут новые узоры на своем языке, стремясь передать всю самобытность и красоту оригинала.

Переводчица текстов на русский язык из Узбекистана С. Камилова предстала перед собравшимися в образе Шахерезады и, говоря о своей работе переводчика, постаралась убедить всех в том, что «каждый, делая свой вариант перевода, всегда прав!».

Украинский поэт Мирон Нестерчук в каждый свой приезд в Ереван не обходится без подарка: в прошлом году – Нарекаци, в этом – Чаренц. Продолжая традиции светлой памяти друга Армении Виктора Кочевского, он прочитал «Язык Армении моей» на украинском.

В Доме-музее Чаренца директор Лилит Акопян провела презентацию книг Чаренца и «Ладанные деревья» Левона Хечояна (перевод на украинский Анушавана Месропяна). В этой прозе «не для детей» – скупое, но бьющее в сердца послание автора, прошедшего карабахскую войну, глубоко прочувствовавшего все беды своего века, тонко понимающего и передающего психологию поколения.

Работа Форума проходила в гостинице «Конгресс», Лингвистическом университете им. Брюсова, Российско-Армянском университете, домах-музеях О. Туманяна и Е. Чаренца. В Доме архитекторов была развернута выставка: «Фолькарториум. Татьяна Даниельян и Эрикназ Галстян: армянские этнографические танцы».

На семинарах обсуждалась проблема фольклора в детской литературе, и Александр Божко отметил, что в этой тематике превалировали армянские участники Н. Хачатрян, А. Оганян, Р. Карагезян, также А. Полищук; тема эпоса «Манас» и, конечно, «переводов на русский язык «Давида Сасунского».

Наболевшими стали вопросы семинара «Продвижение переводческой литературы» и рекламы книжной продукции. Участники Форума из разных стран делились опытом, своими предложениями, связанными с изданием, тиражами и рекламой, проблемой возвращения к книге читателей, особенно молодых. Участие в конкурсах, выдвижение авторов на премии, активизация роли автора в деле рекламы, что приблизит его к роли и литературного агента. В Украине, к примеру, за 4 дня продается одна книга (одно наименование)! Это неплохо. Армении похвастаться нечем: у нас есть книги, которые лежат на полках магазинов десять лет! А где-то за книгами выстраиваются очереди (правда, больше за Коэльо!). Где уж нам?!

По вопросу относительно того, читает ли молодежь, мнения разделились: кто-то считает, что молодые много читают, но больше в Фейсбуке! Вопрос в том, что читают?! А в России стали снимать т. н. «учебные» фильмы по классике и заставляют учителей в обязательном порядке водить на них учеников: пусть хотя бы так узнают классику, если не научились читать! Ком-

⊃31

Владимир Познер об армянах: «Они уже при рождении старше, чем буду я в час смерти»

Известный советский и российский тележурналист, телеведущий, первый президент Академии российского телевидения Владимир Познер в 2012 году официально представил свою автобиографическую книгу «Прощание с иллюзиями», которая на английском языке под названием «Parting With Illusions» вышла еще в 1990 году.

Перевод книги на русский язык был осуществлен еще в 2008 году, но с тех пор Познер в течение 3 лет не решался ее издать. В 1990 году книга «Parting With Illusions» стала сенсацией в США и 12 недель держалась в чартах «The New York Times». В России «Прощание с иллюзиями» опубликовано тиражом в 25 тыс. экземпляров.

Одна из глав книги посвящена воспоминаниям В. Познера об Армении.

«Однажды я оказался темной ночью в горах Армении недалеко от Севана, существованию которого угрожали планы строительства тоннеля. Я как раз собирал материал по этому поводу в Ереване. День был долгий, жаркий, ни о каких кондиционерах никто и слыхом не слыхивал. К концу дня меня, измочаленного, посадили в «Волгу» и повезли куда-то. Я заснул мертвецким сном. Открыв глаза, увидел сквозь окно автомобиля черное бархатное небо, усеянное звездами неправдоподобных размеров. Они висели так низко, что, казалось, рукой можно достать.

И вдруг я заметил луну, вернее, ее половину: она, словно сказочная ладья, лежала на боку и плыла по небу. В детстве, читая сказки «Тысячи и одной ночи», я любил рассматривать иллюстрации, в которых над башнями минаретов высоко плыл лежащий на боку полумесяц. Я тогда считал, что это – сказочный полет воображения, вполне соответствующий нереальности сюжетов. Я понимал, что полумесяц не может лежать на боку. И вот здесь, на берегах Севана, открыл для себя, что иллюстрации-то были абсолютно реалистичными, что сказки «Тысячи и одной ночи» – вот они, прямо над головой, только протяни руку... Но в эту армянскую ночь меня ждали еще открытия.

Ехали мы ехали и наконец оказались в какой-то горной деревушке. Водитель притормозил около одного из домиков. Я поинтересовался, почему мы остановились, и он ответил, что тут живут его друзья, что он проголодался и они будут счастливы нас накормить. Кругом царила полная темнота, нигде ни огонька, время – час или два ночи, и ясно, что все спят сном праведников. Я представил себе реакцию людей, которых будят бог знает во сколько ради ужина для проезжего гостя из Москвы. Но я понимал, что спорить бесполезно. Водитель вышел из машины, поднялся к домику по узкой тропинке и постучал в дверь. Зажглась лампочка, дверь чуть приоткрылась, и до меня донеслись обрывки негромкого разговора на совершенно не понятном мне языке. Потом водитель вернулся, закурил и пояснил:

– Они ждали нас чуть пораньше.

«Ну, да, – подумал я, – так я тебе и поверил». Тишина была такая, что наше дыхание казалось громким. Потом вдруг во всем доме зажегся свет, распахнулась дверь, и какой-то мужчина громко сказал по-русски:

– Заходите!

Домик был маленький, с деревянными стенами и полом, почти без мебели, все говорило о жизни трудной и небогатой. Почему-то в памяти всплыли фотографии фермерских домов в Оклахоме в годы Великой депрессии. Но это была не Оклахома и не тридцатые годы в кризисной Америке. В глаза бросился уставленный разными блюдами стол – еды хватило бы человек на десять. Хозяин крепко пожал мне руку и попросил извинить его – мол, у него есть некое срочное дело и ему надо выйти из дома.

Потом стало ясно, что выходил он, чтобы зарезать ягненка на шашлык для „ожидаемого" гостя. Пока мы ждали, я рассматривал комнату. В одном углу стояла кровать, на которой лежала старая женщина. Нет, не старая, а древняя. Она смотрела на меня огромными немигающими глазами, в которых выражалась неслыханная печаль. Казалось, эти глаза видели все: и времена расцвета и славы Армении, и века ее страданий, и ее героическую борьбу против накатывавших на нее волн завоевателей – непобедимых легионов Рима, лучников и конников Парфии, тиранов Византии, безжалостных дружин татар, стального кулака Тамерлана, изогнутых ятаганов Оттоманской империи… Все это прошло перед ее глазами, она босыми ногами исходила бесконечные пески истории, в ее глазах покоилась мудрость веков, и, глядя в них, я чувствовал себя совсем маленьким и нагим.

Я отвернулся и обнаружил стоящих позади меня семерых мальчиков. Плечом к плечу, в совершенно одинаковых и явно выходных костюмах, они стояли по росту – самый высокий справа, самый маленький на левом краю, правда, и самый высокий был не слишком велик. Я дал бы ему от силы лет одиннадцать, да только лицо у него было совершенно взрослое, и потому он одновременно выглядел и старше, и моложе своих шестнадцати лет. Но все это вспомнилось мне потом...

А в тот момент меня потрясло, что детские глаза были точно такие же, как у старухи. И я испытывал странное и неуютное чувство оттого, что меня рассматривали дети, которые уже при рождении были старше, чем буду я в час своей смерти. В этот миг я понял, что моя культура, моя цивилизация ничто по сравнению с тем, что сберегли они. Эти люди сумели выжить как народ, сохранить свой язык, свою культуру, свою землю (хотя и не полностью); они прямые потомки тех, кто жил задолго до рождения Рима и до того, как сотворила свое волшебство Древняя Греция, кто был современниками овеянных тайной египтян времен первых фараонов.

Когда мы сели к столу, жена хозяина не присоединилась к нам. Старуха продолжала лежать в постели, безотрывно глядя на нас, а мать семейства села рядом с ней и наблюдала, как мы едим. Это меня и расстроило, и рассердило, о чем я сказал водителю через час-другой после того, как мы попрощались со всем семейством (в ответ старуха чуть кивнула, мать семейства улыбнулась, но с места не встала, дружная семерка подошла и по старшинству по очереди церемонно пожала мне руку, а отец крепко, по-медвежьи, обнял).

– Какого черта! – вскипел я. – Почему этой несчастной женщине не было позволено сидеть с нами за столом? Как-никак мы живем в последней четверти двадцатого века в якобы передовой стране!

Водитель качнул головой и сказал:

– Ты не понимаешь, ты ничего не видишь. Ты не заметил? Каждый раз, когда хозяин вставал, чтобы говорить тост, он смотрел на женщин, дабы получить разрешение. Ты не соображаешь, что жена позволила ему зарезать ягненка на шашлык? Если бы обе женщины не разрешили, он не впустил бы нас в дом. Это у вас женщины сидят с вами за одним столом, но ничего не решают, а у нас не так. Мы слушаемся женщину, потому что она и есть жизнь, от нее все. А ты все стол да стол...

В очередной раз, ослепленный своей культурой, своими традициями, я высокомерно отнесся к другой культуре и пришел к выводу, что этот народ считает женщин людьми второго сорта. Отчасти я все же был прав, как мне представляется, но прав был и водитель, насмехаясь над сугубо внешним «равенством», которым кичимся мы, представители западной цивилизации. Словом, я получил еще один урок: не суди, если не знаешь предмета...»

30➲

Форум

ментарии излишни!

В России появился новый вид «агрессивной» рекламы: в меню кафе печатают цитаты из новых книг! При обилии ереванских кафе такое можно взять на вооружение!

Да и Фейсбук должен быть правильно использован издательствами для рекламы своей продукции.

На таких встречах устанавливаются рабочие контакты: директор Издательского дома «Цицернак», писатель Ануш Варданян порадовала сообщением об издании на армянском языке киргизских сказок, а на киргизском – произведений армянских детских поэтов.

В дни Форума прошли презентации проектов издательств «Русский Гулливер», «Эдит Принт», «Зангак».

Светлана АВАКЯН.

Чертовски дорогие буквы

Грандиозная фреска площадью 677 квадратных метров – крупнейшая в мире – украшает вестибюль дворца баварских епископов в Вюрцбурге.

Мифологические существа, античные боги, нимфы, наяды, обитатели экзотических стран – множество фигур, порхающих среди облаков в легком головокружительном полете, и... армянские буквы, высеченные на камне.

Как художнику удалось предугадать в своем творении будущее людей?

А может, изобразив их, он роковым образом повлиял на судьбы своих моделей?

Не успели на самой большой в мире фреске высохнуть краски, как умер Бальтазар Нейманн – архитектор вюрцбургской резиденции. Тьеполо «усадил» его на ствол пушки, у ног бога смерти Танатоса.

А еще через год скончался владелец замка, епископ фон Грайфенклау. Не зря на фреске в него вперил взор отвратительный старик – аллегория конца жизни.

Да и Хронос, крылатое божество времени с косой и песочными часами, отсчитывающими последние месяцы жизни епископа, устроился над самим портретом заказчика фрески.

Неужели все это потому, что епископ не одобрил первоначальный вариант? Впрочем, оно и к лучшему, ведь на нем не было армянских букв!

Джованни Баттиста Тьеполо (1696 – 1770) пользовался славой самого востребованного и чертовски дорогого венецианского художника. Семьи патрициев, монастыри и церкви стремились обладать его картинами.

Заказы следовали один за другим. То министр Саксонии Брюль наряду с полотнами великих мастеров прошлого закажет для галереи работы своего современника – итальянца Тьеполо, то придет заказ из далекой России – создать плафон «Триумф Марса» для Голландского домика (впоследствии – Китайский дворец) в Ораниенбауме.

Тьеполо трудно было застать на родине, в Венеции, которая в XVIII веке почиталась мировой столицей искусств.

А когда поступило сразу два заказа – из Швеции и Германии, «король фресок» отклонил предложение шведского монарха.

Тьеполо предпочел поручение баварского епископа Карла Филиппа фон Грайфенклау, только что завершившего строительство вюрцбургской резиденции.

Епископ был незаурядной личностью, тонким знатоком искусства. Джованни Баттиста же был не только «чертовски дорогим», но и дьявольски быстрым живописцем. Всего пара лет – и полностью расписан Kaisersaal – императорский зал дворца.

Епископ пришел в восторг от сцен, связанных с пребыванием в Вюрцбурге германского короля, императора Священной Римской империи Фридриха I Барбароссы. Так что вопрос, кому поручить роспись потолка над Treppenhaus – парадной лестницей резиденции, самого важного места во дворце, апофеоза демонстрации могущества владельцев любого замка – даже не стоял.

В 1752 году Тьеполо приступил к созданию очередного шедевра – фрески «Аполлон и континенты». Это был звездный час его творческой карьеры. Эскиз фрески (сегодня он хранится в Metropolitan Museum of Art в Нью-Йорке) вскоре был готов.

У аристократов Мальты и Италии огромным спросом пользовались исторические и мифологические сюжеты, на их основе Тьеполо и создал первый эскиз. Но епископа популярная светская тематика не удовлетворила – он попросил добавить сюжеты из истории христианства.

В результате Азия – часть света, где родился Христос и появились древнейшие алфавиты, – была представлена на фреске как колыбель христианства. Два пилигрима, которые на эскизе сгибались в поклоне, приветствуя Европу, на фреске склонились перед крестом, на котором был распят Иисус.

Символическое значение практически всех фигур, изображенных на этой фреске, понятно. Тем удивительней должен был выглядеть старец с факелом в одной руке и стилом в другой, сидящий над плитой с изображением букв, вряд ли хорошо известных в средневековой Европе. Человек же, знакомый с армянским алфавитом, без труда распознает среди них армянские буквы.

Как же армянские буквы попали на эту знаменитую фреску? Какое отношение к ним имеет старец? И, наконец, что символизирует эта композиция? Вероятно, подобные вопросы занимали многих, но лишь спустя два столетия после создания фрески немецкие ученые (Мессерер, Вольkмар Шмидт) заговорили об армянской составляющей в работе Тьеполо.

Правда, оказалось, что художник имеет к ней опосредованное отношение. Дело в том, что в сороковых годах XVIII века любимый ученик великого венецианца Франческо Дзунио (1708 – 1787) провел изрядное время в обители мхитаристов на острове Святого Лазаря в Венеции.

Там он создал алтарные изображения святых отцов Армянской Церкви. Среди них – великолепная картина крещения царя Трдата святым Григорием Просветителем и каноническое изображение Месропа Маштоца с армянским алфавитом.

Возможно, в облике старца с факелом в руке на фреске в Treppenhaus пред нами предстает Маштоц. Что касается самих букв, то на фреске Джованни Баттисты Тьеполо их сорок три. На семь больше, чем у Маштоца. Причем некоторые из них не завершены, перевернуты либо аналогичны созвучным латинским или греческим буквам. Но большинство – несомненно, буквы армянского алфавита.

Быть может, изображая армянские буквы и их создателя, Тьеполо отдавал дань народу, первым принявшему христианство. А в самих буквах зашифровано какое-то тайное послание, что вполне в духе эпохи барокко. Ответа на эти вопросы пока нет.

Эрна РЕВАЗОВА.

К 25-й годовщине Спитакского землетрясения

7 декабря во всех армянских церквах и часовнях Украины пройдут поминальные службы по жертвам Спитакского землетрясения в Армении 1988 г., сообщает panorama.am. В Украинской епархии Армянской Апостольской Церкви, в Киеве поминальная служба к 25-й годовщине трагедии пройдет в часовне, которая расположена на новом участке, выделенном властями города для строительства кафедрального собора.

«25 лет назад армянский народ переживал одно из самых трагических событий в своей истории. В результате разрушительного землетрясения в один миг десятки тысяч людей потеряли кров и своих близких. В те тяжелые дни рядом с нашим народом были настоящие друзья, во многом благодаря их помощи удалось пережить чудовищную катастрофу. Армянский народ помнит и безмерно благодарен всему человечеству, не оставившему нас один на один с бедой во время Спитакского землетрясения.

С особой теплотой помним, что одним из первых друзей, пришедших на помощь армянскому народу, был Виктор Янукович. Не хватит слов, чтобы выразить всю благодарность, которая навсегда поселилась в сердцах армян к пришедшим на помощь нашему народу в трудную минуту», – заявил председатель Союза армян Украины, народный депутат Украины Вилен Шатворян.

Последствия ощущаются до сих пор

Стихийные бедствия оказывают долгосрочное и разрушительное воздействие на экономику страны. Армения до сих пор ощущает последствия Спитакского землетрясения, однако армяне думают и о завтрашнем дне, создавая стабильную систему управления бедствиями и оценивая дальнейшие риски. Об этом в ходе проходящей в Ереване конференции на тему «Общественное информирование как важнейшее условие снижения риска катастроф» сказал вице-губернатор американского штата Канзас Джефф Кольер, передает АРМЕНПРЕСС.

Зам. руководителя женевского офиса ООН по координации гуманитарных вопросов Рудольф Мюллер, возглавлявший 25 лет назад спасательный отряд Австрии, прибывший на помощь армянам, отметил, что в плане управления чрезвычайными ситуациями и оценки рисков Армения добилась большого прогресса. «Спитакское землетрясение стало большим испытанием для Армении и армян, однако они сумели преодолеть случившееся. Система управления чрезвычайными ситуациями, которая сформировалась в Армении после 1988 года, действительно жизнеспособная и гибкая. В отличие от 1988 года, Армения сегодня более подготовлена», – отметил Мюллер.

Информагентства.

Таможенный Союз

От имени редакции: Решение Президента РА Сержа Саркисяна о вступлении в Таможенный Союз в разных слоях населения воспринимается по-разному. Противники этой инициативы свою позицию мотивируют опасностью потери перспективы европейского партнерства с одной стороны и постепенной потери суверенитета Армении и превращения ее в анклав РФ с другой.

Мнения есть разные, ниже приводим мнение участника внешнеэкономической деятельности Нуроян Гария Георгиевича – Председателя Армянской общины Брянской области, который более 20 лет занимается международными перевозками и знает все тонкости и особенности этой проблемы изнутри.

Советский Союз как сверхдержава, несмотря на все свои недостатки, имел ряд очевидных преимуществ. Главное, что народы, его населяющие, не чувствовали себя ущемленными в правах, могли свободно самовыражаться, общаться, развивать свои национальные самобытные культуры. Пример тому – большое число смешанных браков. Да, случались межнациональные конфликты, но зачастую они носили бытовой характер, и это не приводило к критическим последствиям сосуществования народов в Советском Союзе.

Развал СССР способствовал резкой актуализации межнациональных конфликтов, привел к возникновению до сих пор тлеющих очагов напряженности, разрешение которых мирным путем не предвидится.

Кроме того, гибель сверхдержавы породила комплекс серьезных экономических проблем, которые ощущают на себе все без исключения республики Советского Союза. Закрыты границы, нарушены традиционные экономические связи, перестал функционировать единый рынок трудовых ресурсов, из-за недостатка инвестиций и кадровой проблемы не работает большое число промышленных предприятий, многие из которых на момент распада были конкурентоспособны не только в масштабах СССР, но и на мировом уровне.

Излишне упоминать о том, что все описанное применимо к нынешней армянской действительности. Разрушена экономика республики, олигархами монополизированы наиболее доходные ее сферы, нет возможности для развития мелкого и среднего бизнеса. Хотя общеизвестно, что в развитых странах именно такой бизнес формирует основную часть национального дохода.

Следствием экономических неурядиц стал непрекращающийся отток населения из Армении, особенно его трудоспособной части. Это не только способствует снижению обороноспособности нашей Родины, находящейся в недружественном окружении, но и разрушает устои государства и саму армянскую идентичность.

По моему мнению, необходимы действенные шаги для противостояния и нейтрализации угроз существования Армении как независимого самодостаточного государства с древней многовековой историей.

Отрадно, что руководители наших государств прекрасно осознают глубину существующей проблемы, предпринимают действенные шаги по ее решению.

Таковыми, на мой взгляд, можно считать создание Таможенного Союза в составе России, Белоруссии и Казахстана, где уже наблюдается рост товарооборота чуть ли ни в 2 раза и более.

Учитывая, что основная часть товарооборота Армении приходится на страны-участницы Таможенного Союза, снятие таможенных барьеров позволит уже в ближайшем будущем добиться весомых экономических результатов. Это позволит снизить расходы на транспортировку и, как итог, конечную стоимость армянского импорта в Россию и российского в Армению (прежде всего, энергоносители). Указанное позитивно отразится на конкурентных преимуществах армянской продукции, будет способствовать значительному росту армянской экономики в целом, что повлечет за собой создание новых рабочих мест. Это, соответственно, должно привести к преодолению негативной тенденции оттока наиболее трудоспособной части населения из Армении.

Таким образом, я искренне убежден, что вступление Армении в Таможенный Союз отвечает ее жизненно важным интересам и приведет к увеличению благосостояния населения Армении и государства в целом

Остается надеяться, что вскоре руководители России и Грузии путем приемлемых компромиссов достигнут разумного уровня взаимовыгодных отношений, что обеспечит нормальное функционирование таможенного союза.

Предсказания о гибели властителей

Во все времена люди верили в различного рода предсказания, хотя некоторые из них зачастую казались просто немыслимыми, а другие ну очень смешными. Многие предсказания предупреждали властителей о грозящей им гибели, указывая при этом даже конкретный источник опасности. Очень внушаемые или очень дорожащие своей жизнью личности слепо верили этому и пытались что-то предпринять, чтобы избежать рокового исхода. Другие же в душе не очень-то верили опасному предсказанию, но тоже пытались как-то себя обезопасить от неприятностей.

Из дошедших до наших дней преданий известен один такой мистический случай, произошедший с могущественным Филиппом, македонским царем, отцом великого Александра Македонского.

Филиппу, как-то побывавшему в одном из известных святилищ, оракул напророчил впредь остерегаться любых колесниц. Царь в страхе перед божественным предостережением в дальнейшем никогда не садился в свою царскую колесницу, думая, что этим он отводит от себя грозящую ему по предсказанию опасность.

И все же эта предосторожность не уберегла Филиппа от предсказанной гибели. Предания повествуют, что колесница все же сыграла зловещую, мистическую роль

в гибели царя. При этом упоминаются две разные версии.

По первой из них, меч Павсания, убийцы царя, был украшен рукоятью с вырезанной из слоновой кости колесницей.

По второй версии, Филипп был сражен убийцей на берегу озера Гарма (по-гречески «гарма» означает колесница).

Которая из версий верна – не столь важно. Но представляется, что первая версия более известна, к тому же она более впечатляющая.

Упомянем также о произведении А. С. Пушкина «Песнь о вещем Олеге». Многие, наверное, думают, что это лишь художественный вымысел автора. Но, скорее всего, это предание из старорусской истории, кем-то пересказанное поэту, которое гений русской поэзии облек в форму красивой и изящной баллады о жизни и гибели древнерусского князя Олега. В ней волхв-кудесник предвещает гибель храброму князю не от вражеского меча в предстоящих битвах, а от собственного любимого коня. С горечью расставшись со своим верным другом, Олег думает, что отвел от себя беду. Но позднее, при посещении могильного холма, где покоились кости его верного друга, князя, наступившего на череп коня, жалит змея, выползшая оттуда. И он успевает лишь удивленно воскликнуть: «Так вот где таилась погибель моя!».

Подобных преданий у разных народов мира имеется множество. И все они подтверждают лишь многими принимаемое утверждение: «Как ни крути, а от предсказанной судьбы никуда не денешься!».

Что же касается нынешних времен, то сейчас нет ни оракулов, ни кудесников. К тому же теперь властители не пользуются ни колесницами, ни конями. И потому такого рода мистические случаи в современном мире совершенно исключаются.

Рудольф ОГАНЯН.

ОРУЖИЕ, КОТОРЫМ ПУГАЛ ХРУЩЁВ, УНИЧТОЖИЛО СПИТАК

НА ГАИТИ МОГЛИ ИСПЫТАТЬ НОВОЕ СТРАШНОЕ ОРУЖИЕ

Год назад землетрясение на острове Гаити унесло свыше 222 тысяч жизней. Президент Венесуэлы Уго Чавес обвинил США в том, что катастрофа – результат применения американцами направленного землетрясения. Гаити – лишь репетиция, а главная цель американцев – Иран.

Насколько это правдоподобно? За разъяснением «АиФ» обратился к Олегу ФЕЙГИНУ, физику-теоретику. Он уже рассказывал «АиФ» (№ 35, 2010 г.) о небывалой жаре прошедшего лета как о возможном результате применения американцами климатического оружия.

ПОДКОП ПОД АМЕРИКУ

– Что за оружие могли применить американцы и откуда оно у них?

– Называется оно литосферным и основано на применении энергии литосферы – «скорлупы» нашей планеты, включающей земную кору и верхний слой мантии. Поражающее действие проявляется в виде землетрясений, извержений вулканов, перемещений литосферных плит. Плиты колеблются с определённой частотой. Если искусственно воздействовать на них с такой же частотой, возникает резонанс: колебания многократно возрастают. Направленный взрыв может стать резонатором колоссальных разрушений. Американцы разработали литосферное оружие сами или позаимствовали у СССР в период его распада.

– Значит, наши учёные тоже создавали такое оружие?

– Да, на это намекал ещё Хрущёв, грозя противнику показать «кузькину мать». В годы перестройки писали о тоннеле, который узники ГУЛАГа строили между материком и островом Сахалин в самом узком месте Татарского пролива. Достроить его помешала смерть Сталина, так и забросили эту стройку. Новые данные убеждают, что строилась лишь малая часть задуманной подземно-подводной магистрали: тоннель должен был протянуться от Владивостока через Сахалин к Курильской гряде и далее к США. Замышлялся литосферный резонатор – своего рода узкая и длинная труба, понижающая частоту колебаний.

Ударить в такой тоннель могли ядерным зарядом, волна от которого, пройдя под океаном, вызвала бы такой убийственный резонанс под «вражьим» материком, что добрая треть США ушла бы под воду.

– Но зачем новое оружие? Ведь уже были атомные бомбы...

– СССР и США быстро увеличивали мощность ядерных зарядов. Но вдруг американцы переполошились: когда их и наши бомбы достигли десятков килотонн и без конца демонстративно взрывались, внезапно СССР прекратил испытания внушительных бомб, зато приступил к серийным взрывам «малюток» – одна-две килотонны. Эти мелкие бомбы взрывались одновременно в разных местах на Южном Урале и в Казахстане. Военные аналитики США терялись в догадках: что за странная смена тактики?

СПИТАКСКИЙ РИКОШЕТ

– Выходит, первым испытал литосферное оружие Советский Союз?

– На мой взгляд, да. Для испытания выбрали одно из самых безлюдных мест у границ СССР и в то же время точку средоточия напряжений литосферных плит: отроги Арарата в районе границы с северо-востоком Турции и северо-западом Ирана. Это место поместили в фокус огромного параболического зеркала. Но стоявшая под большим углом к горизонту, почти вертикально, литосферная плита отразила посланную волну, и та вызвала резонанс в другом месте – в Спитаке. По расчётам сейсмологов, естественного землетрясения столь страшной силы в этом месте быть не могло.

– А американцы проводили такие испытания?

– США проводили серию взрывов на тихоокеанских атоллах (рифах. – Ред.). От атомных их отличала малая мощность. А частота этих взрывов была примерно такая же, как у советских наземных испытаний 50-х годов. Так что, скорее всего, американцы испытывали литосферное оружие – не просто же так некоторые из коралловых островов навсегда скрылись в океане. Следующей авантюрой американцев считаю испытание, обернувшееся гигантским цунами в Индийском океане 26 декабря 2004 г., причиной которого принято называть подводное землетрясение в 9,2 балла – третье по силе за всю историю наблюдений.

– После этого – землетрясение на Гаити. Что будет дальше?

– Дальше – Тегеран. Он расположен вблизи южного берега Каспия возле мощного узла литосферных напряжений. Достаточно «дунуть» в этот узел, как плиты разойдутся и 14-миллионная агломерация ухнет в тартарары. США не могут смириться с ядерным оружием исламского государства. Придётся бомбить. Обычными зарядами – пустое дело: у Ирана есть современная ПВО. Сбросить атомную бомбу? Волна от взрыва накроет пол-России и поневоле втянет в конфликт ядерную державу. Пока Израиль грозит Ирану атомной бомбардировкой, США исподволь готовят удар, у которого не будет авторства. Литосферное оружие – единственное, применение которого невозможно отследить и против которого нет защиты. Последствия, как в случае с землетрясением в Гаити, объяснят разгулом природной стихии. И только в Пентагоне и московском ГРУ будут знать, кто автор происшествия.

Савелий КАШНИЦКИЙ.

ДОСЬЕ

Олег ФЕЙГИН родился в 1956 г., доктор физико-математических наук, профессор, академик Украинской академии наук.

КОММЕНТАРИЙ СПЕЦИАЛИСТА

Анатолий ЦЫГАНЮК – руководитель Центра военного прогнозирования, доцент факультета мировой политики МГУ, кандидат военных наук:

– Учёный прав. Если один заряд заложить в зону расширения океанского разлома, а второй – в литосферный узел сжатия и потом подорвать их по очереди, то гидроудар из «горлышка» расширения пойдёт по течению потоков земных расплавов и надавит на участки плит литосферы.

«АиФ» №8 от 23 февраля 2011 г.

«Горцарар»

Издается с июля 1999г.

Автор проекта и учредитель – Ваграм БЕКЧЯН

Зам. гл. редактора - Роза ГУЛЯН

Գլխ. խմբագրի տեղակալ՝ Ռոզա ՂՈՒԼՅԱՆ

ИЗДАТЕЛЬ
Издательский Дом
«ШАГАНЭ»
Лицензия серия ИД № 02313

Журнал зарегистрирован в Министерстве Российской Федерации по делам печати, телерадиовещания и средств массовых коммуникаций
Регистрационный номер ПИ № 77-5015

Авторские материалы не рецензируются и не возвращаются. Переписку с читателями редакция не ведет. Мнение авторов может не совпадать с мнением редакции.
Материалы со знаком Գ публикуются на правах рекламы.
Редакция не несет ответственности за содержание рекламных объявлений.

ПЕРИОДИЧНОСТЬ ВЫХОДА - ЕЖЕМЕСЯЧНО

Отпечатано
ОАО «Калужская типография стандартов» г. Калуга, ул. Московская 256.
Формат А3, объём 4,0 п.л.
Тираж 1 500 экз. Зак. № 1881.

Территория распространения: Российская Федерация, страны СНГ, зарубежные страны.

В номере использованы материалы
«НОЕВ КОВЧЕГ», «АЗГ», «АРАВОТ», «ГА», «ЕТЕР», «hАЙКАКАН ЖАМАНАК», «ИРАВУНК», «ВОЗНИ», «НОВОЕ ВРЕМЯ».

Цена свободная.

Адрес издательства и редакции:
248001, г. Калуга,
ул. Суворова, 160.
Тел.: (4842) 56-59-29, 59-17-73.
E-Mail: gortsarar@list.ru
факс (4842) 565-929,
www.gortsarar.ru

E-Mail: gortsarar@list.ru